

ION DRAGOSLAV

VOLINTIRII

EDITURA _____
„LIBRĂRIEI NAȚIONALE“ SEB. BORNEMISA
_____ ORĂȘTIE, 1912.

58813

257/113

ION DRAGOSLAV

62322

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ
№ 16920

YOLINTIRII

144631

EDITURA: _____
„LIBRĂRIA NAȚIONALĂ“ SEB. BORNEMISA
_____ ORĂȘTIE, 1912.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
62322

1956

Toate drepturile rezervate.

— Reproducerea oprită. —

RC 54/03

B.C.U. Bucuresti

C144631

Orăștie — „Tipografia Nouă“ I. Moța — 1912.

VOLINTIRII

VOLINTIRII

Mi-aduc aminte și azi de dânsa: mică, uscată, încinsă cu catrință și îmbrobodită peste fes cu ștergar alb, tremură din toate mădularile ca o frunză la bătaia vântului ușor, dar sprijinită de băț, mergea repede, repede. Eu, nu, dar frații mei mai mari îi luau fesul amăgindu-o cu făgădueli: că i-or aduce smeură, fragi, mure, ori chiar îi culegeau cireșe, ori îi aduceau pere și mere dulci; până când au ajuns într-o zi s-o amăgească cu cretă zicând că e zahăr.

Eră după un amiaz de primăvară, așa după Sf. George, albastrul înălțimei eră pătat din când în când de nouri albi și cenușii. Deși lumina soarelui puțin eră stingherită de acești balauri ai cerului, totuș pulberea lui înfășură cu destulă dărnicie albeața copacilor ninși de floarea pe

care treptat, treptat și-o scuturau pe pământ. Bunica tocmai stătea afară pe prispa de din dosul casei, iar noi băeții strânși în grădină ne jucam de-a paiul.

Deodată fratele cel mai mare, George, grăi:

— Eu nu mă mai joc, hai, să ne jucăm de-a turcii!

— Da, de unde, fes? întrebă fratele, după el, Tănase.

— Dela moșica, răspunse George.

— Da dacă nu vreă să ni-l deă?, vorbi sora mea; că *amù* n-ai nici pere nici mere nici nimic, și apoi nu te mai crede, că am tot amăgit-o.

— S-o amăgim și *amù*, vorbi Iacob, alt frate mijlociu.

— Lasă că mă duc eu la dânsa, grăi George.

Și băiatul s-a dus în casă, și a eșit și s-a dus la bunica, și îi zise:

— Moșică! Moșică!

— Ce este?, întrebă dânsa.

— Na-ți zahăr, dă-ne fesul.

Moșica în vieața ei nu mâncase zahăr, nici dulceață. Afară de roadele dulci, doar mâncările făcute cu zahăr le băgase în gură. Da, de data asta, ce i-a venit că a grăit:

— Dă-l încoa, că ți-l dau.

— Apoi, dă-mi-l, și apoi...

Și băiatul i-a dat o bucată de cretă, și moșica a crezut, și i-a luat-o și i-a dat fesul, și a

ronțait, a ronțait și, văzând că nu e dulce, se uită la ea și, văzându-și degetele albite, strigă pe mama :

„Domnică ! Domnică !

— Aud, mămucă.

— Dracii de băeși m-au amăgit cu *cridă* ; au zis că e zahăr, și mi-au luat fesul.

„Ai, lăsați, tâlharilor, că vă arăt eu“, și după dâșii cu melesteul ; dar tot moșica se înturnă și grăi :

— Lasă-i Domnică, că așa-s băeșii, că dacă *amù* nu s-or jucà, apoi nu știu când“.

Și știà atâtea lucruri, atâtea povești că te mirai cum le ține minte la vârsta ei de peste o sută de ani, dar din toate n-oi uită una.

Dupăce băeșii s-au săturat de jucat de-a Turcii cu fesul bunicăi, veniră la dânsa și îi ziseră :

„Moșică, na-ți fesul.

— Dați-mi-l, că nu mi-i îndemână fără el.

— Da să ne spui o poveste, zise frate-meu Tănase.

— Da, da, făcură toți, să ne spui o poveste.

— Moșică, grăi sora-mea, să ne spui o poveste cu hoși, cu Turci, cu bățalii.

— Apoi ședeți cu moșica, iceda pe prispă și vă voi spune ; da mai întâiu fugiți unu de-mi aduceți o litră cu apă.

— Eu, eu, moșică, făcură băeșii, și toți se

ridică, dar nu plecă decât frate-meu George; ceeace făcù pe ceilalți să se așeze jos, așteptând cu nerăbdare să vie cu apa. Nu mult, se văzù și el șovăind să nu verse litra, la care toți ne luminarăm și, bunica după-ce bău apa, se șterse cu podul palmei pe gură. Copiii iar săriră care din cotro să-i ia litra și să i-o ducă înapoi, dar dânsa le zise: „Lăsați-o aicea“. Și o puse lângă ea, apoi tuși să-și dreagă glasul și începù:

— Hă-hăă, dragii mătușii ce *cetiți* voi pe cărți. Ce am văzut eu, e ce e: Doamne ferește, amù e bine, bine de nu se poate, dar ce a fost odată, he-hei... Pe mine mă vedeți pe pământul ista, da eu nu-s de pe-aice. Strămoșii mei poate ar fi fost azi baroni, crai, grofi, și eu cine știe ce cocoșneafă, dacă le-ar fi făcut pe voe Ungurilor, — dar nu: ei au vrut să fie *Mulduveni* și *Mulduveni* au rămas. Și eu tot *Mulduveacă* sunt.

„Povestea mea e mare, dragii mătușei, dar ia adă-mi măi Georgică năframa de sub perină“. Și, băetul repede se și duse și se întoarse cu năframa, și bunica, după-ce se șterse la ochi, urmă:

„Din Deva până în fund, în fund în *Ardeli*, și dela apa Cerniței până la Brad, erà numai foc și pârjol, numai sânge și pustiire.

„Se sculaseră ai noștri, împotriva Ungurului și nu cu greș: unde răzbeau erà răzbit și unde încercau izbândeau. Între ei erau și ai noștri: Moșu Luca, care a fost popă mai pe urmă

la Sasca, ginere-său Zaharia care erà dascăl la biserică și băeșii lui: Dănilă tată mamei, și Ipate. Aiștia erau și ei un fel de comandiri în oastea lui Horia, căpitanul cel mai mare a Mulduvenilor. De-ar fi știut săracul, poate, nu-și cercă norocul așa rău, dar Nemșii nu, că-i dă ajutor, până când tot ei o ajutat Ungurilor de l-o prins și l-o tras pe roată ziua namiaza mare.

„Atunci s-o spart toate: comandirii și ceialți cetășii, văzându-se vânași ca epurii de Nemși și Unguri, au fugit care încotro: unii au apucat într'o parte, alșii în Moldova, alșii unde a dat Dumnezeu. Da, moșu Luca ce s-o sfătuit cu Zaharia și cu băeșii, că mai bine să fugă în Moldova, că Ungurii îi căutau ca iarba de leac.

„Și într'o zi au pornit: popa și ginerele și feciorii schimbași în săraci, iar pe preuteasă și pe un hargat și pe o noră au pus-o în un car cu pânză și i-a trimes înainte cu cuvânt să spue, când i-o întrebă cineva, de unde sunt, că-s din cutare loc și merg la târg la Bistrița, la iarmaroc, să vândă pânză și așa, cu chiu cu vai, cu vorba legată în traistă și cu ochii în patru, au trecut hotarul.

„De unde până unde au dat, cum a vrut Dumnezeu, la Sasca, la moșia boerului ce erà pe-acolo, ce boer erà acolo, că am uitat.

„Pe-atunci, prin Moldova erà nevoe strașnică de popi, că Grecii: — Grecii erau stăpâni

pe aice, — călugării și popii grecești, nu voiau să meargă la mănăstirile și bisericile dela sate, că de, oamenii storși de atâtea angarale, nu puteau să le sature pofta de *câșlig*. Așa că popa rămase la biserica de aice, și Zaharia, dascăl. Pământ, casă, toate au căpătat. Dănilă și Ipate dela o vreme s-o însurat și s-o făcut Mulduveni și o duceau bine oamenii și ar fi dus-o multă vreme de n-ar fi venit răzmirița, bat-o pâr-dalnicul. Atunci, și-a găsit și moșu Luca capățul, l-o pușcat Turcii. Oamenii dela boer la opincar nu vorbeau decât de răzmiriță. Ce e aceea răzmiriță în mintea mea pe atunci, o *copchilă* de opt ai, nu puteam pricepe. Răzmiriță și răzmiriță! — și nu vedeam nimic: vedeam bejării, vedeam oamenii fugind din sat, boerul pe moșie dând bir cu fugiții. Și nu știu cum zicea, că toată pricina e unu *Psilant*, care adună volintiri să taie capu la Turci.

„Și par'că de ar fi fost numai atâta, nu ar fi fost nimic, dar se izvonise vorba că vin Turcii și Capcâni de cei care mănâncă carne de om, și apoi lumea o bătea pe la noi prin casă, și cu mama și nurorile numai de asta vorbeau.

„Și mie tare mi-eră frică când auzeam de Turci și Capcâni. Turcii îi știam cum sunt, că în sat la noi și chiar în alte sate, mulți dintrânșii erau strângători de *ghiruri* și veneau pe la noi prin casă, și, Doamne! ce frică îmi eră. Când

vedeam un fes, mă băgam în fundul picuptorului și nici nu suflam; dar Capcâanii nu știam cum să mi-i închipui, decât că îmi dam cu mintea după câte se vorbià prin casă, că-s groaznici tare; se ziceà de unii că-s cu trup de om și cap de câne, ba de alții că-s cu trup de câne și cap de om, iar de alții că au numai un ochiu în frunte, unu la spate și cu coadă de oaie. Mă rog, dacă unei femei îi plângeà băetul, de îi ziceà: „Taci că vin Turcii“, tot mai scânceà, dar când glăsuià: „Vin Capcâanii“, sîinte *Scridoane*, făceà și inima în el.

„Da într'o zi am tras o spaimă mare, par'că n-a fost de-a bună, atunci a fost pușcat și moșu Luca...“

Aice bunicăi i se umeziră ochii și oftă, și și-i șterse cu năframa, pe când in mintea mea par'că se năzàreà ceva nelămurit, cu durere pentru moșu Luca pe care doar mi-l închipuiam, un fel de popă cu barbă și anteriu ca toți preoții, în timp ce bunica vorbi:

„Într'o zi, așa cu vreo câteva zile înainte de Sf. George, cam pe la toacă, popa nu erà acasă, nici fătuca și nici ceialalți, decât preoteasa, nurorile, nepoatele și *copchiii*, și stăteau de vorbă și făceam clacă; preuteasa suită pe cuptor și nurorile pe pat, forceau călți pentru șoale; nepoatele și *copchiii* scărmănau pene. Deodată intră un vlăjan busna pe ușă, așa de lung că par'că

se rupeà din mijloc, cu ochi ca de gâscă, cu o pălărie prin care îi eșeà părul prin vârful ei și cu un suman numai găuri și desculț și, gâfâind, răcnì cu spaimă: „Nu mă lăsați! Nu mă lăsați! Căpcâni...”

— Da ce-i, ce-i?“ întrebareă toate cu frică și lăsându-și pe dată treburile.

— Dați-mi ceva să mănânc, c'apoi vă spun.

— Cum nu, vai de mine“, îi dară nevestele; și mămuca și sări de unde erà și dă-i flămândului o strachină mare cu brânză, cu smântână, și el înfulică, înfulică, băete, de nu se mai săturà, așa că i-a mai dat.

— Apoi, zise el, abia răsufând de sătul, nu vă fie cu supărare ia și eu un *ghiet* om, am spus și eu așa numai ca să-mi dați ceva de mâncare.

— Afară, afară“, răcniră nurorile, „golanule, flămândule, afară!“ Și „împuşcă în lună“ o sbughì pe uşă.

— Ce-i, ce-i?“ se auzì glasul lui moș Luca intrând pe uşă cu uncheșu Toader Păduraru, bunicul de pe mamă a mămuchii, un Român, care măcar că erà alb la păr și la barbă ca iarna, da erà cu toți dinții în gură; ziceà că are vreo nouăzeci și cinci de ani.

— Apoi închipește-ți, săriră femeile, vine și ne amăgește“ și începură a povesti.

Moș Toader și moș Luca unde nu să pun pe răs!

„Ei lasă-l, îi dă preoful, lasă-l, că și el, un *ghiet* om, ce să facă“, și iar pufni de răs în barba-i în care doar vreo două trei fire albe își făcuseră loc. Avea șaptezeci de ani moșu Luca și eră verde ca stejarul. Ce sunteți voi copchii pe lângă cei deodată: niște fânci de vă poate înhăță un uliu.

— Așa erau oamenii de mari moșică, grăi unul din noi?

— Nu erau mari, mari. Erau și mari, răspunse dânsa, ca și azi, da erau aprigi la hirea lor, și neînduplecați“. Și urmă dânsa, — și moșu Luca după asta se și duse la cui, luă pușca și prinse a o curăți, în vremece moș Toader, scoțându-și luleaua și beșica de porc cu *tition*, se așeză pe vatră și îndesându-și pipa, grăi:

„Ce Capcâni, ce Capcâni, vedeți voi semnul ista la mână, și moș Toader își arată mâna dreaptă cu un semn la curmătură ca de ceva sfârticat, aista e lucru de povestit“.

— Ei, cum? grăiră ai nostri.

Și moș Toader, aprinzându-și iasca cu amnarul și-o puse în lulea și pâca, pâca, povestii:

„Eram ca de cincisprezece ai când au venit Capcâni...“ Eu la asta, măi băești, mi se sui părul în vârful capului și mă uitai pe fereastră dacă nu se uită vreun Capcân, și moș Toader, îndesându-și iasca în lulea cu unghia degetului celui mare, grăi iar: „Ha, ha, amù nu văd *nim-*

nic, da atunci erà ce erà“, și s-a dat să povestească că trei zile și trei nopți, au curs prin sat Capcâni și Turci și Pahonți, și că pe ce puneau mâna, înapoi, feritul sântul, nu mai dădeau înapoi: bou, vacă, oae, capră, purcel, cățel, nimnic nu crușau ci-că, până și *copchiii* erau luați și mâncați, ci-că le plăceà mai mult pulpă, că zice că-i dulce tare, iar ca să *hie* carnea mai bună, ci-că pe cel prins îl hrăneà cu miez de nucă și cu pâne și îi da să beie must de *zmochine* și când vedeà că ești gras, te făiau și te frigeau în frigare ca pe *vrăbghii*“.

Aice ciudățenia de a ști cum îs Capcâni par'că ne turbură pe toți, căci și sărirăm cu gura:

„Și, cum ziceà că-s Capcâni, moșică ?

— Apoi și noi l-am întrebat, zise bunica, și zice, că îs urâți tare cum auzisem și eu, că au un ochiu în frunte și unii în ceafă și gura de câne“.

La asta par'că și cămeașa se strânse pe noi, mai cu seamă pe mine care eram cel mai mic și mă temeam și de umbra mea. Și îndată mă gândii că, dacă ar veni niște Capcâni, oare ne-ar mânca și pe noi, și o întrebai cu grijă:

„Și mâncau numai băeți, moșică ?

— A nu, grăi ea liniștindu-mă pușin, mâncau de toate: mâțe, șoareci, broaște, da știi carnea de copil o luau ca zacusă.

— Și au să mai vie, moșică ?

— Au să mai vie, răspunse dânsa, la vremea deapoi, când o *îngie* Alecsandru Machidon, că ei *amù* îs într'un munte închiși, și au un clopot deasupra și când vor să iasă sună clopotul și atunci se adun creștinii și-i bagă înlăuntru“.

Aice oftarăm ușurați, că însfârșit nu pot veni iar, și ne privirăm unii pe alții zimbînd tainic cu un colț de gură, iar eu, care credeam că omul trăește cât lumea, și cât lumea am să fiu tot mic, mă gândeam:

„Doamne, dacă ar veni, să le dai gând să nu mai mănânce băeți“.

Și într'o clipă avui toată simțirea unui ursit pentru masa Capcânilor și par'că mă vedeam prins de Capcâni, tăiat și pus în frigare, și par'că o vedeam pe mama plîngînd cu amar după mine, și mă îngrozii, ceeace mă făcù să simt o sudoare rece ușoară pe trup, și mă făcù să mă scutur ca de o scăpare de înec și să zic spre liniște:

„Moșică, da când or veni au să-mi mănânce băeți ?

— Și... Ehe! pe atunci, au să iasă și pasări cu clonțu de *hier* și Capcâni, și au să mănânce pe creștini de vii, da noi n'avem să mai fim pe atunci.

— Da unde avem să fim, moșică, o întrebai înciudat de o altă întrebare ce mi-o pusesse sufletul meu.

— La Dumnezeu în cer“.

La asta mă liniștii că însfârșit Dumnezeu are să se îndure și are să suie la cer pe băeți, pe oameni și pe moșica, când simții că mă sgâfâie cineva de păr.

„Șezi, îi zic eu înturnându-mă, și văzui că cel-ce mă netezise cam așa eră sora mea, care îmi și grăi:

— De ce nu faci odată, grăi dânsa, și tot o întrebi? spune, moșică.

— Apoi vă spun, vorbi ea, dar să nu mai întrebați, că uit șirul. De unde am lăsat?

— De acolo, grăi fratele meu Iacob, că mâncau băeții ca pe *vrăbghii*.

— Și, urmă dânsa, zice că oamenii de frica lor se ascundeau pe unde puteau: unii care prindeau de veste, fugeau peste hotară, alții apucați de năvălirea păgânilor își făceau bordeie la trunchiul copacului în pământ, adânc și răsuflătoare și ușa o făceau prin copac, și pe acolo nu unde intrau și nu eșeau decât noaptea odată cu fiarele și huhurezii și atunci când nu mișcă nici vântul, și că satul lui uncheșu Toader eră chiar în drumul lor“.

La asta frate-meu Iacob grăi: „Și pe el nu l-a luat, moșică?“

Însă fratele George, îl ghionți: „Taci, că uită moșica de unde a lăsat“; da băetul se scânci

și scărpinându-se de ciudă în cap: „Da eu de ce să nu întreb pe moșica?”

„Ba tocmai de asta vreau să spun, vorbi dânsa, că l-a luat și pe el și de aceea știà dânsul toate *feleșeagurile* lor. Zice că erà vară, pe timpul căpșunelor și s-o dus și el cu o soră a lui la cules de fragi pe un deal aproape, cum ar fi ici la Spătărești; și moșica arătă cu mâna, un deal, ce stă între răsărit și amiază-zi, ca o *ghibă* uriașă de cămilă. Și urmă dânsa: „deodată ci-că auziră pământul dudăind sub dâșii, când colo o oaste mare, își arătă capul de după deal: erau Căpcâni, „Uu!” să fugă, da deodată, ci-că, s-au văzut ridicați pe sus și nu s-au frezit decât în o cușcă mare cu gratii de *hier*, la niște corturi cu chipuri hâde de Căpcâni și cu strae rupticoase, și un Căpcân negru și urât ca iadu și cu o verigă spânzurată de nas ci-că cum i-a văzut s-a lovit cu palmele peste pânțece și a strigat: „balama” și i-o luat în pază și nu le da de mâncare decât pâne, miez de nucă iar de băut le da ceva dulce din o fătarcă, pe care o aduceà în fiecare zi o fată de Căpcăun. Și ci-că într'o zi fata de Căpcăun, veni tare supărată la dâșii și le spuse că tatăl Căpcânilor vor să-i tae pentru un ospăț, dar că să nu le fie frică că dânsa are să-i scape, și noaptea a venit la dâșii și le-a făcut semn să îndoae gratia de *hier*, și ziceà moșu Toader că a fras, a fras, da au și îndoit

gratia până i-a intrat hierul în carne și cu Capcâna au fugit, au fugit până i-a adus la un târg. De acolo zice că au dat peste niște soldați streini și care i-o trecut o apă și au ajuns la târg la leși, de unde i-o luat altu și i-o adus până acasă.

„Da, cu capcâna ce a făcut, moșică?, întrebarăm de astădată mai multe glasuri.

— Cu capcâna, făcù moșica, stai să vezi, a venit și ea, și zice c-a botezat-o și i-a pus numele Mărioara.

— Și nu mîncă băeți?, o întrebai eu.

— Nu, grăi bunica, că dânsa finea cu Creștinii și cu Mulduvenii. Și doar s-o *mninunat* și moș Luca de asta, că tocmai își mîntuise pușca de încercat și o pusese în cui și luase amu *iar-taganul* la revizuit și i-o zis:

— Da cum se poate una ca asta, cuscre Toadere?

— Iaca s-o putut, de se *mninunà* o lume, grăi moș Toader, ba încă prinsese pîgâna dragoste de mine și mi-o zis s-o iau de *fumeie*, da unde se pomenește, că azi aș aveà băeți cu câte un ochiu în frunte și unu în ceafă. Și uncheșu povestì că a stat fata vreo cinci ai la dînșii, și când a fost el să se însoare cu alta, nu s-o văzut căpcâna vreo trei zile și a treia zi o găsiră înecată în iezerul dela marginea satului, care, până o săcat, oamenii i-o zis: „lezerul Capcânei“. Și să nu credeți că spun *pleve*, măi băeți,

că moșu Toader a oftat de o făcut și pe preuteasă și fete să plângă. Da se vede că ziua aceea a fost sorocită spre jale că *aghià* mântui uncheșu povestea, când numai iată, un arnăut la poartă, călare, și vorbea cu George rândușul dela *gite* și îi întinse un răvaș.

— Ce-i, îl întrebă popa, eșind afară cu părul zbârlit.

— Măria sa, *Psilant*, a grăit arnăutul, mi-a dat răvașul ista.

Popa cetî și pâlî, și vorbi:

— Ginere-meu și feciorii *mnei* volintiri și eu să adun oameni? Nu-i scris la carte ca un popă să se bată pentru neam străin. Dar însfârșit să-i dau răspuns la răvaș“.

Preuteasa și nurorile, cu toți eșirăm în ușă, și îl întrebă: „ce e asta?“

— Nu-i nimic, femeile nu trebuie să știe multe ci să asculte“, a grăit bunicu.

Și popa a scris, a scris, ce a scris, că a închis scrisoarea și-a pecetluit-o și, cu un galben bacșiș, a dat-o arnăutului care se și perdù în zarea codrilor; iar el glăsuî:

„Până mâne dimineața să nu mai fim aici!..

— Da ce e, întrebă toți spăimântați. Ce-i părinte? grăi preuteasa: spune, și-l apucă de mâneca sumanului.

— Vin volintirii, grăi el, pe drumul Ieșilor,

și pe unde calcă nu rămâne decât *praf* și cenușă.“

Moș Ipate, fratele mamei, tocmai intră pe ușă.

— Fuga, Ipate, îi dă popa, văzându-l, de frage clopotele, frage numai pe cela de primejdii: odată, și stai, odată, și stai.“

La asta moș Toader, am văzut că nu mai zice nimic și piere pe ușă.

Moș Ipate, nici nu mai stătù mult pe gânduri și o și sbughî și el, afară, făcându-și cruce. Și în urma lui se duse și popa la biserică.

Soarele erà *amù* la toacă. În casă toji rămăseseră înlemnîți, neîndrăznind să pue mîna pe ceva, decât se uitau unii la alții cu ochii umezi; iar noi copchiii ne tupirăm în fundul picptorului și vorbeam pe șoptite de volintiri.

Nu mult, și clopotul cel mare se auzì: odată, și sta, odată, și sta. Oamenii au început a foî și a întrebà, ce e. Uru a fost deajuns să știe ca să ajungă veștile și la cei de pe câmp, care își lăsară sapă, plug, grapă, — că erà pe vremea aratului, — și, cu boii de funie, o goniră spre sat; iar la noi în casă intrau și eșiau creștinii bocindu-se și spăimântași. Deacolo, să fi văzut, măi băeși, cum dela casă la casă, umblau bărbașii și femeile ducând vești, că vin volintirii: vecin la vecin și neam la neam.

„Vin volintirii“. Erà o spaimă de i se sbâr-

ceà creștinului părul în vârful capului și îngălbenià și tremurà și cămașa pe el de frică.

Cine știà ce-s volintirii? Pe unde călcau, se auzea că spânzurau jidanii și tăiau sânul la jidance; iar pe popi, care nu dădeau bani, le tăia limba. Dar creștinilor ce le fac? Aice erà întrebarea, și nimeni nu-și putea da cu mintea. Și pe dată, bejăniile, în bocete și în șipățul copchiilor și în urlatul cânilor, începură a eși pe șuseaua Cornu-Luncii.

Soarele erà la sfinșit, preuteasa se uită la icoană și grăi, făcându-și cruce: „Fetelor, să strângem și noi!“ Când numai că văzurăm că afară se întunecă și auzirăm tunete cu fulgere vestind o ploae mare. Un vânt mai încet, pe urmă mai tare începù a frământa frunzele copacilor care, înspăimântate, se făcură nu știu cum, negre. Și începù să picure încet, pe urmă mai tare, când moșu se întoarse dela biserică, cu moșu Toader, moșu Zaharia Ipate, Dănilă, tătuca și ceilalți gineri. Dar peste picătura mare, veniră altele mai dese, și știi, cum ai auzi o ropăitură ca de *chetre* căzută de sus, așa vâjià afară; pomii prinseră a se îndoii de vârfuri, și brazii a șueră ca un voinic în codru și cerul par'că se rupea în bucăți.

Preuteasa aprinse o lumină dela Paști, și părintele luă moliftele Sf. Ilie și o început să citească îngrijat poate cu mintea împărțită la Dum-

nezeu și la primejdia omenească ce aveà să vie mai grozavă ca furtuna; iar ceilalți, ca și cum le-ar fi înțepenit cineva gândul, nu făceau decât oftau, făceau cruci, mătăanii și amestecau câte un „Doamne miluește“, în clipocitul de plâns al femeilor. Iar noi copchiii începurăm a plânge de-abinele, ba să și hăulim, când preotul se înturnă și strigă: „Care plânge acolo?“ ceea ce ne făcù doar să clipocim: știam de frica lui că ne cam muștruluià din vreme în vreme.

Și pe când citeà, deodată numai ce vedem pe un om cu un șol în cap venind și intrând în casă:

„Părinte Luca, părinte!

— Ce-i? întrebă popa, înturnându-se cu sâlă dela slujbă.

— Părinte!... vorbi omul gâfâind de spaimă. Au venit... au venit... niște turci... în... în... biserică...

— Unde? Unde? întrebă popa.

— În biserică, răspunse omul.

— Vai de mine și de mine, și bătrânul se gheboșă și se lovì cu palmele de genunchi să nu cadă. Sfânta Maica-Preacurată, nu-i răbdà. De două ori cu asta mi-au făcut păgânii așa. Și-s mulți, flăcăule?

— Am văzut vreo zece și s-au repezit în ușă și pe urmă au intrat cu caii.“

Părintele se uită la brâu și grăi: „Sfinte Dumnezeule, am uitat biserică deschisă. Sfinte Antoane-cel-Mare, Sfinte Haralambie, Sfinte Scri-

doane, făcătorilor de minune și tu Cristofoare, care băgai osul pe gură și-l scoteai pe ceafă și ai trăznit cu ruga ta pe idoli, nu-i lăsați!”

Dar în jur nu eră nici o mișcare: toți stăteau încremeniți și nebuniți de groază, iar noi, copchiii, băgați sub șoalele de pe cuptor, nici nu suflam.

„Ce stați! Ce stați! Flăcăi sunteți voi? Gineri, nepoți am eu?” — a început a da popa cu gura.

La asta, toți se ridicară în picioare, iar preuteasa și fetele izbucniră în plânsete și grăiră:

„Ce vrei să facem, părinte, ce vrei?”

— Ce vreau? tună popa, să-i omor *amî*. După mine!” și popa luă pușca și paloșul.

Afară se înoptase, și ploaia tot ropăia: credeai că s-a rupt un nor.

„Unde te duci, părinte? Unde te duci, tă-tucă?, îl întrebară toți.

— După mine!

— Să mergem“, glăsuiră bărbații.

Dar erau așa de zăpăciți, că nu știau unde să se îndrepte.

„Coasele, luați coasele, grăi popa, și aduceți paie uscate, geluituri, vreascuri ce socotiți că arde mai bine. Ce credeți că eu mai slujesc în biserică asta ponegriță de păgâni. Și de-i lași, la ce bun, căci sfarmă icoanele și-și râd de ele. Să știți că nu se alege nimic de sfântul locaș...”

Amnar ai, Zahario ?, grăi îndreptându-se spre ginerile popei.

— Am, glăsuî moş Zaharia, un român osos, nalt, bălan şi cu părul creţ până la umere.

— Hai la drum!, făcù moş Luca... O, de acum nu mai scapă.

Dar ploaia răpăia bine afară, şi doar fulgerele luminau cuprinsurile întunecate şi prin ploaie, prin fulgere, apă, vreo zece umbre, înaintau prin întuneric spre biserică, cu coase, topoare şi ciomege.

Când am văzut că se duce şi tătuca, ce mi-a venit să mă duc şi eu, măcar aşa pe de departe. Mă trăgea o aţă ascunsă să văd ce a face tătuca, şi eşii şi eu cu un sac în cap, spunând mamei că mă duc până afară şi, în urma lor, călcai şi eu.

„Încet, încet, auzii glasul popii : Puneţi pae la fiecare călcătură ce-ţi face-o, şi să nu leopăiţi aşa tare“.

Ajunseră la biserică ; acolo se vedeau nişte lumini aprinse. O uşă erà deschisă pe care venea fum de *tition* şi se auzia vorbă streină însoţită de sforăituri de cai şi de băţai de copită în pardoseală.

Preotul se duse cel întâi şi se uită, apoi se retrase şi el făcù semn să tacă, apoi zise lui Zaharia să aprindă iasca, şi, în timp ce tata împinse binişor paele, Zaharia puse iasca binişor

în cârpă, apoi moș Dănilă împinse încet ușa și fata împinse paele. După el, Ipate puse niște vreascuri uscate din șoprețul bisericei; ginerii lui moș Ipate și Zaharia aduseră o grindă și o puseră și pe aceea în ușă, iar Zaharia suflă în pae până se făcù o țără de pară.

Aici nu știu ce ne veni, că întrebaram pe moșica:

„Și Turcii n-au auzit nimic?

— Nu, că le-a luat auzul cel de sus și Maica Domnului, răspunse moșica și urmă: Da, tot par'că au bănuț ceva, că, nu mult, se auzi zgomot, glasuri, un pas veni spre ușă, se oprì și iar se îndepărtă, apoi șoapte și strigăt. Da, paele se aprinseră și zbucniră și se aprinseră și vreascurile, ușa luă foc, iar din biserică se auziră glasuri: „*Alai! Grauri! Volintiri!...*” Și se repeziră în ușă și o crăpă împingând grinda; da a fost însă spre răul lor, că focul aprinse și ușorii, și para și fumul, năvăliră mai mult înăuntru. Da nu mult, două capete eșiră prin fum.

— Dași!“ grăi preotul, și capetele fură trăz-nite de pușca lui moș Luca și un pistol a lui moș Dănilă, și două trupuri căzură peste pae.

Smuncituri și nechezături se auziră înlăuntru, apoi tropote, răsturnături și prăbușiri, și doi cai eșiră nebuni pe ușă cu para în cap târâind după dânșii câte o bucată de strană. Și iarăș alte namile cu fesuri căutară să-și facă loc prin pară,

dar fură săcerate de coasele lui Ipate și Dănilă, și *chicară* peste scări. Pe mine lucrurile astea m-au înfiorat, mi-a înghețat inima în mine. Aș fi vrut să fug, dar chipul tatei mă ținù locului. Iar focul se întinse dela strană la strană, și înlăuntru auzirăm alergături de copite, răbufneli, pe urmă clopotele, strigăte din clopotnițe. „Să fugim! Să fugim!“ vorbi popa și lăsară biserica numai un foc pe dinlăuntru, și numai un foc pe dinafară, că ajunsese *amù* până și la coperișul pridvorului, pe când pe acoperământ umblau niște umbre; iar alte fesuri se agățau pe la grătiile ferestrelor urlând. Și preotul și toți plecarăm; însă pe când fugeam, niște defunături de pe ferestre răsunară, și popa se cumpăni:

„Nu mă lăsați, băești, că mi-au curmat zilele!“

Ipate, Dănilă îl ținură; întrebându-l: „Ce ai părinte, ce ai?“ — el numai horcăia. Doi oameni îl luară de mâni și doi de picioare și îl duseră în casă, unde îl puseră pe laiță, mort, cu o dâră de sânge după el și cei rămași în sat strânși la casa preotului, ploaia trecuse, stelele prinseră a se arăta. Biserica *amù* ardea cu clopotnița ca un par aprins tinzându-și lumina tot mai sus, tot mai sus până turnul se surpă și căzù cu o plângere jalnică de clopot.

Cum aflare oamenii „ce-i“ și „cum“, a doua zi de dimineață, cu adevăr, doar câinii mai urlau prin sat, a pustiu, că și noi eram duși, nelăsând

în urmă, decât un morman de funingine și cărămizi și un mușuroiu mai deoparte, cu o cruce lângă el: hodina de veci a lui moșu Luca, Dumnezeu să-l ierte.

Iată, îmi aduc aminte ca amù, că știu că Paștile erau în ajunul Sf. George și cu zece zile mai înainte de Paști s-a întâmplat jeteia asta.

O lacrimă se prelinse pe ochii ei și se oprì în una din încreșiturile feței pe care și-o șterse cu podul palmei și urmă:

„Și așa, măi băești, amù vă jucați de-a Turcii, dar atunci numai fesul să-l fi zărit prin sat, și lumea fugea de mîncă pămîntul, și cu asta încălecai pe-o șea și v-am spus povestea așa“.

* * *

Ce întipărire a făcut asupra băeșilor povestirea asta, nu știu, că George al nostru zise:

„Moșică, împrumută-ne fesul să ne jucăm de-a moșu Luca cu Turcii, că-ți dăm zahar.“

— Aa, împelișajilor, vreți să-mi dați iar *crîdă*? și moșica rîse, arătându-și cei doi dinți galbeni, ce-i mai ședeau în gură ca doi pari rămași din un zăgaz pe care l-ar fi rupt apa. — Da, na-vi-l“, și moșica își desfăcù ștergarul și scofîndu-le fesul, îl dădù, când iată și mama:

— Da ce-i? Iar te-au amăgit?

— Nu, de data asta i le-am dat eu. Lasă-i să se joace, că vor să facă ca moșu Luca, când a fost *pușcat* de Turci“.

Și băeții, umflând fesul, se perdură prin grădină fipând de bucurie și strigându-se unul pe altul, și tocmai sara i l-a adus; iar mie povestea asta mi-a cuprins toate simțurile și cum n-am uitat atâtea brașoave, am scris-o și pe asta să se știe mai bine de vremurile de grele cumpene prin care a trecut neamul românesc și al cărui martor a fost și bunica, „moșica Safta“, mama tatei, nepoata lui moșu Luca Marcu din Ardeal.

MAMA

M A M A

Totul i se părea ne la locul lui, și totul era gol și tăcut în juru-i, mobilele făcute și nemișcate ca niște ființe ce se uită întrebătoare unele la altele, o înfiorau, și gândul ei sbură spre un loc care până în ziua aceea îi rămăsese străin, acum locul cela o atrăgea, ar fi vrut să se ducă și ea acolo, să-i fie de urât și la dorința asta o lume de brațe de lemn i se năzărira înaintea-i ca și cum ar fi cerut vecinică milă și aducere aminte. Și prin lumea cea de brațe vedeă și una de lemn galben cu niște litere pe ea: „Gică Rioșanu de un an și două luni, și opt zile 1911“, și se gândea: „Ce face el acolo singur, nu plânge, nu i e foame? Nu i e dor de mama lui? Nu cumva s-o fi trezită?“ Și se înspăimânta, inima par'că i se prefăcuse în cărbune și întrebă mai

departe: „Dar dacă s-a trezit și s'a văzut acolo singur, în întunecimea pământului fără aer, fără mama lui și atunci ce a făcut micuțul?“ Și gândul o duse cu fiori de groază neavută, și începù a-și închipui ce ar face omul când se trezește în pământ: și găsi că nu ar putea trăi: l-ar înăduși și ar muri în cea mai nenorocită stare. Asta s-a petrecut în capul ei cu așa repeziciune și nestăpânire de sine, că deodată a sărit în sus și și-a zis: „Nu, nu s-a trezit. Cum să se trezească, că doar erà rece ca ghiața“. Și-și aminti, că două zile stătuse cu ea în casă și el nu dăduse nici cel mai mic semn. Și cu asta se mai liniști și își zise: „Da, da, el doarme să nu se mai scoale“. Și gândurile îi merșeră mai departe: „Și doctorul de plasă l-a văzut și a zis să-l păzească, și agentul sanitar l-a văzut și a spus că poate să-l ducă din casă. Da, și chiar dacă ei ar fi mințit, dar nu-l văzuse ea, că a treia zi ochii lui să lăsase și se afundaseră în orbite și miroșea a ceva vechiu. Nu, el nu mai știe de nimic“ și cu asta închipuirea rea pieri și mintea i se limpezì. Dar junghiul cu asta din inima ei nu se dusesse și par'că erà vinovată: De ce erà vinovată? Se întrebă și, cu toată dragostea de mamă, se găsi că erà de două: una că-l făcuse și a doua și cea mai mare, că poate nu-l îngrijise destul și nu chemase o babă să-i descânte. Da nu-l îngrijise: poate nu i-a dat doctoria la vreme, poate

n-a chemat doctorul la timp. O învățase slugile să aducă o babă de țară să-i descânte și ea n-a vrut. Și se găseă de o sută de ori vinovată. Dar își aminteă că chemase doctorul la vreme și că dânsa a veghiat la căpătâiul lui trei săptămâni și n-a fost dată să nu-i dea medicamentele la vreme. Dar poate i-a dat odată prea puțin și nu și-a făcut îmbunătățirea dorită. Poate prea mult și i-a făcut rău. Și începù a cercetă seară cu seară, ceas cu ceas, cum i-a dat doctoria și a găsit că n-a greșit. Dar n-a lăsat pe babă să-i descânte. De ce? Că doară când eră mică, își aminteă, că s-a speriat de un câne mare și trei zile a sărit prin somn și a plâns, și până nu i-a descântat un moșneag din vecini, nu s-a făcut bine. Da, își aminteă că i-a făcut bine, a cunoscut din clipa când i-a descântat și-și aduce aminte și descântecul :

„S-a pornit Maica Domnului
Într'o Sâmbătă dimineață
La sfânta Biserică
Pe cale pe cărare...”

Și ce frumos descântec; un imn, cine îl știe. Și i-a trecut și pentru mifitelul ei, ce gând, să nu lase să-i descânte. Poate se însănătoșă. Cine știe? Ei, cum i-a trecut. Și la gândul ăsta nu mai puteă răsufilă; inima îi băteă tare; capul îi huiă și par'că auzeă glasul copilașului: „Mamă de ce n-ai lăsat baba să-mi descânte?” La asta își

ascunse fața și sufletul în ea se umpluse par'că cu ceva și căută să iasă printre coaste și începù să geamă. Geamătul o ușură și-și ridică capul și dădù cu ochii de icoane. Una par'că se uită la dânsa: eră îndurătoarea mamă cu pruncul în brațe, cu dulcele și bunul Isus, care cu mânușa-i grăsulie par'că o binecuvântă. Dânsa se uită în ochii Preacuratei, plini de bunătate și sfințenie și i se părù că o înțelege, că se înfioară de credință și căzù în genunchi și, lipindu-și fruntea de pământ zise cu tot sufletul:

„O maică precurată, ceeace ți-ai sfășiat hainele de durere la picioarele crucii celuia ce ții în brațe, îndură-te și de mine păcătoasa, și cum ai avut puterea să învingi durerea neșarmurită și nesimțită pe lume, poate, de nici o mamă, fă să înving și eu demonul care mă roade, mă sfărâmă, strigă în mine și nu-mi dă liniște. Îndură-te de mine, copilaș al Maicei sfinte, și cum din înălțimea ta cerească ai trimis înger povățuitor și alinător durerii ei, trimite-mi și mie gând de uitare a durerii și fă măcar să-l visez, amin!”

Și zicând acestea, făcù trei mătânii, își ridică capul și par'că eră mai liniștită. ca o furtună ce stă, dar care pândește să înceapă cândva iar, și i se părèa nu mai eră așa vinovată. Cercetă toate ascunzișurile sufletului și găsi liniște. Și în liniștea aceea se strecură un gând ascuns că Dumnezeu poate a vrut să-l ia. Și gândul i se

strecură așa în înțelegerea ei, încât și cugetul întreg îi răspunse: „Numai că Dumnezeu a vrut să-l facă înger“. Așa ținea minte că-i spusese bunica ei, când moare un copil, îl preface Dumnezeu în înger și par'că îl vedeă printre milioanele de îngerași, albuș ca un fulg, cu fața rotundă și zimbînd nevinovat, dar și plin de dor că nu-i mama lângă dânsul! Inșă, de odată, par'că îi dădă cineva un pumn în inimă și își zise: „Cum?, omul n'are suflet. Copilul meu e numai o mână de țărână. Se poate să cred eu ce spun unii oameni? Aceia se vede că n'au avut copii. Nu știu ce e durerea unei mame, să spue că noi dacă murim nu ne mai putem înfălni nicăiri cu cei care îi iubim, și totul se mărginește la ce vedem, ceia ce pipăim... Să cred eu spusa asta? Și la gândurile astea toate îi periră din minte și căzî în o stare de nesimțire că nu știă ce să gândească, nu știă ce să creadă. Afară prinse a se înseră. Din înălțimea cerului începură să cadă fulgi mari ca niște flori albe din un cireș uriaș; satul să se piardă în o pulbere cenușie; ferestrele să se aburească.

Deodată masa trosni. Aici tresări și se uită afară: ningeă cu pușintel viscol. „Ninge, își zise ea, și e frig afară. De acum a iarnă... Și la asta, par'că în sufletul ei se făcuse o gaură, și un gând nebun, necunoscut se strecură ca o vijelie în el: și inima prinsă să-i bată, urechile să-i

vâjâe și fără să-și dea socoteala, zise ca friptă : „Vai sărăcuțul!...” Și repede fără să știe ce face se ridică, își puse o pelerină în spate, o broboadă neagră pe cap, și se uită la pat, împrejur, și ochii i se opriră la cuer. Ia un palton, paltonul lui Rioșanu, a lui bărbatu-său, și repede puse mâna pe el și fără să spue la cineva o vorbă, eși din casă și pe poartă. Și eră frig: începuse să viscolească mai tare și să înghețe. Pe Rioșanu îl zări venind dinspre judecătorie din susul satului în paltonaș și vorbind cu cineva. Ea apucă în partea de jos, ocolî câteva uliți, unii trecători se uitau la ea întrebându-se: „Oare cine să fie?” Alții cari o cunoscuseră, din un simțământ de cinste amestecat cu frică de cei mari, dădeau bunăseara ridicând căciulele în sus și întrebându-se: „Cuconița judecătorului e, ori cine e? Par'că e D-nei... Da, da, e chiar dânsa... Da unde se duce oare așa grăbită?...” Iar dânsa fără să răspundă, fără să se uite, trecea înainte până dădù afară din sat la o îngrăditură de nuele, cu o casă de lemn la poartă și o cruce deasupra și în care îngrăditură eră o mulțime de brațe de lemn ridicate în aer: unele drepte, altele sfâmbe. Aici trecù pârleazul și o luă printre brațele de lemn, și se oprî la două brațe galbene cu numele „Gică Rioșanu”, și cu un mușuroi proaspăt în dosul ei. Fulgii cădeau repezi, mulți și albise câțiva bulgări mari. Ea repede luă paltonul și

înveli mușuroiul. Apoi, căzù în genunchi ascunzându-și capul în țărână ca și cum ar fi vrut să intre și ea și stătù câteva clipe, mușcându-și buzele în tăcere și într'un răsuflet înecat de părere de rău, după asta se ridică, se uită cu ochii zăpăciți la mușuroi și grăi ca și cum ar fi vorbit cu o ființă vie: „Să nu-ți fie frig puiule! Ne mai vedem mâne!“ Și eși abia ținându-și plânsul; bântuită de învinuiri și păreri de rău mult mai puternice decum le avusese.

ÎMPĂRATUL ROGOJINĂ

ÎMPĂRATUL ROGOJINĂ

— POVESTE —

Eram prin școala primară. Tatăl meu încă delă începutul anului, începù a se sfătui cu mama, ce să facă cu mine, dupăce oi eși din școală. El îi da să învăț meșteșugul sumănăriei; ea să mă facă popă, că și bunicii și răzbunicii și uncheșii lui au fost toți popi; alții călugări, alții mai știu eu ce. Cu toate astea, tata rămâneà la a lui, să nu-i moară neamul fără meșteșugar. Și ei nu știau că în mine zăceau alte gânduri: să mă fac ofișer. Câte odată treceà regimentul, pe la noi, pe la poartă, în cântecul muzicei și a gorniștilor. Apoi, eu eram acolo, și mă uitam la ofișerii din capul companiilor, cum trec mândri: unii călări, alții pe jos; și gătiți numai în fire-turi și aur și mi se părea că în tot ofișerul îs

eu, măcar unul cât de mititel. Apoi, în dorul milităriei toată ziua mă jucam cu prietenul Chitarcă, de-a soldații, cu un băț spânzurat de bârnej în chip de sabie și cu căciula îndoită pe o ureche ca și dorobanții și muștruluiam cât și-i leota de copii zoiși din mahala, și-i lăsam pe ai mei să-și bată capul cum or și-i cu soarta mea.

Dar vremea trece, trecusem toamna în căte năzbătii toate și jocuri de copii. Se apropiase iarna, și trecu și Crăciunul. Mama îmi dădea zor să învăț, tata așșderea. Și veni și postul mare.

Într'o seară, așa după lăsatul secului de postul mare, tata ședeà lângă sobă; mama păzeà oalele cu mâncarea la foc. Afară, vântul primăverii se auzeà cum șoptește prin streșini, vestind zăpezile, care nu se dusesse încă, că ar puteà să-și ia catrafusele ca să-și întindă și primăvara scoarțele. Eu, suif pe șesul cuptorului ceteam „Botezul de sânge”, o povestire, cum doi ofițeri iubeau pe aceeaș fată și nu se îndurau unul de altul, și au plecat amândoi pe câmpul de bătaie; iar când s-au întors, fata se măritase cu altul. Și povestirea asta așa erà scrisă, că fiecare rând îl ceteam cu lacrimi. Și între altele gândeam că mă fac și eu ofițer, și merg într'un războiu să mă bat pentru țară, când numai ce aud pe tata:

„Măi băete, să înveți meșteșug.

— Ce? Ce? zise mama, iar ?...

— Taci tu, grăi el, iar cu gura? Eu sunt stăpân aici; fac ce vreau în casa mea.

— Apoi e și al meu, răspunse ea domol.

— Bre, omule, zise el, știi ce? Lasă-mă să spun o vorbă, și pe urmă, uite, ți-o spun: nu mă mai amestec; fă-l și graf la împăratul. Și să înveți, măi băete, meșteșug, că meșteșugul e brăjară de aur. Eu cu meșteșugul am ținut casa. Așa e, Domnică? întrebă pe mama, înturnând capul.

— Așa e! vorbi ea oftând.

— Acum nu-l mai lucrez, că de, îs și eu cu băeți mari și mă mai ajută ei, și apoi, am și eu șarturile mele. Da odată, când erați voi mititei, e-hei, pe noapte eră gata un suman, și în ziuă eram acasă“.

În adevăr, țin și eu minte asta. El și-a iubit tare mult casa și copiii: se porneà la miezul nopții de unde eră, și numai ce-l vedeai spre ziuă:

„Hă-hă, bre, dormiți?“

Și tare îmi păreà bine că-l vedeam, că știam că mi-aduce ceva bun.

Și urmă tata:

„Și au fost vremi, măi băete, grele“.

Aice când auzii de vremi grele, am închis cartea și m-am pus să ascult, învremece el povestii:

„Am apucat foametea cea mare, am lucrat o săptămână pentru o dimerlie de făină și tot

nu mi-a suferit casa de nimic. Mureau oamenii ca muștele; mâncau mămăligă de coaje de copac și numai eu și cu popa mâncam mămăligă de păpușoi și pită de săcară, ba dădeam și la alții. Și să înveți, măi băete, cât de cât, că, uite, nu ți-a plăcea, nu-i lucră, și să învârți ceva mai bănos și mai subțire dacă vrei, și să nu-ți fie rușine că știi meșteșug, că și împărații știu câte ceva, și asta am aflat-o dintr'o poveste:

„Cică a fost odată un împărat, care avea o fată frumoasă, frumoasă de muriau craii și feciorii de împărați după dânsa, dar ce folos, că tată-său nu vrea s-o dea după nimeni.

Când soseă vreun fecior de împărat pe acolo, împăratul îl primea bine, cu masă bună, cu vorbă frumoasă, ca pe feciorii de împărați, dar după ce-l întrebă de ce a venit și află că-i peșitor, el îi tăie vorba:

„Bine, bine, mă bucur, da ce știi dta?”

Și spunea bietul băiat că știe câte 'n lună și 'n soare: unul că știe meșteșugul bătlăiei ca cel mai abitir ghinărar; altul că cunoaște „Cnocăria”, „Alecsandria” și „Psaltichia” pe degete; altul că știe șolomonii și-i cetitor în stele; altul că poate vorbi atâtea limbi și că are avere de usucă galbenii la soare; iar altul că a câștigat atâtea bătlăii.

Aș! tot ce înșirau ei, eră ca și cum i-ar fi

vorbit că știu să facă căsuțe de bețe, că împăratul numai le-o tăia:

„Toate bune, dragul meu, da ce treabă de om muncitor știi ?

— Nu știu nimic alta, strălucite împărate, că ce poți ști, la dreptul, un fecior de crai ca mine ?”

Avea dreptate flăcăul, ce putea ști un fecior de crai crescut în chilote și în perne moi ?

Iar împăratul îi zicea:

„Dă, dragul meu, nu știi — n-am ce-ți face. Mie îmi trebuie om cu meșteșug“.

„Omul ista, trebuie să fie nebun“, ziceau unii coborînd scările palatului; iar alții mai iuși la fire se înturnau mânioși și rosteau de auziau numai dâșii:

„S-o măriți când s-a mărită bunica, de fi-i vorba de așa, ghiuj bătrân“.

Iar biata fată numai își plîngea zilele de amărăciune, și fiecare droșcă aurită, ce eșea din ograda palatului, îi dădea prilej de leșin.

Și treceau zile și treceau luni, poate au trecut și ani: flăcăii veneau și se duceau, veneau cu nădejde și plecau cu sufletul amărât, pe când fata, plîngea, și se făcea tot mai frumoasă și tot mai plină de vino-încoa.

Vieți să știți cum eră? Ce mai vorbă, închipuiți-vă o fată de împărat frumoasă: la soare te poți uita, dar la dânsa ba. D'apoi ochii? două

viorele când es întâi la luarea omătului. Înebu-nise drumeții căci care trecător o vedeà rămâneà cu gura căscată la dânsa și lângă acela rămâneà și altul până se făceà norod de gură cască, de aveà împăratul ce strigà la ei, ba câte odată eșeà și cu vreo jărdie să-i alunge; iar fata jeleà ce jeleà cu fața în perne, de acolo se așezà la fereastră și oftà și plângeà; iar lacrimile înghe-fau pe loc și se prefăceau în boabe de mărgă-ritar. Așa că oamenii care au văzut-o, au dus vestea peste nouă țări și mări; dar și de tată-său ca de popă tuns; așa că, dela o vreme, o mai răriră peșitorii, ba încă au prins a nu mai veni deloc, ceeace îngrijî rău pe fată și se îm-bolnăvî, și gemeà sărăcuța și poate ar fi murit, dacă nu se ivià o întâmplare.

Un fecior de împărat tare de departe — poate dela marginea pământului, — își puse în gând să-și încerce și el norocul.

Auzise el de tatăl, dar lui nu-i veneà să creadă că nu i-a da-o. Lasă că se vedeà și chi-peș, da 'nvățase la școlile cele mai de seamă din împărăție și știà câte limbi și filosofii pe lume. Pe lângă asta, mai știà să facă cântece. Nu mai vorbesc că împărăția lor erà cea mai întinsă și părinții lui erau așa de bogați că pu-teau pardosi palatul numai cu carboave. Iar el, ca cel ce se simte, cu cheltuială și cu daruri multe și cu alai pleacă la drum. Ce colanuri, ce

brafolete, ce cercei și ce pietre scumpe nu avea cu el?, d'apoi careta: aur pe aur.

Cât a fi mers, nu știu; că pe atunci zilele nu sămănau cu zilele noastre, nici anii cu anii noștri; însă ceeace am auzit dela alții e că tatăl fetei, ca om, de! și ca unul ce-i venise un fecior de crai așa de mare, l-a primit pe flăcău, cum îi eră habarul; însă dupăce a aflat la ce a venit, împăratul l-a întrebat:

„Toate bune, dar mă rog, ce meșteșug știi dumneata?”

Rămase și băiatul înlemnit:

„Bre, își zise dânsul, da cu aista nu-i da șuguit“. Și-și dădù cu mintea: „Ce meșteșug să știe el fecior de mare împărat?“ Și, fără să zică o vorbă, eși puindu-și în gând să se ducă acasă și să vie cu oaste să-și spele rușinea trasă.

„Auzi, își mai dădù el cu mintea, da pe mine, să mă roage, să i-o iau; nu să mă întrebe de meșteșug“.

Și o luă spre gazdă, unde trăsese, cu chip să se ducă acasă, să vie cu oaste. Și cum mergea el, ca bătut de Dumnezeu, numai ce întâlnește în drum un bătrân cu niște rogojini și niște coșerci în spate.

Ce-i trăzni băiatului că, în supărarea lui, se gândi la scoarțele cele de papură și zise: „Iată și ăsta e meșteșug“ și se întrebă: „oare,

dacă ar fi știut el să facă de acele, i-ar fi dat fata?" Și ce-i veni că întrebă pe moșneag:

„Ce-s acele din spate, moșicile?”

— Rogojini, Măria ta.

— Și-s grele de făcut?

— Aha, își zise rogojinarul, te-a surghiunit și pe dta împăratul. He, hei, la câți nu le-am spus: „Măi fiică, vino de învață meșteșugul ista la moșu, că nu-i greu și-i trage folos“. Ți-ai găsit că-mi spuneau: „Ce pricopseală e aista moșule, că legi două pae și împletești două bețe? Împăratul vrea să fie meșteșugar, nu șagă“. Și i-am lăsat și s-au dus“.

Și zise feciorului de împărat:

„De, Măria ta, până le înveți îs grele, da de acolo îs ușoare. Da nu cumva îi fi pățit cu ceva pe la noi?“

Băetul făcù din ochi rușinat, că nu i-a cam mers bine; iar moșneagul ca să n-audă cei de prin prejur îi grăi băetanului încet:

„De, de ți-i habarul de a luà fata vino la bătrânul, că știu că nu mi-ar fi degeaba“.

Și feciorul de împărat ce se gândi, să mai meargă până acasă, să vie cu oaste: a birui sau nu; da ia mai bine s-o întoarcă altfel.

Și mai cu mâhnirea în suflet; mai mângăindu-se ca omul, dădù drumul slujitorilor și băgând careta la moșu în șură, își schimbă straele lui cele numai fir și pietre scumpe în niște bu-

lendre de lucrător, ba și se puse pe rogojini și coșerci. Și munci el câteva săptămâni, ba încă merse cu câteva de probă prin târg să le știe cumpărătura și învăță cum să împletească papură și nuele de răchită pârpalite în foc.

Atunci, află el dela moș de ce împăratul nu-și dă fata decât celui ce-a ști meșteșug.

„Dragul moșului, fecior de crai, îi vorbi într'o zi rogojinarul, să nu crezi că împăratul ista e nebun, dar a tras și el multe în viața lui. Tatăl-lui a fost împărat, dar într'o noapte se trezi că norodul îl scoate din scaun și îl trimite în surghiun ca arbaș; numai cu cât erà pe dânsul. Ce să facă el, săracul, acolo: nimeni nu-i da să mănânce; ajunsese să n-aibă ce mîncă nici el nici împărăteasa și copiii, așa că, acum umblau pe ici, pe colo lucrând pe la oameni. Și poate cine știe ce ar fi fost de capul lor, dar se potoliseră lucrurile și s-a dovedit că l-au scos pe nedreptul din scaun și l-au chemat înapoi. Atunci împăratul lăsă cuvânt și în scris, și cu blăstăm, care urmaș nu-și va da băeții la meserie și care și-a da fata după unul care n-a ști meșteșug, să-i sece ciolanele și să nu-l mai erte Dumnezeu, și că chiar împăratul cu fata știe ciobotăria“.

Băetul, la povestea asta se luminează și găsi că împăratul avusese dreptate atunci. Iar când văzù rogojinarul că băiatul e meșter, îi zise:

„De acum, du-te, Măria-ta și ia fata.“

Și, mai luând băetul alte daruri, scoase droșca din șură și gătindu-se iar cu straele cele mândre tocmî alt alai, se duse pe altă parte de târg, să creadă lumea că vine cine știe de pe unde, da cu inimă tare îndoită, de teamă, ca nu cumva să nu-i placă împăratului meșteșugul lui.

Împăratul, moș șiret, ca să-l pălească în pălărie, se făcù întâi că nu-l cunoaște, și hai, după ce-l pofti înăuntru și-i puse masa, se luă cu el la vorbă, că al cui ești, că de unde... și după ce-l ispiți și de țara lui, — nu știu ce, — îl întrebă că ce vînt l-a adus pe la dânsul.

Băiatul îi spuse, roșind și cam cu jumătate gură, că a venit în peșit și scoase darurile.

Da, tata fetei, nu se dădù orbit de plocoanele lui, că slavă domnului mai văzuse d'astea, și-i spuse:

„Toate bune, însă ce știi dta?”

Băiatul îi înșiră pe lângă ce-i mai spusese și întâiaș dată, altele și mai și: că știe toate limbile pământului și a fost în bătălie și ar ști să ducă sfatul nevoe mare, însă împăratul după ce ascultă tot șiragul de cunoștinși și învățături se și grăbi să-i taie apa dela moară.

„Da ce breaslă știi?”

Aici băiatul nu mai rămase uluit ca întâiaș oară, dar coborî ochii în jos, ca o față mare, și zise dânsul.

„Apoi, de știut, știu, eu, unul, dar de...”

— Care? glăsuî împăratul sărind în sus de bucurie.

— De, te-ai fi aşteptând la cine ştie ce grozăvenie, însă de... ştiu eu, s'o prinde...?

— Da, spune odată, ce ştii întrebă nerăbdător tatăl fetei.

— Ştiu, şi eu, ştiu să fac..., să fac... rogojini...

— Ce ştii? — întrebă împăratul neînţelegând bine.

— Rogojini, răspunse el mai tare.

— Brava băete! şi împăratul îl bătù peste spate: Însă, să-mi dai o probă, adaogă împăratul.

— De ce nu, făcù băetul.

Şi împăratul lovind duşumeaua de trei ori cu piciorul, strigă la feciori să aducă papură şi nuele băetului.

Şi acolo într'un dos făcù feciorul de împărat nişte rogojini şi nişte coşerci de-i merse împăratului la inimă şi strigă:

„Măi băete, mi-ai luat fata“, şi iar lovì duşumeaua de trei ori cu piciorul şi strigă către feciori:

„Să-mi gătişi masă mare azi, cu băuturi şi mâncări alese şi spune-ţi-i fetei mele să lase plânsul şi să se gătească cu haina fericirii; zâmbetul să-i înflorească gura, iar părul să-l facă coc şi să vie să-şi vază mirele.

„Brava băete, mai glăsuî odată împăratul, Meşteşugul tău face mai mult ca o împărăţie,

că de-i cădeà din scaunul domniei, nu mă tem că ți-a murì nevasta de foame, că ai meșteșug.“

Și-a frântit împăratul o nuntă ca aceea, de au rămas poftiții cu gura căscată și se minunau foși feciorii de crai. Iar ca unul ce am fost și eu la nunta aceea, i-am auzit vorbind:

„Ce știe mirele de i-ai dat fata?“ Ba încă, unii își închipuiau că cine știe ce minunății, să facă; iar când se zvonì că nu lucră decât rogojini și coșerci, se loviră cu palma peste frunte și ziseră:

„Cum Dumnezeu nu ne-a dat și nouă prin minte așa ceva“, iar alții cari vorbiseră cu rogojinarul, se căiau de ce nu l-au ascultat: nu de alta însă dar fata împăratului eră lună de frumoasă în rochia ei de mireasă; da și lui, i-au pus de ciudă o poreclă: „Împăratul Rogojină“ și așa îi zice până azi, de n-o murit.

Și de-atunci, ci-că s-au pornit împărații și craii, măi bade, să-și dee feciorii la meșteșug, ca nu cumva vreun împărat cu fată frumoasă să-i întrebe de știu ceva. Și că de atunci fiecare crai și împărat pe lângă a cârmui țara, ci-că mai știu: unul stolăria, altul ciobotăria, altul croitoria; fiecare după gustul lui.

O fi, n-o fi așa, Dumnezeu îi știe și alți oameni, cari trăesc pe lângă împărați. Da ceea ce vrea s-arate povestea e că meșteșugul e bră-țară de aur, măi băete“.

Și-acum, dragii tătucăi, măi Ionică, ia-ți pe gând: uite când vii dela școală, lucră cu mine alătura, puțin câte puțin, și ai să vezi că ai să te simți în tine alt om.

Așa am făcut și m-am pomenit în vacanța din anul acela, că tata îmi spune:

„Știi, măi băete, că tu lucră mai repede ca mine?...“

Iar mama care eră în casă îmi zice:

„Ș-apoi eu tot popă am să-l fac.

— Fă-l, zise tata, și mitropolit, da e vorbă că și popia are șarturile ei. Par-că eu n-am vrut să mă fac popă, da dacă Dzeu n-a vrut. Vezi că și aice dacă e scris de cel de sus. Eu nu mergeam la mănăstire la Slatina să mă călugăresc, și mi-a luat vântul pălăria napoi, și când am dat-o s-o rădic, hop și tu cu măta în drumul meu, venea-ți dela mănăstirea Slatnei și vă ducea-ți la uncheșul Ioniță cojocarul dela Horoncenii, și pe loc mi-am schimbat gândurile.“

Aice mama râse și nu zise nimic.

Și am învățat meșteșug, însă n-am lucrat, că mie îmi eră zborul la cărți, la povești și cântece; am făcut oameni de humă; iar ce câștigam după sumănărie cumpăram hârtie, boche și toată ziua mângăleam numai ofișeri, soldați și bătălii, iar dascălii la școală mă băteau al naibii că mă țin de drăcii; însă se isprăvi și meșteșugul meu repede, repede.

Tot atunci, după Sf. Ilie, mă luă tata la lucru în Litenii Bucovinii. Aici aveà neamuri: cumnași, cumătri, și îl așteptau ca pe un mântuitor. Și am tras la vornicul. Pe acolo lumea nu-i ca la noi. Mă rog, ice e satul Horodniceni: în vale de el, e hranița trasă de apa Șomuzului, și dincolo Litenii. Duminica, la noi, oamenii se duc la târg, la ei, merg la biserică, iar după amiază: unii la sfat la vornicul, alții la joc, și pâlcuri, pâlcuri de oameni se văd pe drum, gătiți cu sumane noi și cămeși de in, și sfătuesc. Oamenii știu mai puțină carte ca la noi. Zic că învață și ei nemțește, abia o încurcă pe cea românească, dar îs mai așezați și mai cu rost. Și într-o Duminică veniră la vornicul, printre alți săteni, și moș Petrea, cumnatul tatei.

„Ia aista când și-o ceti, zise el, întrece pe popa.

— Ia nu mai zice. Să-i dau *Ghisul* Maicei Domnului, zise un altul, băgând mâna în curea.

— Să-i dau eu alta“, zise vornicul, și ducându-se în casă, îmi aduse o terfeloagă de carte soioasă: erau niște cântece:

Dulce Bucovină,
Veselă grădină.

Și, când au auzit, au rămas cu gura căscată, de bine ce le-am cetit.

„Aista, *rath*, grăi altul, *rath* curat.

— Ia să vedem *Ghisul*, grăi altul celui ce băgase mâna în curea.

— Visul Maicei Domnului, zise tata, d'apoi îl știe pe dinafară.

— Hâm, făcù unul din oameni, izbindu-se cu palma de genunchiu, și uitându-se mirat în altă parte; d'apoi ăista e de *mninune*.

— Și cât de *mâtătăluc* e, zise vorniceasca. Când a venit maică-sa cu el la noi. Mă rog, cât un popușoi.

— Apoi noi nu știm, răspunse vornicul, că doar l-am ținut în brațe.

— Da, dași-i Ghisul, grăi nerăbdător moș Petrea.

— Ia, să vedem, făcù cel cu visul; ăista e cam greu al meu.“

În adevăr, de atâtea ori cetisem cărticica asta și o știam pe de rost, dar nu mi se părea lucru de ispravă să citesc un lucru așa ușor, da fiindcă zisese omul că a lui e mai greu, mi se răscolì toată mândria în mine și am prins a-l cefi par-că gura mea așa repede că măcinà cuvintele.

„Băă, făcù cel cu Visul, izbindu-se cu palma în frunte, da aista cu adevărat e *rath*. Însă la începutul cărticelei aista zice așa:

„Această rugăciune s-a găsit la prea sfântul Mormânt al Preasfintei de Dumnezeu Născătoare ș. a. l.

„Această rugăciune cine o va citi cu credință pe toată ziua și o va purtà la sine, acela

va avea multe izbăviri și la boală se va afla mângâiere sufletului și însănătoșare“.

— Auzi, auzi, zise alt om.

— Apoi, de ce crezi că îl țin la mine, răspunse stăpânul cărțicelei.

— Măi, Nichita, zise moș Petrea unui om cu pălăria dată pe ciafă și cu mânicile la suman îndoite, ia-l odată, la Dumitru.

— Ira, că bine zice, grăi Vorniceasa.

— Vezi, de asta uitasem.

— Apoi să vie disară, răspunse omul.

— Du-te, măi Ionică, că ți-oi da un *gritar*.

— *Poicum*, răspunse omul. Și seara a venit un băet și m'a luat și m'a dus într-o casă, și aice pe o laiță zăcea un om tânăr cu mustața galbenă și pletos, cu ochii închiși și gemea. Și nu mult, cu omul cel ce mă chemase, veni și o femeie mai tânără și una mai tânără și niște copii. Și femeia cea tânără s-a repezit la icoane și mi-a dat Visul. Și l-am citit, și atâta s-au închinat și au bătut la mătânii oamenii ceia, că de ar fi fost cerul zăvorit cu șapte lăcate și tot se deschidea. Și să vezi minune: a doua zi bolnavul se mai învioră și în trei zile se făcù sănătos.“

Apoi de atunci satul huiă de învățatura mea, și zicea vornicul că el are să mă ducă la o școală la Cernăuși să mă facă popă, iar tata la câteva zile grăi:

„Măi băete, e bine să înveți de toate în lume, însă de ce ți-i dat, să nu te lași, că și a scrie și a zugrăvi îs meșteșuguri. Văd eu unde bați tu. De aceea du-te pe drumul tău; bine că te-am învățat moșteșugul meu o leacă.“

Și de atunci, nu m-a mai pus tata la lucru; iar săraca mama când a vrut să mă trimeată la Seminar a închis ochii. Târziu, târziu de tot, am mai lucrat cu tata o iarnă întreagă și am adunat bune lovele și apoi, am venit încoa; iar în locul sumănăriei am deprins a scrie întâmplări de ale vieței, între care și povestea asta care și ea e un meșteșug, cine-l poate ști.

CUZA VODĂ
LA MĂNĂSTIREA NEAMȚULUI

CUZA VODĂ LA MĂNĂȘTIREA NEAMȚULUI

Am mai spus undeva că părinții mei erau tare bisericosi, tare iubitori de aproapele și că la noi veneau mulți oameni: unii cu treburi, alții nevoiași să măe, ba la nevoie unii din cei mai la aman să șadă în o odaie goală, cum a fost pomenitul de atâteaori bădița Ilie, și dela care — iar cum v-am spus — am auzit o seamă de povești și povestiri care de care mai încornorate și mai grozave; dar ceea ce am uitat să vă spun e că printre acei ce s-au perindat pe dinaintea vetrei noastre, a fost și un vecin al nostru, unu Ion Bucătaru, care din pricină că-i stricase ploile într-o vară bordeiul, tata îl primise pe dânsul să șadă o bucată de vreme la noi și dela care, iarăș, am cules câteva povești. Bădița Ilie, eră încă

la noi, ședeà în o odaie peste sală de încăperea noastră. Până a nu veni moș Ion la noi, casa avea o înfățișare obișnuită, dar de când ne-a intrat el în casă, parc' ai fi turnat o boia în un pahar cu apă, care să-i schimbe și gustul și fața... El cu bădița Ilie și tata, ne-a schimbat tot rostul vieții; eu unul stăteam și mă uitam în gura lor, ca la niște proroci, lasă că spuneau povești și năstrăvăanii, dar tâlcuri, câte pe lume, de te cruceai de unde le scoteau. În câteva ceasuri ei toate rosturile lumii le făceau ghem și tot ei le destrămau până la sâmbure și iar le dăpănau la loc și le țăseau cu tot felul de minunății că te lăseau cu gura căscată: iar eu le strângeam în suflet, rând cu rând, ca niște rouă de leac într'un șip și mi înfrumșeam sufletul ca o grădină cu tot felul de erburi și roade. Și multe țin minte din cele ce mi-au spus ei și multe le-am scris, dar din toate vreau să vă spun jefiea ce mi-a spus-o moș Ion: „Cuza Vodă la Mănăstirea Neamțului“.

Trecuse vara, toamna cea cu ploii mocnite, și venise iarna cu flori de ghiață, — iarna când nopțile îs lungi, zilele mai scurte, și oamenii îs siliți să se culce mai târziu. Pe moș Ion îl apuca se iarna la noi. Într'o seară așa după Sf. Atanasie și Chiril, pe când stam toți îndeletniciți: tata cosând la lampă pe pat, mama și sora mea cu obicinuitul fors, lelița Smaranda, nevasta lui moș Ion, cu împletitul horbotei, și moș Ion stă

cu spatele la sobă și-și făcea obicinuitul *pasians*, slăbiciunea lui, de a ghici dacă câștigă la loterie, — deodată auzim niște bocănituri în ușă.

„Poftim! Poftim!“, grăi tata.

Omul nu răspunde.

„Poftim, zise mama, care e acolo?“

Se aud pufnituri în tindă și deodată ușa se deschide și numai ce vedem intrând un ofițer de călărași, cu bărbușă galbenă, cu părul în sus, urmat de o cucoană cu malacov, și cum intrară bărbatul zice:

„Mă *ricomând* Cuza Vodă, dumneaei cucoana mea.

— Cum? cum?“ grăesc toți nedumeriți.

Sora mea se dă jos, se uită și glăsuî: „Bădița Ilie. Aa, ce mai Cuza Vodă!“ Se uită și la femeie: „Lelița Maria“. La asta ei izbucnesc în râs, și s-au dat pe față că în adevăr sunt vecinii nostri de peste sală. Apoi vorbă și întrebări cum, și ce le-a venit să se prepue așa, și de unde au luat straele. Iar bădița Ilie, spuse că le are dela Covalschi.

Eu știam pe Covalschi, un polonez bogat din ulița Ștefan cel Mare, la care bădița Ilie fusese odată în slujbă, și adăogă el că i le-a dat la un Sf. Vasile să umble închipuindu-se ca Cuza Vodă și cu *damele* din casă în casă ca de obicei și, că chiar dânsul i-a gătit după un portret al Domnitorului și al Doamnei și că nu

i le-a mai dat înapoi și le-a pus în *gorderole* și acum a dat de dânsule și a vrut să facă o șagă.

„Hă-hă, săracul Cuza, sări moș Ion, dacă nu l-aș fi văzut, poate te-aș fi crezut că ești d-ta, dar, așa, îl am în minte, par'că îl văd: înalt ca d-ta, dar cu ochii plini de fulger și de bună-tate, leu care până ce nu-l zgândărești, nu sbârlește coama. Când l-am văzut eu...

— E demult de atunci? întrebă tata.

— Apoi, răspunse moș Ion, or fi vreo 35 de ani. Eram bucătar la mănăstirea Neamțului.

— Apoi, tot, e mult, zise tata.

— Tocmai eră ministru Cogălniceanu, răspunse moș Ion.

— Și cum l-ai văzut moș Ioane? întrebă sora mea.

— Apoi, făcù moș Ion, să vă spun comedia, și să nu credeți că spun minciuni.

— Stați, zise bădița Ilie, să ne desbrăcăm“.

Și el și cu nevasta trecură dincolo, la ei, și nu mult se înturnară, așa, cum îi știam noi: bădița Ilie cu ițari și cămașa cu fustă, și lelița Maria în portul ei de toate zilele, dar cu un șal în spate.

„Ei, *amu*, făcù lelița Maria strângându-și șalul, să ascultăm“.

Toți din toate părțile întinserăm urechile, în vremece moș Ion își scoase o țigară din tabachere, o aprinse și începù:

„Ascultați, zise tata.

— Cum am spus-o eram la mănăstirea Neamțului bucătar. Aice, moș Ion pâcâi din țigară și urmă: „să fi avut 30 de ani și aveam sub mâna mea zece robi, unii slobozi, alții cu coarne în cap, și înfierăți.

— Să nu-ți uiți cuvântul, așa i-am apucat și eu, îi făcî vorba tata. Da spune dta.

— Și, urmă moș Ion, cum e ici, eră bucătăria și cum e dincolo la noi, eră *sufrageria*. Se tot auziă că umblă Cuza prin țară și nu-l știe nimeni.

— Apoi, de asta așa eră, îi tae vorba bădița Ilie, cică după ce a scos el ocaua cea mare, s-a îmbrăcat, într'o sară, ca un om de ai noștri — de iștia dela țară, — și a eșit din palatul Domnesc, fără să-l știe nimeni, și hai, când ici, când colea, a intrat într'o crâșmă. Aice crâșmarul eră jidov, și i-a spus: „Dă-mi atâta rachiu, — cât i-o fi spus, un cinzeap, o garafă, — cu ocaua lui Cuza. Și atunci, jidovul ci-că ar fi zis un cuvânt rău de ocaua lui. Cuza n-a zis nimic și a eșit afară. S-a dus în altă crâșmă și a trimis răvaș negustorului jidov, că omului căruia i s-a spus vorba urâtă a fost chiar Domnitorul Cuza. Să se spânzure jidovul și mai multe nu! A prins a se întreba de barbă, balabusta lui de păr, și a se văicără ce au făcut“.

— Bine, da la Neamț a fost altfel, îi ră-

spunse moș Ion. Eră pe la seceratul grâului, și eră într'o dimineață, cald afară și călugării tocmai eșiau buluc pe poartă călări pe cai și pocnind din bici, mânând o droaie de robi la muncă, vorba dtale dnu Vasile, erau cu lacăte la gât și cu coarne ca boii și înfierași în frunte. Doamne ferește. Acum e bine, da atunci nu aveau milă de om, ca de vită.

— Și de ce oare, întrebă lelița Maria, unii erau așa și alții altfel?

— Pentrucă, să vă spun, grăi moș Ion. Eu știu, că la mănăstirea ceea la Slatina am crescut. Dacă un rob fugea, și eră prins, îl înfieră cu peceția mănăstirei, îi punea coarne ca să-l cunoască toți, că e fugar, când ar mai îndrăsnî vreodată s-o facă. Și cum spun, tocmai când porneau călugării pe robi la seceriș, numai iată că dădură cu ochii de un om. L-am văzut și eu pe omul acela: eră nalt, cu barba mare, legat la un ochiu, galben la față, rupt și cu niște desagi în spate. Și cum îl văd, îl întrebă unul croindu-i un bici peste spate... „Ce vrei?”

— Sărut mâna, sfinția ta, ia și eu un biet sărac... Faceți-vă milă și-mi dați o bucășică de mămăligă, că n-am mâncat de eri.

— Mămăligă, mojicule, a răcnit călugărul, la muncă, și unde nu-i mai croi un biciu peste spinare și trecu înainte.

Atâta a fost, să-l croiască unul, ca apoi toți

câți eșiră în urma celuia, par'că ar fi fost îndemnați, toți îi croiră câte un șfichiu.

Când iată că eși arhondarul afară și văzându-l pe creștin îl întrebă că ce vrea.

„Mămăligă, i-a răspuns cu milogeală străinul.

— Ia, mă, veniți încoa, strigă la niște robi.

Apoi îi grăi omului: Știi să muncești?

— Nu, sfinția ta, îs beteag de un ochiu și de un picior și-s bolnav înăuntru.

— Ei, bolnav! Măi, eu știu ce vrei tu, i-a zis arhondarul, o salată bună. Atunci să vezi cum te-ai însdreveni. Toți iștia care fugiți de muncă sunteți bolnavi. Da știi că noi avem leac de boala voastră.

— Da, grăi un rob, nu știu multe calicii iștia, da ceea ce e a lor e că știu să joace.

— Știi să joci? îl întrebă iar călugărul.

— Nu știu, măria ta, că-s bolnav“.

Da în clipa aceea eși și egumenul și întrebă: „Ce-i?“

— Aista știe să joace, grăi istalalt, știi cum îs sfinții părinți la masă n-ar fi rău să vadă o lecuță de dans.

— *Brava*, adu-l încoa“, îi zise egumenul.

Și îl duse în sufrageria arhondariei. Tocmai sedeau la masă o roată de prea sfinți; starețul și mai marii mănăstirii și cu alți mosafiri, veniți dela muntele sfânt. Alții dela *Ierusalim*: ședeau ca niște pași și beau și mâncau în lege.

Și erau grași și voinici toți, că de-ar fi pus doi la un car cu pietre să-l sue pe un munte, trăgeau.

„Aista știe să joace, le-a spus eguinenul.

— Aa, bun, răspunse starețul, ia să joace ceva. Coșcare, ia cântă un cântec!”

Pe vremea aceea pe la mănăstiri, pe la boeri se obicinuiă la mese să fie câte un om, căruia îi ziceau coșcar sau șoitar, care le facea marafeturi ca să facă pe musafiri să râdă. Și tocmai că aveau și călugării unu adus nu știu de unde.

„Nu știu să joc, sfințitule, răspunse omul; îs un biet sărac și am venit pentru o bucată de pâne... să vă îndurați!”

— Dacă joci, îi dà călugărul, ai de mâncare, n-ai grijă”.

Da săracul, nu-ș ce aveà că-i scăpără ochii.

„Ia ascultă-mă, îi șopti arhondarul, îmbiindu-l cu un ghiont; nu ne face de răs în fața preasfinților”.

În clipa asta se ridică coșcarul și uitându-se prin blide, văzù un castron de ciorbă gol și luându-l îl puse în capul săracului. Atunci toți începură a râde, a bate în palme strigând: „Brava!”

„Da stăi că nu vede” a zis coșcarul.

Și deodată, îi zmulse basmaua dela ochi, cu toate văitările omului. Se uită și deodată sări în sus:

„Știți, că n-are nimic.

— Așaa, zise starețul; va să zică, faci și pe șiretul, atunci, ori joacă, ori frageți-i douăzeci și cinci.

— Să știți că e hoț, a venit să fure“, zise arhondarul.

Eu eram acolo, urmă moș Ion, doar mă uitam pe o ferestruce, pe unde dădeam bucatele.

„Închideți-l, grăi starețul, că trebuie să fie vreo iscoadă trimis de vreun hoț de codru.

— Eși, vorbi arhondarul, îmbiindu-l cu pumnii să iasă, te descoperim noi acuș“.

Și îl închise în un beciu. După masă îl scoase la judecată înaintea starețului, îl cercetară, îl căutară. Bietul om a spus că e bolnav înlăuntru, dar câteodată să le fie oamenilor mai multă milă de el, își leagă când o batistă la ochi, când să face șchiop. La urmă starețul nu-i grăi nimic decât puse pe vreo trei robi de-i traseră douăzeci și cinci de nuele la tălpi. Apoi hui-duindu-l, îl scoase pe poartă.

Peste un ceas, călugării se treziră cu un răvaș cu o pecete cătră stareț. Ce eră scris în el, nu știu, că am văzut pe mai marii mănăstirii trăgându-se de păr, băfându-se cu pumnii peste cap și văicărându-se și toată mănăstirea se burzului, aruncând vina unul pe altul. Nu mult, că arhimandritul cu cei străini, o și luară pe poartă speriați. Ce eră, nu se știă, decât că până în sară n-a rămas în mănăstire decât călugări. Cei mari

tofi au fugit în căruțe, care cu buccle, care cu lăzi, alții cu desage.

Ce erà, așa mi-a venit la ureche, că săracul bătut n-a fost de cât Cuza Vodă, care anume se schimbase în sărac, anume să ispitească ce e pe la mănăstire, și că răvașul nu a fost de cât dela dânsul.

„Iii, făcù bădița Ilie, da bine le-a mai făcut.

— He hei! Așa om erà Cuza, grăi tata. Dumnezeu să-l erte.

— El și cu Cogălniceanu, vorbi bădița Ilie. Când a trecut pe aice la Slatina eu l-am dus cu poștalionul lui Iosule Hopa.

— Dar stați, urmă moș Ion, că n-a fost Cuza Vodă, la trei zile numai ce l-am văzut pe Cuza la mănăstire. Par'că și acum îl văd: nalt, cu cioc în barbă, cu ochii pătrunzători, da nu aducea nici pe departe cu săracul bătut de călugări.

— Taaci, făcù bădița Ilie.

— Și, Doamne, cum se mai purtau tofi cu dânsul. Când a intrat în mănăstire, călugării au căzut la pământ înaintea lui. Da el nici nu s-a uitat la dâșii. S-a uitat în toate părțile și a eșit.

„Apoi nu mult, a dăinuit, și au venit niște boeri și au făcut catagrafia mănăstirei. Și au vândut vifele, pânea, au dat drumu la robi.

— Vezi, grăi bădița Ilie, săracul o fi fost vre-o iscoadă, și dacă nu făceau comedia, poate nu păreau șofia.

— Stai să vezi, că a fost altă dănănaie.

— Eei, făcù tata mirat, cum așa ?

— Da, făcù moș Ion, și asta s-a aflat după ce s-au dus toți grecoteii. Eu eram tot bucătar. Povestea cu săracul se împrăștiase cu uimire nu numai în mănăstire dar în toată țara, că și noi crezusem că bătutul a fost Domnitorul și toți blăstămau pe Greci. Într'una din zile, trimit pe ajutorul de bucătar să-mi aducă niște ciapă de pe niște straturi dela poartă. Când numai ce văd pe ajutorul meu, galben la față și tremurând că vine la noi și ne spune că săracul cel bătut, când cu masa oaspeților dela Rusalim, e la poartă. Ne ducem și noi, așa eră. Repede la stareș, că Cuza Vodă e în mănăstire. „Cum ? Cum ?“, întrebă stareșul. Și burzuluială, tată, dela stareș la frate și de acolo în toată suflarea mănăstirei. Repede stareșul trimite pe doi călugări să-l aducă dela poartă și dă ordin să se gătească masă bună și dă ștafeta ca toți călugării să intre la slujbă în biserică ; iar el se îmbracă în odăjdiile cele mai scumpe și intră și el în biserică, și porunci să-l poștească pe sărac ca pe un frate. Iute, sări arhondarul și iconomul. Nu mult, veni și săracul adus de călugări de subsuori. Cea se lăsă dus.

„Poate ești obosit frate, îl întrebau ceia.

— Nu, nu, mulțămesc, mulțămesc.

— Să mergi în biserică, ziseră ei, ca să vezi, cât de frumos se slujește și la noi.

— Da, da, grăi el, m-aș duce, să mă închin și lui Dumnezeu sfântul, o leacă“.

Cum a intrat în biserică, ce slujbă, ce glasuri ascuțite... Iconomul și arhondarul pe lângă el. „Bine ai venit frate! Bine ai venit! Să nu bănuie că de, suntem și noi așa; dar acum se primește alffel un creștin: se cinstește ca pe un frate întru Domnul. Starețul nu are decât gândul ista, ca venind un creștin să-l primească după evanghelie: „Iubește pe aproapele tău ca însuși pe tine“. Starețul nostru e un adevărat purtător de cruce a lui Hristos“.

După slujbă starețul a eșit cu icoana, și așa au intrat la masă, și au pus pe sărac în fruntea mesii și în jur călugării și lângă el starețul. Apoi vin vechiu și mâncare bună, și-l iubiau și-l îndemnau

„Ai să stai mult frate la noi?, îl întrebă starețul.

— Eu aș rămâneà aice toată viața, după dragostea ce îmi arătați, răspunse el.

— Da, da înțeleg, dar... zise starețul.

— Nu am nici o treabă... dar... răspunse săracul.

— Înțelegem. Înțeleg, dar... ia, ia frate, ia, și ospătează.

— Bogdaproste, lasă... Dumnezeu sfântul să vă ajute... Ia acum zic și eu că am mâncat, — vorbi săracul.

— Eu, de când am venit, zise starețul, am schimbat rostul mănăstirei, ne place când vine un sărac să-l primim ca pe un frate întru Domnul. Poate vrei să te hodinești, îi vorbi după masă.

— Nu, răspunse săracul, că mă duc că am o cucoană pe aice pe aproape și mi-a făgăduit ceva să mă îmbrac.

— Da, da înțelegem, făcù starețul. Prea bine — și îndată bătù din palme și porunci să pue caii la trăsură. „Să stai frate să nu te duci pe jos, că slavă Domnului avem și noi o trăsură cu care să ducem un creștin“.

Și au petrecut pe sărac până la poartă, iar trăsura l-a dus până la Cichirdiceasa la Petrea. Aice vizitiul, după ce se dădù jos săracul, chemă pe portar și l-a întrebat:

„Ce, nu-l cunoști?”

— Cum nu, i-a răspuns portarul.

— Și nu-ți scoți pălăria înaintea lui?

— Înaintea istuia?, făcù omul. Vaai, da dta pe semne ai orbul găinilor, drept cine-l iai?

— Cine?, răspunse vizitiul supărat. Adecă par'că noi nu știm...

— Pii!.. și a început portarul să râdă, să se fie cu mâna de inimă: „Amu pricep. Da de unde ești dta?”

— Dela mănăstirea Neamțului.

— Ha, ha, ha, făcù portarul, da bine v-ați păcălit. Amu, știu... Cuza Vodă, nu așa? Ha, ha,

ha. Aista Cuza Vodă? Aista e un sărac, care vine din când în când de-i dăm câte o bucată de mămăligă“.

Da vizitiul n-a mai zis nimic ci a dat biciu cailor și s-a tot dus duluță.

Acuma starețul și toți așteptau pe vizitiu să le spue cum l-a primit acolo. Când au auzit au rămas fâmpiți și râsete pe noi slugile. Apoi a mai venit săracul după asta, dar i se spuse că starețul nu e acasă și că praznice de acele nu se fac decât la o sută de ani odată, când se răsfințește mănăstirea, și de data asta s-a mulțumit și cu o bucată de mămăligă și o strachină de lapte acru și ne-a spus că după ce l-au bătut călugării s-a dus la Cichirdiceasa și s-a jeluit, dar un nepot al cucoanei ce s-a gândit, că a scris un răvaș cătră călugări, spunând că au bătut pe Cuza Vodă. Apoi de câteori venea tot întrebă oare când a mai da starețul o masă ca aceea.

„Pii!.. făcù bădița Ilie, că a dracului păcăleală.

— Și, așa, zice moș Ion, de atunci a rămas povestea că Domnitorul Cuza, a mâncat bătate dela călugării dela mănăstirea Neamțului, dar încolo nu-i decât păcăleala asta ce le-a făcut-o nepotul cucoanei, de ciudă că au bătut pe om“.

Aice se făcù tăcere. Focul se stânse. Afară

ningeà tare, se cunoșteà după zăpada ce se așezase pe cercevele.

„Focu, Reveica, grăi mama, fuga de frage jarul“.

Nu mult o căldură dulce se împrăștie în casă. Tata se culcă pe pat. Lelița Maria șopti un bună sara și eși cu bădița Ilie. Moș Ion și lelița Smaranda se duseră și dâșii la culcare; apoi se auzi cineva eșind afară, da nu mult bădița Ilie crapă ușa și grăi:

„Măi, strașnic mai ninge afară. Bună sara.

— Mâne, Ilie, mâne sară, grăi tata prin somn, alta“, iar eu adormii în noaptea aceea cu o mare ciudă pe Greci, că au bătut pe sărac și așa s-a săpat povestea asta în sufletul meu, că de multe ori îmi amintesc de dânsa. Iar acum venindu-i vremea s-o scriu, v-o povestesc și dvoastră.

LA IAZ

LA IAZ

De multeori mă luà tata la iaz de vale, ori la „Călugăr“ la prins pește cu crâsnicul și cu coșarca la raci; iar în drumul nostru întâlneam ogoare, popușoiște și toloace.

Într'o dimineață de vară, pe când soarele erà sus, iar moleșeala frunzelor prăfuiite, arătà că vara se călătorește, tata îmi zise:

„Măi, Ionică, hai și de-om prinde niște pește cu crâsnicul la iaz la Călugăr“.

Mai mare bucurie nu aveam de dus, decât, când mă luà cu el la iaz, că îmi plăcea să văd cum se sbat peștii în crâsnic ca niște argint viu și cum curge apa la vale în sclipire de sticlă, și ca întotdeauna mă dusei și atunci cu dânsul; apucaii prin Pietrari, prin grădina lui Filipeanu, de acolo, prin Fălticeni-vechi, pe la un cunoscut

al nostru Petrache a Ției; apoi pe lângă grădina lui Diaconovici și prin țarină, la pod, la Pârlita, pe sub care curgea Șomizul, repede, albastru, legând iazul Călugărului de cel al târgului, ca un mănunchi două ghiulele grele. Și cu cât ne apropiam se auzea sfada iazului. Crâsteii șipau, iar broaștele orăcăiau de credeai că au de pus la cale cine știe ce treabă.

Până acolo, dela grădina lui Diaconovici se face un câmp, câte odată, cu popușoiște, câte odată suhat și tocmai în vara aceea eră sămănat cu popușoi.

E știut că prin popușoiști și chiar suhat crește multă holbură, o floare ca zoreaua, dar mică cât un degetar și în cufe ca o rochiță, când albă, când roșietică, cu frunza ca un hârleț și se agață de ce-i cade în cale, mai ales de popușoi ca să se poată sui cât de sus. Și tocmai popușoiștea aceea, ca toate popușoiștele eră înădușită de holbură.

Eu o știam că și noi aveam destulă prin grădină și o culegea mama de o da la vacă și la porc.

Și cum treceam pe o cărărușă, dela hatul popușoiștei, ce da spre pod, văd o holbură înflorită și ce-mi veni că rupsei o floare și îi zisei tatei:

„Tătucă, mama mi-a spus că toate florile au jetea lor, oare și holbura o fi având?”

— Vezi tu, grăi tata, câte dobitoace sunt

pe lumea asta și câte flori și câte ape, toate au jetiea lor și holbura și urzica și tot.

— Bine, îi zic eu, da oare povestea holburei cum o fi ?“

În vremea asta făcusem cotul popușoiștei, și darăm la pod, pe când tata îmi vorbi punând halaturile din spate jos :

„Apoi, dacă ți-e de asta, hai să ședem ice, să-mi fac o țigară, și după ce-oi svârli crâsnicul în baltă, om povesti“. Și se așează și el jos, și scoțându-și din sân paciocul își împleți o lulea, apoi o aprinse, și punând o bucată de mămăligă, din o trăistujă în crâsnic, îl și asvârli în iaz și începû :

„Hâm! Apoi mai întâi trebuie să-ți spun că floarei istia îi mai zice și Rochița-rândunicei.

— Și de ce? îl întrebai grăbit.

— Apoi să-ți spun, și tata mai mutând crâsnicul spre pod, urmă :

„Cică, pe când a fost aceea, amu o sută, o miie de ani, a fost o babă și un moșneag într-un sat și nu aveau băeți.

— Măi, grăi într-o zi moșneagul, vezi măi babă, cât ne chinuim noi să strângem și să facem și tot degeaba; n-avem cui lăsa.

— Așa zău, făcû baba, și cât ne-am cătat, și cât ne-am rugat și nu-i un *copchil* de leac. Slujbe ce-am dat...

— Asta, măi babă, nu e de șăguit, vorbi

moșneagul, ca mâne închidem ochii și n-are cine ne da de pomană o cană cu apă.

— Măi omule, îi dă baba, musai trebuie să căpătăm un băet.

— Ce să facem, răspunse moșneagul, să luăm unul de pomană, doar, vreun nepot, ceva.

— Să luăm, grăi moșneagul, da să luăm unu mititel să-l creștem în dragostea noastră, să ne cunoască de părinți, asta-i *tătu lui tăt*“.

Și moșnegii chibzuiră să colinde tot satul și toate casele cu băeți mulți și să ceară unul de pomană.

Și cu gândul ista s'au culcat...

Aice tata iar mută crâsnicul gol în altă parte și urmă:

„Și s'au culcat frumos ca moșnegii, da așa pe la cântători, moșneagul ghionți pe babă: „Tu fă!“

— Aud, grăi baba somnoroasă.

— Măi, babă, știi ce am *ghisat*?

— Ai? făcù ea, din toropeala somnului.

— Măi, ascuți tu?

— Da, răspunse dânsa.

— Măi, mi se pareà că a venit un om la mine... Da tu n'auzi. Nu mai spun...

— Ba aud, aud, vorbì baba, și horăi înainte.

— Ascultă, îi zice moșneagul ghiontând-o, a venit un om la mine...

— A fi vrun sfânt, grăi babă, și iar a prins a-și trage sufletul de somn.

— A hi, și asta, îi dă moșneagul, dar ascultă, și o sgăfâi.

„Și a venit un om la mine, zise moșneagul, și mi-o spus, cum ne-om sculă să ne ducem așa pe drum și ce-om găsi să aducem acasă. Asculți tu?

— Ai înebunit moșnege, făcû baba, ce o zis să mergi călare?

— Măi, ce om ești tu. N-auzi, și o sgăfâi; n-auzi că a venit un om la mine, și moșneagul mai povestî babei visul.

— Ai înebunit rău, răspunse baba, dumerită pușin, de ce auzise; nu vezi că ce spui tu, e de răs.

— Zi, tu, ce știi babo, a zis moșneagul, dar eu cred în *ghisuri*.

— Ba eu, una, îi dă ea, ca friptă de ce grăiă moșneagul, nu m-oi face de răs la oameni uitându-mă pe drum, eu mă duc dimineață la Toader a Catrinei lui Ion, ori cum i-o fi zis, să iau un băef că are vreo șapte *copchii*».

La vorba asta, tata mai ridică din nou crâsnicul, și văzû că mămăliga nu mai eră în el, da nici pește.

„Vezi, zise el, nu m-am uifat și mi-o mâncat mămăliga“.

Și iar puse altă bucată de mămăligă și dădû crâsnicul mai în cursul apei și urmă:

„Și a doua zi dimineața cu toată ciuda babei,

moșneagul se încălță, își luă bățul și pălăria și o luă pe drum, lăsând pe babă să blesteme și să se ducă singură la Toader a Catrinei lui Ion, care i-a spus nu numai că nu-i dă nici un prunc, da aveà s-o deà de șugubină cu omu, că el ziceà că de i-ar mai da Dumnezeu încă unu și tot n-or bănuì. Și, supărată, baba se înturnă acasă.

„Da, moșneagu în vremea asta, a umblat tot satul bâjbăind pe jos și tocmai la poarta bisericii a găsit o nucă.

— Măi, își grăi el, pentru asta am umblat eu tot satul? Nu se poate, trebuie să mai fie și altă ceva; n-am căutat, eu bine, poate. Și colindă din nou satul, uitându-se pe jos. Oamenii cari îl întâlneau, îl întrebau:

— Da ce te frământăi atâta, ce cauți? bade Toadere, ori moșule, cum i-o fi zis. Da moșneagul spuneà la unii că a vrut să se ducă la crâșmă și a prăpădit niște greițari; la alții, ce-i trăzneà și lui prin minte, doar să se mântue de vorbă. Da tot n-a găsit nimic și se întoarse acasă cu nuca, unde găsi pe babă supărată și uitându-se pe fereastră; și a întrebat-o ce a făcut. Baba i-a spus că a fost la mai mulți oameni din sat și nu i-a dat nici un băet. Moșneagu însă îi grăi vesel:

— Eu am găsit, uite! Și scoase nuca.

— Ai ajuns în mintea copiilor, moșnege, îi da baba, amu te amăgești și singur.

— Ba, de loc, a zis moșneagul, nuca asta e norocul meu, și să nu care cumva să te atingi de dânsa că al tău e Antihârtul“.

Și moșneagul puse nuca pe fereastră. Da, baba să moară de răs.

„Nu râde, grăi moșneagul, nuca e copchilul meu, tu să mi-o păzești.

— Ai înnebunit moșnege, făcù baba“.

Da moșneagul mai dând o gură babei să-i păzească nuca, se duse pe-afară să-și mai vadă de treburi.

Din ziua ceia, par'că moșneagului, nu i-a mai fost, nu știu de ce, dor așa de băeți și par'că nu-i mai erà casa așa goală, și i se păreà că nuca de pe fereastră e o ființă vie și adesea vorbeà cu dânsa, și o desmierdà ca pe un băiat. Da baba mereu în luà la vale.

„Lasă, lasă, îi cântà moșneagul, râzi tu, da îi vedeà“.

Aice, tata ridică iar crâșnicul și îl dădù iar lângă pod și urmă:

„Da, pe atunci, ceasurile zilelor erau luni și lunile ani. Și cum e azi, a găsit nuca, o fi fost luni poate, și peste șase zile a venit duminica“.

Moșnegii de dimineață s'au îmbrăcat și s'au dus la sf. biserică. După slujbă veniră acasă. Da acasă, casa măturată, paturile așternute, blidele spălate. Nuca la locul ei.

„Măi, ce să fie asta, își dădură bătrânii cu

mintea". Moșneagul par'că pricepeà ceva, da se temeà sã nu îl vadã baba. La urmã baba îl spionã pe moșneag cu coada ochiului și îi vorbì:

„Ia nu te mai preface moșnege cu nuca ta. Vrei sã spui cã nuca ta a măturat casa, a spãlat blidele. Da ce mã, crezi tu?

— Ba, eu, îi dã moșneagul, eu, nici prin gând nu-mi trece una ca asta, da cine știe, poate Dumnezeu vãzând cã suntem singuri și bătrâni o fi trimis vre-un înger sã ne mătore casa“.

Da, tot din vorbã în vorbã, darã cã poate ei au făcut toate rânduelile din casã, dar au uitat, și tot nu se dumirirã, ci se sfãtuirã ca a doua zi duminecã cu dinadinsul sã lase casa nemăturată și paturile nestrânse, sã vadã or mai gãsi rânduiala dela dumineca asta.

Și, a doua duminecã cum s'au sculat, doar s'au spãlat, s'au schimbat și s'au dus la sf. bisericã, și când venirã înapoi, tot așa: casa măturată, paturile strânse, blidele spãlate.

Moșneagul își dădeà el ceva cu mintea, da tăceà; iar baba ajunsese la gândul cã numai Dumnezeu ori vre-un vecin le face minunea asta.

Da a treia duminecã moșnegii iar s'au pornit la sf. bisericã, da dela un loc s'au înturnat și pe din dosul casei au venit tiptil, tiptil, până aproape. Și ce sã le deie vãzul: ferestrele deschise și o fatã umblã prin casã, și nuca tot pe fereastrã, da deschisã și goalã. Moșneagul, încet,

încet se pleacă sub fereastră, și se uită la fată, și eră frumoasă cum nu pomenise moșneagu fată și grijea și scutură și așeză totul la locul lor, de par'că fusese în casa lor de când e lumea. Și ce-i vine lui că ia cojile de nucă și le bagă în sân și făcù semn și babei să vie, și amândoi grăiră:

„Bine te-am găsit, fetica noastră!“

Da fata iute dă la nucă. Nuca, pace.

„Dați-mi nuca, mă rog, vorbi fata.

„Nu fetica tatei, grăi moșneagul; de acum, rămâi a noastră. Cum te chiamă?

— Rândunica, grăi fata.

„Rândunică rămâi la noi, se rugară moșnegii, că Dumnezeu sfântul te-a trimis.“

Și din ziua ceea rămase fata a moșnegilor. Bucuria lor. Mai ales moșneagul nu-și mai încăpea în piele de fudul și tot cicăleă pe babă.

„Ha, babă, ce mai zici, mă mai iai în răs. Hâ, așa-i că tot eu cu cap babă?“

Da baba numai se oftică de năcaz, că moșneagul a găsit nuca și nu dânsa, și nu zicea nimic, că fata le arătă la amândoi aceiaș dragoste, ba se fuduleă la lume cu dânsa, iar femeile cari aveau fete urâte și leneșe nu mai puteau de năcaz, și toată ziua nu aveă grija decât a Rândunicăi babei și a moșneagului; ba cu vremea au început și flăcăii să deă târcoale casei, da fata, lasă că nu se uită la nici unul, da moșnegii la dânsii cu paru.

„Unul mai chipeș și mai chiabur, venise într-o seară, dragă Doamne, să stea de vorbă cu fata, cum stau prașcăi la țară. Moșneagul tocmai eră acasă.

„Băețanul, ca băețanul de colo a venit să deie bună sara, da moșneagu care tocmai eră în prag, îl întreabă:

— Bună, da ce vrei 'mneata?

— Apoi, am venit și eu, a zis flăcăul, să ne mai vedem.

— Ia ascultă, măi Țică, ia zis moșneagul, Ți-o spun, cât e cu frumosul, de astă-sară să nu-ți mai calce piciorul pe pragul meu, că al tău e dracu... Ce?“

La vorba asta, fata mai ridică crâsnicul, dar tot gol, și-l dădă iar în cursul apei, și povestî: „Ce? i-a zis flăcăului, de abea mi-am încropit și eu o leacă de fată și voi ați pus ochii pe dânsa. Da i-a mai uitați-vă în cofa cu apă, să vedeți cât sunteți de sluiți.

„Atâta a fost, din seara ceea nu s'a mai văzut flăcău împrejurul casei moșneagului; iar el, ca să nu se uite nespălații la fata lui, trântî un gard de nuele și o poartă cât casa. Un lucru îi mâncau pe moșnegi și se întrebau:

„Măi, de unde vine fata asta?“ Și nu-și puteau da cu mintea. Până într-o seară, după ce amu fata se mai dase cu dânsii la vorbă și dânsii îi cunoșteau toate voile, într-o seară stăteau toți

trei afară pe prispa de dindos a casei. Și focmai eră înseninat și steaua ciobanului se vedeà, ca de obicei, spre sfințit.

Aicea, tata simți o tremurătură a crâșnicului și îl ridică, și în el, o lopățică de argint se sbăteà, eră un costruș și alți chitici.

„Hopaa! zise tata, că prinserăm unu, da târziu mai veni, și svârli crâșnicul pe mal. Eu repede prinsei peștele și îl băgai sbătându-se în trăistuță, și după el și chiticii.

— E rar crâșnicul, zise tata, de aceea nu se prinde caracuda.“

Și el, mai puind o bucată de mămăligă, afundă iar crâșnicul în iaz.

„Și, îi zisei eu cu gândul la poveste, ce a mai fost cu fata tată?

— Și, urmă el, cum stăteau toți trei afară, moșnegii îi grăiră fetei:

— Brândușa noastră, da cum te-a lăsat Dumnezeu să stai în coajă de nucă?“

Și fata povestî:

„Tătuca e împăratul lunei și a venit luceafărul de seară, feciorul soarelui, să mă ceară de femeie și fata m'a dat după el. Da am trăit rău cu dânsul: nu ședeà niciodată acasă și mă temeà.

— Da unde stăteai? cică o întrebă baba.

— Stăteam la mama luceafărului ziua, a răspuns fata, care șade în castelul cerului, și care-mi făceà zile fripte, mă făceà veșnic să lu-

crez, și nu mă lăsă să mă hodinesc decât la amiază când venea soarele la masă și mă probează. Și ca să scap am fugit la părinți în lună, dar și acolo bărbatu-meu m'a găsit. Atunci, m'am așezat într'o nucă și mi-am dat drumul pe pământ și am picat tocmai în satul ista. Se vede că Dzeu știa că sunteți oameni buni și va dat gând să mă luați“.

Da luceafărul pe când vorbiă fata, de odată se făcù roșu, și dânsa cum povesteà se uifă la el și se spăimântă și grăi cătră babă:

„Mămucă, uite la luceafăr, cum schimbă fețe-fețe. Eu mă tem de dânsul.

— De ce să te temi, a grăit baba, are să fie vânt și de aceea.

— Aveți să vedeți, le-a răspuns Rândunica, că bine n'are să fie. Eu îl știu cine e; mă caută.

— Să vie, grăi moșneagul, când i-oi arată reteveiu, să nu-mi zică pe nume“.

Da din seara ceea luceafărul n'a mai eșit pe cer.

Ce se tâmplase? El pe semne a văzut ori nu pe fată, da își făcù, la ce făurar o fi fost, un scrânciob de aur și cu aripi. Și schimbându-se în un flăcău de țară cu fața arsă de soare și de muncă, cu suman, cu inimei și bernovici și încins cu un brâu roșu, și dându-și drumul pe pământ, a pus scrânciobul în o căruță cu un cal, și din sat în sat, din târg în târg, unde ajungea,

tomneà scripcari, așezà scrânciobul în bățătura crâșmei și vesteà, că cine vrea să fie mândru ca un făt frumos să se deà în scrânciobul lui. Și cine vrea mâncare și beutură pe degeaba, să-și aducă la scrânciob și fata. Și alergà la el oamenii cu satele. Și după ce băeșanul jucà cu toate fetele și se uita la ele bine, își puneà scrânciobul iar în cărușă și o porneà mai departe.

Da, cu cât colindà mai multe sate, cu atât se auzeà că în cutare sat, doi moșnegi au o fată minune și la chip și la hire și o chiamă Rându-nica, și tot într'acolo grăbi flăcăul; da și vestea despre scrânciobul flăcăului, i s'o dus buhu și toată ziua oamenii nu vorbeau decât de scrânciobul minunat, și deabea îl așteptau satele să vie, mai cu seamă slutele și cei cu trecere pușină pe lângă fete, până ajunse flăcăul chiar în satul acela unde și tocni scripcari și după ce cumpără vreo două buși cu vin și unu de rachiu, așeză scrânciobul chiar în bățătura crâșmei și dădù, ca în alte părți, știre, ca cine vrea să mănânce și să petreacă ca oamenii să-și aducă și fetele la scrânciob și flăcăul înșirà la cine-l întâlneà, darul celor are scrânciobul lui, când cineva se dă în el.

Atunci, să fi văzut: toți băeșanii cărora le grăise moșneagul că-s urâși, toate slutele, toate cărnele și buzatele, și femeile de furcă și crâșmă și toți invitații cu gătlejul clătit și toate moacele care aveau ciudă pe fata moșnegilor, și doriau

să fie și ele frumoase, toate au alergat la scrânciob; numai Rândunica nu a vrut să meargă.

Moșneagul ar fi vrut și el să beie o leacă, baba și dânsa, da fata a spus că nu se duce că are un semn că nu are să fie bine, că omul cela cu scrânciobul nu i se prea pare ei lucru de ispravă. Da baba curioasă de a ști ce e pe acolo, tot s'a dus.

La vorba asta, fata scoase crâșnicul și-l aruncă mai pe pod, în vreme ce urmă:

„Și, s'a dus baba și eră un chef și o nuntă: deoparte gospodarii cu fetele și femeile, beau și închinău, de altă parte hora cât și-i lumea și învârteală de scrânciob; iar flăcăul cel strein, când jucă, când se dădeă cu fetele în scrânciob și cum se așeză fata cu el în scaun, lasă că se făceă mai frumoasă decât fata moșnegilor, da căpătă și o salbă de sorocoveși. Asta o făcù pe babă să-i vie sudori, și Doamne cum ar fi băut și ea o leacă, dar dacă nu venise cu fata, și văzând că lucrurile se întrec cu șaga, că și cea mai slută dintre slute s-o făcut mai frumoasă ca fata ei, și aleargă acasă.

— Măi, moșnege, grăi ea, venind într'un suflet, să se gătească și fata noastră că toate fetele care se dau în scrânciobul cela, îs mai frumoase ca dânsa, și baba a prins a înșiră. Știi tu pe chioara lui cutare, pe șontoroaga lui cutare, pe buzata lui cutare, mai cum s'o pus în scaun

nu le-am mai cunoscut de mândre. Să meargă, n'aş vreà ca cumătrele, mâne, să-mi bată în pumni peste gard.

— Măi, babă, grăi moşneagul, nu fi nebună, mie puşlăul ista nu-mi prea pare, cu scrânciobul lui. Vorba fetei, ce ros. are el să colinde lumea, să deie de mâncat la oameni de pomană. Fata noastră a avut bărbat. Şi să nu fie chiar el şi vrea s'o capete din nou.

— Mie mi se pare că e chiar el, a grăit fata.

— Eu tot zic să mergem, făcù baba, că-mi crapă inima de ciudă, când mă gândesc că mâne lelişele şi puşlăii din sat, au să râdă de fata noastră.

— Da câte i-o spus baba moşneagului de frumuseţea slutelor, i-o umplut şi lui de racilă, că a şi zis: „Ce a fi a fi, dacă e vorba pe aceia nu vreau ca fata noastră să rămâe de râsul slutelor şi cu toată îndârjirea lui a grăit:

„Bine fie şi așa, să mergem!..“

Şi au îmbrăcat fata şi s'au dus cu dânsa.

S'a uitat fata la băeţan şi nu l'a cunoscut şi tot poate nu s'ar fi suit în scrânciob, da şi moşneagul a *înghiato* că nu mai puteà de ciudă că, chiar, cea mai slută din sat erà mai frumoasă ca Rândunica.

Şi fata s'a suit lângă flăcău şi numai odată el a dat drumul aripelor la scrânciob şi s'a şi înălţat ca gândul în sus.

Da în vremea asta, spre *minunea* moşnegilor,

au văzut că toți frumoșii s'au făcut urâți cum au fost. Atunci au cunoscut ei, că a fost o șmecherie a aceluia cu scrânciobul, și s'au pus moșnegii pe plâns.

Și în vreme ce — la asta tata mută crâsnicul gol în altă parte, și urmă: În vreme ce se înălță scrânciobul în sus, flăcăul a vrut să-și cuprindă nevasta, dar ea i-a grăit:

„Lasă-mă, să dau mămuică și fătuică, măcar fusta asta de pe mine, să aibă măcar atâta dela mine.“

Și el a zis că-i dă voe, da mai întâi s'o lege de gât și o legat-o cu brâul lui cel roș, iar fata s'a desbrăcat de rochie și a aruncat-o jos, ca să fie mai sprintenă, și smâncind brâul din mâna luceafărului își dădù și dânsa drumul în vânt, ca chipurile el să nu mai aibă parte de dânsa.

Da, pe semne, Dumnezeu sfântul a vrut, că a și prefăcut-o în pasere; iar fusta prinzându-o baba, s'a prefăcut în holbură, iar Rândunica s'a dus de și-a făcut cuib sub streșina moșnegilor și de atunci, până azi, trăește pe lângă casele oamenilor, și zice că de aceea e roșie rândunica pe la gât, unde a fost legată cu brâul cel roșu a băeșanului; iar holburei de atunci îi mai zice și „Rochița Rândunicei“. Și cu asta să ne fie de bine, da hai în altă parte că aici din pricina poveștii n'am prins nimic: mai mult am speriat

peștele; că de-o auzi mă-ta că ne-am ținut de povești, ne dă afară.

* * *

Soarele erà acum sus. Ceasornicul dela biserica Adormirei bătuse întâi patru, pe urmă zece ciocane grele, deoparte și de alta a podului mai spre stuhării se vedeau femei căutând scoici și dând cu volocul, iar tata zise:

„Să mergem pe celălalt mal a apei și luându-ne halaturile trecurăm podul și darăm pe celălalt mal. Lasă crâșnicul în niște stuhărie. Eu vrui să-i vorbesc ceva, da el grăi:

— Taci, faci amu, și văzui că bățul din mâna lui tremură și se aplecă în jos. El iute îl și ridică și îl svârli pe mal cu un sucitor viu de argint în el și alte bucăți de argint sărind în sus și alte negre la fund. Repede îl și prinsei de după gât pe sucitor; iar tata vorbi:

— Na, na trăistuța și îi dădui drumul la ceilalți de dinainte.“

La vederea sucitorului se trezi în mine foamea și mă făcù să mă gândesc cu dor la un borș moldovenesc cu pește, pe care numai mama știà să-l facă și la o bucată de mămăligă caldă și îmi lăsà ceva sărat prin fălci și ceva se lărgè în coșul meu și cereà borș cu pește.

Așa a tras de vreo câteva ori și când ceasul dela Adormire bătù unsprezece ciocane, trăistuța păreà ea singură o ființă prinsă într'un vo-

loc, așa se sbăteà în mânilor mele și plecarăm acasă: eu cu o poveste și tata vesel că și-a umplut frăistuța cu pește. Și borș de pește ce am mâncat în ziua cea, că am uitat și povestea și nu mi-am mai adus aminte decât azi și iată v'o povestesc și D-voastră.

SĂRBĂTORILE
LUI MOȘ VASILE

SĂRBĂTORILE LUI MOȘ VASILE

De patru ani e dus Ionică, băiatul lui moș Vasile, prin lume și n-a venit să-și mai vadă macar căsuța, de nu și locurile de odinioară, unde a copilărit, a auzit cele mai frumoase povești cu zmei și feți-frumoși. A plecat într'o zi, pe când nu erà moșneagul acasă, și când a venit nu l-a mai găsit; i-au spus vecinii că a plecat la București. La ce? Că acasă o pâne o aveà, o zdreanță găseà, ce l-a făcut să se ducă așa departe, din fundul Moldovei, în orașul cela? Și de atunci, să nu-l mai vadă nimeni. De ce nu s-a înturnat odată înapoi, ce îl fine pe dânsul să treacă patru ani și să nu vie odată acasă. Cine știe? Singur Ionică știà și Dumnezeu.

Ionică erà băiatul cel mai mic a lui moș Vasile și cel din urmă. L-a crescut cu baba nu-

mai în povești și l-a învățat să știe ce e frica de Dumnezeu și rușinea de oameni. Când a murit baba, erà prin postu Crăciunului, băiatul împlinise în vara anului aceuia 13 ani; iar moșneagului, după moartea babei, singura mângăere îi fu băetul, și se uità la el ca la un măr ce dà în copt. Și a mai trecut după asta vre-o trei ani și dupăce a învățat puțină carte la școlile din târg, ce se gândi, că n-ar fi bine să trăiască tot pe spinarea bătrânului, ci să câștige și el un ban, ba să-i trimită și lui un ajutor, și cu gândul ăsta, chiar în toamna anului al treilea dela moartea babei, pe când moșneagul nu erà acasă, ca să nu-și facă nici lui nici moșneagului inimă rea, s-a dus și a lăsat pe moșneag singur, cu Hector, bătrânul câne, care și el abia se târâe acum pe sub pereți de slabi: doi bătrâni cari se iau unul cu altul, și iată-i ajunși pentru a patra oară sărbătorile de iarnă singuri și tocmai e în sara de ajunul Crăciunului, și cele două ființe singure se găsesc ca întotdeauna, unul, omul, la vatră scociorând cu cleștele niște cărbuni, și celalalt în pae în șură. Cine știe dacă Hector nu s-o fi gândind la bucățelele de pâne și mămligă ce i le da Ionică și pe care acum, când nu erà nici stăpânul câteodată acasă, nu are cine i le da, se cârligă de foame și poate își zice:

„Ce nu mai vine Ionică cela, odată, că în toți anii scrie să-l așteptăm și el nu vine“.

Și învremece, poate Hector oftând se covrigește în pae, pufuind, gospodarul cu părul alb ca argintul, cu fața brăzdată de zeci de încreșturi, cu ochii mici, în para focului, se gândește la ce se gândește, și nu-și poate țintui gândul. Se gândise ca un ceas la ceva; în mintea lui eră o vâlmășeală: își aminteà de toate și nici una nu aveà capăt; își aminteà de scrisorile trimise deatâtea ori, că vine și vine, de banii primiți dela el; își aminti că într'un an la Paști i-a trimis o cămașă nouă țărănească și un brâu național. Toate scrisorile le are puse clif și cămașa și brâul, le ține ca pe niște lucruri sfinte și nu se îmbracă cu ele decât la zile mari. Pe urmă se gândi așa să vândă casa și să plece la București. Da venise niște stelari și cântecul lor, lasă că i-au făcut bine, dar l-au scos din calea gândurilor acelea. Și cum sta cu ochii în para focului, deodată tresări cu spaimă: „Oare l-oi mai vedeà? Va mai veni acea zi fericită să mai mânânc cu el dintr'un blid? Uite, odată să-l mai văd și apoi facă Dumnezeu sfântul ce o vreà cu mine. Dar dacă nu vine, dacă mor, și nu-l mai văd? Cine știe zilele mele?” Și par'că zilele lui erau înșirate pe o ață care clipă cu clipă piereau una câte una și se împușinau, și asta îl înfiorà din tălpi și îi luà din putere, și urmă:

„Ia așa m-a amăgit în toți anii, că vine, vine ba la Paști, ba la Crăciun, și n-a mai ve-

nit. Dar să-i dau și lui dreptate, el zice că trăește bine acolo, dar Dumnezeu îl știe... Dar de ce nu vine acasă, că o mămăligă e, un pat e: vom trăi și noi ca doi burlaci. Și chiar dacă are cu ce, ce-mi folosește mie dacă nu-l văd, dacă nu știu cum e. Iacă l-am uitat, amu s-o fi schimbat“. Și ochii moșneagului se făcură mici în para focului și gândi: „Par'că-l văd, ca 'n zare: cu părul lung și galben, alb la față, ochii albastri și mici, și vecinic dus pe gânduri și supărat“, și chipul băiatului îl duru și oftă: „Of! Of! Of!, nimeni să nu mai fie părinte ca mine, și apoi atât de singur la bătrânețe... Tare mi-e jele... A avut și el dreptate, nu-i vorbă: la ce să stee aice, la sărăcie și năcaz, că de când a murit maică-sa tot năcăjit a fost săracu: dormeà, nu dormeà acasă, dar de mâncat, răbdà cu zilele, că n-aveà cine să-i facă, că eu umblam și eu după treburi și n-aveam timp să mă țin de casă... Da amu, uite, să vie; îi fac eu mâncare, mă bag argat la el, mă rog, vând loc, vând tot, până și-o găsi o slujbă pe aice, numai să trăiască bine“.

Și pe când gândeà astea, afară începuse să înopteze bine. Focul din vatră se trecuse; oalele erau fierte, le dădù de-oparte, apoi dădù jaru în cuptor, să se facă cald, să poată dormi, că nu știu cum, când erà cuptorul încãlzit și se culcà pe el, i se pãreà că are un prietin ce-i ține de urât.

Omățul eră mărișor și luna se arătà la răsărit roșie ca focul și aburită de ger; razele ei schimbà întinderea albă în fețe de pietre scumpe. El mai aruncă câteva vreascuri să ardă mai bine, își apropie mai bine scaunul de vatră, scoase din sân o sticlujă cu rachiu și pe când para se înălță în creștetul cuptorului pârăind, el se uità în lumină la ea și trase o dușcă bună, apoi, dupăce mai aruncă câteva lemne groase în foc, își prinse capul în mâni nedumerit și gândi:

„Uite, mâne e ajunul, poimâne e Crăciunul. Cu cine mănânc eu o bucăfică și cu cine vorbesc o vorbă? Cui îi spun ce am tras în cei patru ani de când a plecat? Nimărui!... Dacă îi spun cuiva păsul meu, ca om, mă caină, dar nu-l doare ca pe mine!...”

Focul ardeà bine în cuptor; niște vreascuri verzi începură a fiuì jalnic; par'că și ele s-ar jeluì de soarta lor.

Moșneagului, cântecul ista îi apăsà pe suflet ca ceva singuratic și greu. Lumina lunei se suì în sus, se albì ca o lampă cu abajur aprinsă, și florile de ghiață de pe ferestrele strâmbе, din care două cu câteva geamuri lipite cu hârtie se zugrăveà pe lutul din casă. Ar fi vrut să aprindă o lampă, dar se oprì, ardeà candela la icoane; și apoi, întunerecul din casă, eră frate cu singurătatea și gândurile lui întunecate, greoaie și încete.

A fost de cu zi la gară, a fost eri ziua, a-

poi eri noaptea; a tremurat de frig, așteptând sosirea trenului. Când a sosit în gară balaurul negru, inima i-a sărit arsă de dor, de bucurie, și a început să-i bată pieptul cu putere. De ce-i bătea, nici el nu-și da socoteală, și se uită cu băgare de seamă când la un călător, când la altul, dar nici unul nu s-a apropiat de el să-i zică măcar: „Ce mai faci, tătucă?” Și a așteptat până vagoanele sunară a gol și lămpile prinseră să se stângă. A văzut părinții cum își îmbrățișau copiii veniți de pe la școli, neamurile pe neamuri, prietini pe printini, și numai al lui pare că-l prăpădise trenul pe drum. N-a făcut alta, decât s-a lăsat pe o bancă afară, nedumerit, și mâhnit ca o noapte înorată și doar a dat din cap: „Nu, nu, nu are să mai vie!” Și cu sufletul bătut de gânduri și zdrobit de jale, și cu o presimțire goală de casă pustie, s-a înturnat acasă plângând. I se părea că e cel mai nenorocit om din lume.

Și ce frumos a grijit casa! Iar el s-a dat și s-a ras, s-a îmbrăcat cu cămașă curată și cu brâul ce i l-a trimes băiatul s-a încins, și așa mândru gătit s-a dus la gară.

„De acum, gândi el, nu mai vine. Așa mi-a fost scris, așa frag. Și așa am tras“.

Jarul erà mare în cuptor, scânteile ce cădeau dela lemnele ce ardeau, făceau din vatră o lume de povești; fiecare scânteie erà o piatră scumpă

la un palat din poveste ce se clădeà; se clădi până sus la lemnele ce ardeau. Deodată un lemn pocni și palatul se ruină, dar rămase altă ceva: dărâmașurile lui, care-i păreau casele dintr'un sat cunoscut de dânsul, și acolo, la margine de sat o casă, și la casa aceea par'că erà el cu o femeie, de acolo alte scânteii cad și se vede un om cu copii mulți, e el: e tare, voinic, fericit; dar deodată fața jarului se luminează și vede casa aceea arzând. El nu erà acasă, vine și găsește femeia leșinată. Îndată o udă cu apă, pe când copiii o frag de mâni șipând să se deștepte; n-au scăpat decât cu ce erà pe dânsii. Un dușman i-a pus foc; îi erà ciudă că nu luase pe fata lui și adusese pe alta din alt sat, și acum aveà o gospodărie mai mare ca dânsu; dar încă o ploaie de cenușă aurită cade din lemnele arzând și mai spre gura cuptorului se albește și vede din nou satul și în un cărbune albit de cenușă par'că vede o altă casă nouă, drănișită, și în ogradă aceeaș femeie cu copii și pe el, robotind la niște stupi. Deodată lemnele de sus se prăbușesc cu zgomot. Aice își ascunde capul în mâni; jarul are alt chip și prin el e uu drum, și pe drumul acela îs niște cară și în cară îs putini, mese, scaune, copii, și pe lângă cară un câne, și el și cu o femeie merg încet și drumul e lung, lung, și la capătul drumului e un târg; la târgul acela se duc carăle. Dușmanul văzând că nu a

izbuit cu focul, l-a pândit cu moartea, noaptea, să-l omoare cu săcurea. Veneà într'o sară spre casă, când pe la un ogor, vede o umbră, vrea s-o ia pe altă cărare, umbra îi ese înainte și-l așteaptă. O apucă razna peste ogoare și fuge și fuge, umbra fuge să-i iasă înainte, dar mai repede a fugit el și a trecut acasă. Iar Dumineca la crâșmă dușmanul a zis: „A scăpat odată, de două ori, dar a treia oară nu mai scapă... Înfund temnița“. La asta el s-a înfiorat și și-a făcut gând că cu dușmanul să nu te pui niciodată și să fugi din calea lui, și a vândut casă, grădină, loc, și a venit în Moldova, cumpărându-și de veci o căsuță: e aceea în care sta. Aici a mai avut doi băeși, dar i-au murit trei și unul din cei doi, acum i-a murit și nevasta și a rămas singur și cu băiatul înstrăinat și acum nu-l are nici pe el, și zise: „Nefericită ursită. Oare n-o fi murit, Doamne?“ și își făcù cruce de întărire sufletească.

Și la asta își acoperi fața cu mâinile, căci se temù să nu mai vadă poate în pară și altă nenorocire de care el nu aveà știință, și pe când își dăpănà gândurile, luminat numai de lumina roșietică a focului, deodată auzi ceva pocnind: erà candela care cereà untdelemn. Pocnetul ista îl trezi din toate gândurile lui și se uită în jur și i se părù că-i în un mormânt! Înfiorat se ridică, se duse la fereastră, luă o sticlă de pe ea și căută să pună unt de lemn în candelă;

deodată se oprî, ascultă, se auzî o sanie cu zurgălăi ce se oprî la poartă. Cănele se dădù să bată strein, apoi, gură, afară, și un glas: „Na, cățeluș, na... Na Hector“. Da cănele băteà înaintea: „Da taci, fi cuminte!“ se auzî acelaș glas. Moș Vasile ascultă: „Oare cine să fie?“ Par'că cunoaște ceva, dar slab. Ar vreà să bănue și se teme să nu se înșele. Ar vreà să se urnească și se teme să nu deà iar de vreo desamăgire. „Nu, nu, își zise el, eu îs bătrân și am înebunit“. Nu după mult aude bătăi în fereastră și un glas cunoscut: „Tătucă! Tătucă!“

I se păreà că visează, se scutură, ca unul ce are știința chiar din somn, că visează și vrea să scape de un vis, se pipăe, își pipăie sticla în sân... „Nu visez, își zise el, doar n-o fi murit, și sufletul lui a venit să mă ia pe mine, să mă amăgească“.

„Tătucă, deschide ușa“, se aude acelaș glas.

Aici, fără voe, strigă cu glas sugrumat de frică: „Cine e?“

— Eu, Ionică, ce, nu mă cunoști?“

Și poate, n-ar fi crezut, dar alt glas se auzî: „Dar nu mai pot domnule să stau. Mă așteaptă mușteriii“. Atunci, își dădù socoteală de adevăr, și par'că înaintea lui se luminase de ziuă și fără să vreà, scoase un răcnet sălbatec: „Vai! Vai!“ Cu toate astea nu erà răcnet, ci durerea și desamăgirea ce-l ușurase, gonite de cele ce auzise,

și ca fugărit aleargă la ușa tinzii, o deschide și raza lunei luminează fața unui băetan cu mustăcioara aurie, îmbrăcat ca boerii din târg. Moș Vasile se uită la el și nu-i venea a crede, dar flăcăul îi prinse mâinile și îi zise: „Sărut mâna, tătucă. Ce mai faci? Nu mă cunoști?” Aici moșneagul îl cunoscu și hăulind îl cuprinse în brațe: „Băetul meu!” Și căzù la pământ șoptind repede: „Băetul meu, băetul meu!”

Sositul căută să-l ridice în sus, însă el ca un osândit ce-și cere ertare, se plecă în brânci la picioarele băetanului. Flăcăul vrù să-l ridice, dar el așa îi apucase genunchii cu brațele, că nu i-a fost cu putință a-l desface, și moșneagul alipindu-și tâmplele de ei, plânse în tăcere de jele și bucurie, clipocind și înghițându-și suspinul, ca și cum ar fi vrut să se hrănească cu el, pe când Hector cu ochii sticlind, nu-și mai găseà loc, de-o fericire ce par'că murise și se trezise acum în el, și lătrà la lună, ca și cum ar fi zis:

„Lună, lună, de acum nu mai sunt singur, iar are cine îmi vorbi și da o bucată de pâne...”

OFITERUL MAMEI

OFITERUL MAMEI

Acum vreo șapte-opt ani, stam în gazdă la o văduvă, de pe Str. Viitor, aproape de șoseaua Stefan-cel-Mare, în o curte plină de chichinefe cu streșinele joase, cu pereții burdușii de vechime și cu ferestrele strâmbе, și în care locuiau niște oameni muncitori, femei văduve, unele chiar cu copii mici.

Într-o dimineață, așa cam pe la mijlocul lui Februarie, numai ce mă pomenesc cu o bătaie în ușă, tocmai stam la masă și scriam:

„Întră“, zic eu.

Și, îndată, ușa se deschide, și o femeie tânără, smeadă, cu părul și ochii negri, îmbrăcată cu o pelerină neagră cu dantele, întră în casă.

O cunoșteam, eră una din femeile din curte, de curând mutată la altă femeie și care aveà un băiat, bălăior, grăsuț, de un an.

„Bună dimineața, domnule, zise femeia.

— Bună, îi răspund eu.

— Domnule, grăi ea cu glas duios, ce te-aș ruga: știi că scrii cărți, că a cetit una de d-ta domnu Petrică, băiatul cucoanei *propităresei* o carte tare frumoasă: cum erai d-ta mic și te bătea mama dtale. Să dai una și pentru Gică al meu, că deseară îi rup turta, și îi bine când i se rupe turta copilului să aibă câte un dar: o carte, o unealtă de meserie, ca suvenir de *bonanghiur*, pe când a fi mare“.

Vorba asta mă înduioșă, și îmi zisei:

„Nimic nu-i mai frumos, decât să dai unui copil o carte și când a fi mare să zică: „Ha-ha, cartea asta o am dela cutare, decând mi-a frânt turta“ și să povestească despre tine oarecare lucruri, care fac plăcere celor de față, și să o păstreze ca pe o Evanghelie, și îi zisei:

„Cum nu, să-ți dau“, și cum aveam un exemplar din cărticica ce o cetise Petrică al propriețărăseii, îl scosei și îi dădui.

„Mersi, îmi răspunse ea, dar te-aș ruga încă un lucru.

— Cam ce?, o întrebai.

— Să-mi dați și un foc“.

Și asta eră bună, să aibă copilul și un foc, ca pe când a fi mare, să zică: „Tocul ăsta, îl am dela cutare“, și îi zisei:

„Mă rog, dacă crezi, dta, că darul meu ar

fi de bună tâmplare, poftim“. Și cum aveam pe masă vreo două focuri, îi dădui unul.

— Mersi, îmi răspunse dânsa, da să nu te superi, dacă nu te deranjezi, să poștești și d-ta de seară, că are să fie și nașul copilului, domnu Costică Micșunea, cu cucoana.

— Da ce-i nașul băiatului?

— D-lui e intendent la Palatul Nifon.

— Aha, îi zic eu.

— Da, urmă ea și are să fie și cucoana propităreasă, mulți nu, ia între noi, așa, da să vii.

— Da bărbatul d-tale?

— Aa, tatăl copilului, dlui e prea sus, ca să vie între noi.

— Da ce e?

— E colonel!

— Apoi de ce îl fii aicea pe băiat?

— Aa, nu-l pot să-l fin cu mine. Eu sunt foarte ocupată și n-am timp să mă fin de el.

— Da ce ești d-ta?

— Bucătăreasă la domnu colonel Bunduc.

— Aa, înțeleg. — Și dlui e...

— M — da! făcù ea înghițind în sec și cu ochii în jos.

— Apoi am să vin, îi răspund eu, curios de a vedeà cum se frânge o turtă la un copil“.

.....

Toată ziua m-am pregătit și m-am gândit la sărbătoarea de seara, mai cu seamă, că am

văzută prin curte și întrând la femeia cu copilul și niște damicele de toată stima; iar seara după ce mă peptănai, ca niciodată și mă sgâii în oglindă de câteva ori, eșii și mă îndreptai spre o cocioabă cu fața spre apus, înaltă de-i prinzi strășina cu mâna, și al cărei ferestre erau luminate, și de unde venea gură de oameni, plânset de copil și eșiau și intrau femei gătite, peptenate și tare mândre de ele. În ușă mă lovi cu cucoana proprietăreasă, o femeie grasă, și mică, de stat și îmbrobodită cu o batistă de mătăasă.

„Poftim! Poftim“ îmi zise ea.

Din ușa casei mă loviră lumina undelemnie a mai multor sticle, pahare, care împodobeau o masă lungă, împreună cu mai multe farfurii, servete și în capul căreia sta un bărbat mustăcios cu părul în sus, cu sprâncenele stufoase, cu fălcile eșite, ras, îmbrăcat cu niște haine albastre vârgate cu alb și cu degetele groase încordate cu inelele bătute cu sticle roșii și negre, lângă el o femeie tânără, bălăioară, slabă par'că sculată de pe facere, și ținea în brațe pe copilul femeii ce mă poftise, care vesel băfâia din picioare și grân-gură; iar împrejur niște damicele, vreo doi tineri, niște oameni din curte, care ospătau, vorbeau; mă rog ca la petrecere. Mama copilului repede îmi eși înainte.

„Poftim! Poftim!, apoi către meseni. — Dluie domnu, chiriașul doamnei Popârțac, a proprie-

tăresei — care, se vezi dle, se înturnă spre mine, n-ai fost aice când s'a frânt turta.

— Da, îi zic eu, că rău îmi pare.

— Cu un minut nainte de a veni, îmi înșiră, să vezi i-am pus înainte o săbiuță; i-a cumpărat-o domnu... și arată cu capul spre mustăcios, domnu, zise ea, care e nașul copilului; o săbiuță, un napoleon de aur pe care i l-am dăruit eu și cartea dtale și focul. Și drăguțul mamei, a pus mâna pe foc și carte. „Vaai, ofițerul mamei!“ și se înturnă cătră băiat: „Ofițerul mamei“ și, iute, la el și îl înșfacă în brațe: „Colonelul mamei, generalul mamei!“ și, țoc! țoc! pe obraz. „Na“, și îl dădù nașei înapoi, căreia îi vorbi: „Așa a zis și el, să-l cresc, să-l dau la școală și el îl scoate ofițer. Da, poftim, se înturnă către mine, luați loc“.

De prisos să mai spun, că am petrecut minunat de bine, că nașul copilului a spus isprăvile lui când erà sergent la pompieri, cum ardeà o casă și el s'a suit pe coperiș și a căzut în pod, din pod, în casă, în patul unei cucoane care erà culcată, lucru care l'a spus cu oarecare semn că erà minciună glumeață.

.

Au trecut ani de atunci. Chiar la câteva luni m-am mutat de acolo și n-am mai dat pe ulița ceia. De ce n-am mai dat pe strada ceia, nu știu. Știu atâta că după șapte ani mă pãli un dor amarnic de a mai trece pe străzile Tirchileș-

tilor pe care le bătușem înainte alți șapte ani dearându-l. Dar ce mare schimbare: unde fusese o chichineață, erau ridicate case mari cu scări de marmoră și ferestrele împerdelate cu dantele, iar unele aveau garaj de automobil; străzile pavate cu piatră cubică și pregătite pentru noul tramvai comunal și lumină electrică. Și dădui în strada unde sărbătorisem pe „ofițerul mamei“. Aice aceeaș schimbare. O singură casă veche din cele de acum șapte ani rămăsese, chiar casa proprietăresei mele. Atunci toate îmi veniră în minte și mai mult femeia tânără cu ochii negri și bunducul bălăior, și proprietăreasa de care am uitat să spun, că eră o femeie simplă, dar tare cum se cade și aveà un băet, pe Petrică, care eră ucenic la o tipogroafie, și care de câteori mă întâlneà își luà pălăria, uifându-se cu zmerenie la mine. La poartă dădui de un băiat bălăior, cu părul vâlvoi în cămașă și cu niște pantalo-nași până la genunchi și rupți, care ținea cu o mână capul și picioarele de dinainte al unei mâțe, cu alta picioarele de dinapoi și cu gura frăgeà cu cruzime perii de pe burță, îi scoteà cu dinții și îi scuipà jos.

„Măăă, îi zic eu, ce faci?“

El, atunci, luă pisica și o frânfi de pământ: „Na!“ Și o apucă la fugă, când mă înturnai proprietăreasa mea, se uifà după el și îl amenințà cu degetul:

„Lasă pungașule, că mi-i veni tu.“ Iar el s-a dus mai departe; îi bătea în pumni și îi zicea: „Sâc! Sâc! că nu mă prinzi...”

— Aa, dta erai, îmi zice ea.

— Eu, sărut mâna. — Da al cui e dracul ăsta?

— Ce nu-l cunoști? A Frosei. Țsta e Gică, că doar ai fost, mi se pare, când i-am rupt turta. Da intră în curte.

Dupăce i-am sărutat mâna, m-a poftit în casă, m-a întrebat ce mai fac, și după ce am mai înșirat nu știu ce, am venit iar la copil:

„Da mama copilului unde e?”

— Tot bucătăreasă, îmi răspunse ea.

— Și el la cine stă?

— Mi l-a lăsat pe capul meu. Până la trei ani l-am crescut eu, de acolo s-a dus cu dânsul și acum mi l-a adus iar. Dar să se ducă în pocnetul, că îi a dracului de n-are margine: tot fură din casă și duce în drum și dă la băeți, ori strică. L-a dat la școală și a rămas repetent și acum nici la școală nu vrea să meargă: o înjură pe mamă-sa, n-ascultă și face toate comediile.

— Dar par'că aveà tată, îi zic eu.

— Da par'că se știe al cui e. Câți n-a avut ea pe lângă ăla, dacă o fi fost și el. O ovreică fără de lege. Ce creștere puteà să-i dea dânsa, sbucni femeia.

— Erà ovreică? îi zic eu mirat.

— Da, o chemà Rifca. Ea nici nu e de aici, de dincolo de *Viana*. Am actele dânzei la mine, dar se iscălește Frusina Popescu după numele unuia cu care a trăit vreo trei ani și a lăsat-o.

Când sfârși proprietărea vorba asta, numai ce aud: „Zang!“, sunet de sticlă spartă și prăvălită și o piatră trecu pe la urechea mea și se oprî în sobă.

„Mi-a spart fereastra“, grăi femeia, uitându-se uluită la mine zăpăcită, și eși afară, de unde n-am auzit decât „lasă că mi-i veni tu...“

Și femeia intră în casă cu vorbele: „Mi-a spart fereastra, închipuește-ți... Ei, lasă că mi-o veni el. Nu-i nimeni vinovat decât mamă-sa, că i-a iertat tot și din „ofițerul mamei“ nu l-a scos.

— Tot „ofițerul mamei“, o întreb eu, îi zice și acum?

— Ce, grăi femeia, culegând sticlele, da, și l-a suif în cap... Aude cum înjură și nu-i zice nimic, aude că-l probozesc și se supără. Îl povățuesc să se închine, să deie *răspect* da un om mai mare, să învețe, să asculte. Când îs numai cu el, de frică se supune câne-cânește; da când îi mă-sa acasă, și ea aude, se leagănă într'un picior și se uită la mine holbat, și zice că nu vrea. De mic tot a zis: „lasă-l că e mititel“, și-l netezea. Da de mic e ăsta soiu rău. A fost vorba să-l cresc eu. Am chinuit cu el trei ani, l-am muștruluit cum am vrut eu și să vezi ce cumin-

cior erà și bun, când erà cu mine; da cum vedeà pe mă-sa, plângeà, făceà mofturi la mâncare; zvârleà cu picioarele în farfurie, și dacă nu-i dam ce vreà, să băteà cu capul de păreți. Mamă-sa a zis că preà multe vreau dela un copil ca el, și mi l-a luat într'o zi mânioasă, și n-am văzut-o vreo patru ani. Când a fost să-l deie la școală numai ce am văzut-o iar, să-i dau o odaie cu chirie; i-am dat. Pe urmă a zis: când a fost cu școala, să-l îngrijesc tot eu, că-mi plătește. L-am luat. Erà băiat mare: el nu știà tatăl-nostru, el nu știà de frică, de rușine, am prins să-l povățuesc. Mare l-am învățat să se închine, da lucrul cel rău tot în el a rămas: obraznic, rău și cu obiceiul furatului. Pe ce pune mâna, gologani, de nu-i luà seama tot șterpelește, iar când vine dela școală se ține de joc cu băeții, cu câinii, carte, ioc! A rămas repetent. Mă-sa l-à netezit și a zis: „Lasă, că nu rămâne numai el; a învățà la anu“.

„Știi, că la ruperea turtei i-ai dat o carte. Hă-hă, grăi proprietăreasa, vino s-o vezi“. Și mă duse în sală și văzui un zmeu cârpit cu o foaie chiar din cartea mea.

„Iat-o, zise ea, o cunoști? Într'o zi umblând maică-sa în cufăr, a scos-o și el a luat-o și s-a dus afară și a rupt-o filă de filă și a făcut zmeu“.

La vorba asta când iată și mama copilului pe ușă: înfocată, mânioasă, cu aceeaș pelerină

de atâția ani pe ea și îmbrobodită cu o bertă cafenie și cu o geantă de bucătăreasă în mână, bâcsită nu știu cu ce.

Abia a dat bună ziua și numai ce auzim afară răcnind un băiat.

„Ce este“, strigă mama băiatului; Gică țipă par'că îl tăia cineva.

Și eșirăm afară. Chiar el intrase în curte urmărit de un bragagiu.

„Ce este?, întrebarăm noi.

— Pungaș ăsta, zise omul, fură la mine acadele.

— Dumneatale, grăi proprietăreasa jignită, și-a furat acadele, mie mi-a spart fereastra!..“

Mama băiatului se uită la geam și zbuclni, făcând mâinile răschirate și dând din ele:

„Ia, lăsați-mă la dracu, tot băiatul meu le face pe toate. Nu mai încăpeși de el“. Apoi se stropși la bragagiu:

„Ce vrei, mă Bulgarule. Pentru trei bomboane vîi și-mi sperii băiatul. Tu știi al cui e băiatul ăsta? Cunoști pe dl colonel Bunduc, cine e?“

— Ce am eu cu colonel, răspunse omul, la mine fură acadele, și eu am venit să spun“.

Băiatul, la vorbele maică-sei, repede se strecură din fundul curții, unde se dusese, lângă ea și prinse a râde la bragagiu, uifându-se pe sub gene; iar proprietăreasa pufneă, nu mai putea

de ciudă; iar femeia își chemă băietul. El zise: „Nu vreau, că mă bate ăsta“. Și încet-încet ca un câne ce se ferește de bâță, se strecură și se lipi de maică-sa; iar ea netezindu-și copilul, îi grăi:

„Să nu te mai duci, maică, la Bulgari; iar omului îi zise: Lasă, domnule, că mi-ai speriat băiatul; unde te trezești dta? Știi, că dacă i-oi spune lui domnu colonel, te trimite mâne de aici“.

Bragagiul se uită odată urât la dânsa, și a zis băiatului:

„Mai prind eu la prăvălie...“

— *Poicum*, făcù femeea, strâmbând gura într'o parte, cu un ton de bătae de joc; în vreme ce bragagiul eși bombănind, iar jidanca se înturnă cătră demon și îi vorbi: „Te-ai speriat, mamă? Păcat, ar trebui să vie unul să ia toată marfa. Lasă că am să-l spun la domnu colonel, și i-a da el de cheltuială Bulgarului“.

Aice, proprietăreasa nu s-a mai putut răbdă și i-a zis:

„Cucoană Frosă, ce vorbă e asta? Să vezi copilul că fură, și dumneata să-i fii parte. Geamul mi l-a spart; hoști și rușine îmi face destule, acum fură și dela străini...“

— Lasă, lasă, că ți-l iau; îți plătesc geamul și mă duc chiar azi.

— Nu-i vorbă de asta, cucoană Frosă, a zis proprietăreasa, ci e vorbă să se lase de năravuri. Da eu, domnule, îi trăgeam de-i crăpă

pielea pe el. Că copilul nu trebuie lăsat în banii lui, că pierde alegerea între rău și bine. Vezi, am un băiat mare, pe Petrică. Știi pe Petrică a meu? zise ea cătră mine.

— Da, îi răspund.

— S-a însurat, zise ea, a luat fată bună, trăesc tare bine, au doi copii. Și ține la mine ca la sufletul lui. Da eu nu l-am sărutat odată, să știe el, decât prin somn; ba l-am bătut, l-am bătut dar cu socoteală. Și să vezi cinste ce-mi dă; d'apoi noră-mea, nu-s două zile la un loc să nu mă vadă: când unul, când altul îs aice, și mă chiamă pe la dâșii, da eu nu mă duc. Eu îs femee bătrână; ei fineri. Eu am ale mele, poate nu-mi place ceva, poate îi povățui ceva, și se supără. Mai bine așa, să-i vad și să mă vadă. Și tare cu greu m-am despărțit de Petrică, da ăsta nu mai e copil. Cine a trăi a vedeă.. Auzi, să-mi spargă fereastra și să se apuce și de furat, și dumneaei să-i fie parte.

— Doar nu mi-oi omorî copilul, din pricina lumii"; și, mama copilului răzimmându-și bărbia de palmă se uită afară, pe geam, supărată, rămânând ca o stană de piatră, iar copilul vorbi:

„Mamă, dă-mi cinci parale să-mi cumpăr un covrig cu susan“.

Femeea, tot cu ochii pe fereastră, se scoțî în un buzunar al rochiei și scoase cinci parale și îi dădù, iar copilul și pierî pe ușă, pe

când femeea se duse la un cufăr ce erà la fe-reastră și începù a cotrobăi în el și a scoate și a așezà nu știu ce. O clipă făcurăm, că par'că în sufletul meu se sălășlui un cui și nici bu-zele nu îndrăzneau să se miște, de cele ce auzi-sem și văzusem. Să-i spun că are ori nu drep-tate, eram în cumpănă și am tăcut, și am cău-tat o ușă de scăpare, întrebând pe proprietă-reasa, pe cine a luat d-nu Petrică.

„Pe o fată din Oltenița, bună fată, răspunse ea, dta nu o știi. Tatu-său e negustor de grâne, da stau bine.

— Apoi, bine, i-am zis eu, foarte bine a făcut. Și iar tăcui. Și mai plimbându-mi ochii pe pereți, îi grăii :

„De acum mă duc și eu că am de-a mă duce într'un loc“.

Și luându-mi ziuă bună, plecai pe Viitor înainte, spre șosea, să văd alt prietin. Da, la col-țul străzii Viitor cu Romană, un vardist, urmat de un om încins cu pastalcă albă, duceà pe un băiat de guler, care ținea în mână un șir de co-vrigi pe ață. Erà „ofițerul mamei“.

CODREANU

CODREANU

Mi se pare că v'am spus eu, că alătura de noi şedeà o vecină, mătuşa Rucsanda a lui moş Toader a Grecii; dar uitasem să vă mai spun că dânsa aveà şi-o mamă bătrână, care venise s'o îngrijească fie-sa. Dacă spunea ea că a apucat vremea când Nemţii au luat Bucovina, vă închipuiţi câţi ani nu avea băbuşa. Şi erà slabă şi mică de stat, uscată şi sbârcită ca o păstramă; mânilor ei ca de moaşte şi stoarse de viaţă, ba cea stângă erà moartă şi rece ca o mănuşe umplută cu fărâşe.

Cu toate acestea mătuşa nu se dă; tot mergeà repede pe drum şi se sprijineà cu putere în băşul ce-l aveà veşnic lângă dânsa.

Am întreat-o într'o zi:

— Mătuşă, de ce ți-e mâna seacă?

— Ia dintr'un vânt rău, dragul mătușei, a răspuns dânsa. Mergeam amu câți-va ani din târg spre casă și a venit un vârticuș și ia așa m'a învăluit și deodată am simțit că-mi seacă mâna. M'am căutat, mi-am descântat, mi-am luat „noi“, m'am dus la mănăstire, da n'am folosit nimic. Amu de m'ar luă Dumnezeu sfântul, că tare aş dormi. Aş dormi lung și mult, că eu de câțiva ani nu știu ce-i somnul acătărea: stau toată noaptea cu ochii deschiși, și nici nu pot plânge ca odată“.

Și eră sfătoasă, sfătoasă, lucru mare; când începeă să-ți povestească din vremurile trecute, apoi nu-ți mai trebuiă să le citești pe carte.

Într'o zi, de sfârșit, pe vară, cu câteva luni înainte ca mătușa să-și dea sufletul, stă pe podețul cerdacului mătușei Ruxanda și se uită și ea, când la frunzele prăfuite și obosite ale pomilor, când la cerul pătat de bucăți de nouri, care se schimbau, ba în câte un chip de balaur, ba ca un cap de om, sau mai știu eu ce bâzdiganie, când la noi băeții care ne jucam pe drum. Chitarcă, Vasilică și Dumitrache a mătușei Ioanei, băeții lui Vasiliu, Nicu Lamașanului și câțiva țânci, abea eșiți la joc, tocmai ne jucam de-a Ghiță Cătănuță. Dar nu eram mulțămiți de ceeace închipuiam noi și, cum văzurăm pe mătușa Acsinia, Chitarcă grăi:

— Știți ce, bre, hai să întrebăm pe băbucă:

poate știe ceva din vremea veche. Și hai la babă!

— Sărut mâna, mătușă, ce mai faci? i-am zis eu.

Ea n'apucă să răspundă, că eu o și întrebai:

— Mata, ai văzut haiducii?

— I-am văzut, răspunse dânsa, ba cu unu am și vorbit, — cu Codreanu.“

Aice mi se încălzî inima, și cu multă nerăbdare o întrebaram cu tofii:

— Și cum, cum, mătușă?“

Și ea începù, tremurând capu:

— Apoi, eram și eu de vre-o doisprece ani...“

La vorba ei, tofi ne așezarăm cerc înaintea mătușii, iar ea în vremea asta se uită o clipă în gol ca si cum ar fi citit pe carte și începù:

— Da, eram de doisprece ani, copchilă, când tot auzeam de Codreanu. Tremurau boerii de frica lui. Ba, în noaptea asta se auzea că a prădat pe cutare moșier, ori hangiu, ba și ziua nămiaza mare se auzeà că a călcat pe cutare și cutare negustor, ori boer. Numai la nevoieși, săracu, nu făceà nici un rău, ba încă luà dela bogat și dădeà la creștini, și se rugà lumea pentru sănătatea lui, ca pentru cine știe ce om mare, și dădeau leturghii la biserică. Dar boerii, dacă l-ar fi prins, l-ar fi jupuit, că numai aveau hodină din pricina lui. In toate părțile, curgeau răvașe: cutare să-i pregătească atâșa bani, cutare,

atâța, cutare să-i pue în cutare pădure la rădăcina cutărui copac gros cu semnul așa, atâța bani, că de nu, în ziua cutare, la ceasul atâta din zi, ori noapte, are să dea mâna cu dânsul. Unii, cari auziseră de isprăvile lui și erau fricoși, se supuneau, alții își încunjurau casa cu străji, aduceau poteră și-l așteptau. Dar, parcă aveă căciula necuratului, că el, cu toată paza, cu toată potera, tot intră la ceasul când a spus în casa omului, da când și cum eșeă nimeni nu știă, decât că omul eră găsit legat cu mâinile la spate și cu o năframă la gură, ori așa de spăimântat că trebuiă să treacă o săptămână, până să spue cum l-a prădat și i-a luat banii. Așa că, dacă au văzut și au văzut, l-au lăsat în plata domnului. Ba dela o vreme aveau așa o frică de el, că de îi pomeneă cineva numele își făceă cruce și scuipeă ca de ucigă-l toaca! Iar când primeau răvașul, pe loc scoteau banii și-i trimeteă ori îi puneă unde treceă el. Da, povești ce se spuneau pe socoteala lui? Unii că are căciula lui Aghiufă, alții că e solomonit; alții că are iarba fiarelor cu care deschide ușile și porțile cele mai zăvo-rite. Cum o spun, eră o groază când auzeau de el. Numai boerul nostru, coconu Nicu Hărtulari, strigă în gura mare că lui nu-i pasă nici de pașa cel turcesc, și ziceă că de i-ar cere lui ceva, lasă că nu i-ar dà nici o firirică, dar l-ar prinde și i-ar umpleă pielea cu paie; și veșnic își arătă

musafirilor *chistoalele*, puștile și iartaganele în
cui deasupra patului.

„Tătuca mergea, știi, pe la curte și auzea, și ci-că asta o făcea mai ales în fața unui fecior de boer dela *Ieși*, dragă Doamne, neam o leacă cu Vodă, și care venea la fata lui s'o iea. Că avea fată frumoasă cum nu era fată de boer, și Doamne, mulți mai veneau cu rădvanele la dumneaei, da coconu Nicu ar fi ținut mai degrabă ca unul ce era neam și cu Vodă, să i-o dee după feciorul de boer, da nu se prea înțelegeau din zestre.

Boerul era bogat tare, da cam calic și amarnic rău. Să fi greșit numai atâta cât ți-e negru subț unghie, și porunceă butucul și îi băgau picioarele în el și chema un arnăuț de-l bătea la tălpi până îi fășnea sângele, apoi îl slobozea și îi da doi sorcoveși: „Na mă, să te zdrevenești“.

„Deaceea a pățit și el odată una bună de i s'a tras moartea, da până atunci să vă spun ce a fost cu Codreanu“.

Vorbele mătușei ne umplură pe noi băeții de lumină, că de, ispititoare era jeta cu butucul, da nouă ne era să știm ce s'a întâmplat cu Codreanu, și ne uitarăm unul la altul plini de bucurie, unii tușind, alții căutând să prindem vorba babei ca pe niște fluturi rari.

Și mătușa Acsinia, urmă:

„Trăgăneala nunței duduței cu feciorul de boer a mers așa vre-o jumătate de an. Și eră așa pe la Rusalii. Pe atunci te duceai la pădure și-ți luai lemne și nu te întrebă nimeni. Dădeai boii unde-ți eră gândul și doar îi păzeai să nu fugă ori să nu ți-i fure cineva și nu-ți zicea nimeni o vorbă.

„Într'o zi, tata neavând pe cine trimite boii la păscut, îmi grăi:

— Fa, Acsinie, frate-tău Costache mai are o leacă de treabă pe acasă. Du-te tu cu boii ici în marginea pădurii, și paște-i, că la nămiezi a veni el cu mâncare și diseară v'âți întoarce amândoi.

„Satul nostru eră ca și *amu* cu biserica pe deal și în ograda curții boerești. La spatele satului, în sus, în jos, spre soare-răsare și spre soare-apune, pădure cât lumea până aproape de târg. Casa noastră eră drept în vale spre sfințit, în dosul rateșului. Dela noi până în pădure eră cât de aici la părâu, la Buciumeni. Și am pornit și eră senin și lumină multă. Salcâmi înfloriți și mirezmele lor își umpleau sufletul, și iarba în izlazuri eră mare și plină cu tot felul de flori de își eră mai mare dragul să trăești pe lume, iar păsările te amețiau cu cântecele lor. Și hai, hai, dădui în marginea pădurii unde erau niște aluni, plopini tineri și salcâmi, — și eră umbră. Și dădui drumul boilor în niște iarbă mare și

frumoasă de-și eră mai mare mila s'o calci, iar eu mă pusei jos și prinsei a cântă. Și culegeam flori și le puneam în cosițe, strigând din când în când la boi: „Na boală! — nu cumva să se înfunde în pădure.

„Cum a trecut vremea, nu știu, că mă trezii că soarele e în crucea cerului și mi se făcuse o foame de lup, ba pe urmă s'a schimbat într'o leșie la inimă că nu-mi mai venea să cânt, și în gândul meu ocăram pe Costache că nu mai vine amu.

Când deodată numai ce aud prin pădure foșnituri, sforăituri de cai și că frunzișul alunilor se desface și niște oameni călări, pletoși, cu puști și cuțite la brâu și cu căciuli țurcănești, că poposesc în luminiș.

„Eu m'am înfiorat și am crezut, că anume au venit să-mi iee boii și am dat a țipă și a alergă după boi.

Dar unul care eră mai spătos și mai fioros la hire, își puse degetul la gură și grăi: „St! Vino încoa. A cui ești?“

Eu tremurând din toate mădulările și clățănid din dinți i-am spus: „A lui Ion a lui Toader Coandă“.

— Ce e tată-tău?

— Nu-i nimic, lucră la boeresc.

— Tu cunoști pe boer?

— Pe d-nul Hârtulari? Da, îl cunosc.

— Bine, faci mulcum, a zis el, că dacă tu ai fi cuminte, uite, îți dau un irmilic.

Irmilic? Da eu nu avusesem atâtea parale niciodată, și m'am liniștit. Mai cu seamă când am văzut banul în mâinile mele parcă aveam o avere.

— Sărut mâinile, bădică, i-am zis, da ce îmi dai mie aista?

— Ți-l dau să fi cuminte. Lasă boii să pască, că nu ți-i ia nimeni; șezi aice.

La vorba asta iată și pe Costache a nostru cu mâncarea în pleteică. Băetul când văzù atâța oameni cu puști se oprì și mai s'o iee la fugă.

— Cine e băetul? mă întrebă spătosul.

— Frate-meu Costache.

— Măi Costăchel, zise el, ia vină încoa, să nu te temi, că noi doar nu suntem oameni răi; ia niște pădurari și ne-am rătăcit prin locurile astea.

În vremea asta ceilalți se și dăduseră jos de pe cai și îi legară de copaci: unul din ei coborî un berbec tăet dela oblâncul calului și niște desagi mari.

După asta s'a dat jos și cel spătos, iar altul i-a legat și lui calul de un copac. Altul s'o repezit până în pădure și s'o întors cu un braț de vreascuri uscate; altul se puse în genunchi și trăgând din amnar aprinse o iască, apoi cu ea niște călți și i-o dat foc.

Altul fugi până în aluniș și se întoarse cu două crăcâni și o țăpușă lungă, în vreme ce altul dase măruntaiele berbecului afară și îl cususe iară, iar cela a înfipt țăpușa în berbec și l-a pus cu piele cu tot în pară.

Cel-ce îmi dăduse banul, se mai primblă fluerând, apoi veni iar la noi și întrebă pe Costache:

„Ce ai în oale?”

— Niște șorbușcă, zise el, și brânză cu mămăligă!

— Apoi nu mâncați?

— Mâncăm, da am rămas și noi uitându-ne cum frigeți berbecul.

— Apoi, atunci mai așteptați până s'a frige să vă dau și vouă o bucată.“

Banul cum și vorba asta parcă mi-a luat frica cu mâna și mă făcură să cred că oamenii nu-s răi.

Întâi berbecul împrăștie un miros de pârlit, apoi pielea a dat să pocnească și să răspândească un miros de carne friptă.

Cât timp s'au urmat astea, unul întinse o cergă pe jos, apoi scoase vreo două pite de săcară și niște plosci.

— Ia dă plosca ceea“, grăi spătosul.

Și el trase un gât, apoi plosca merse din mână în mână și atunci am dat că cela e ceva mai mare între ei, că toți, înainte de a bea, îi

ziceau: „Să trăești, căpitane“, și așa a mers plosca dela gură la gură, până s'a întors iar la căpitan.

— Gata, zise cel ce frigea berbecul, și îl dădură tavalu în iarbă, după care scoaseră toți cuțitele și au prins a-l tăia și a îmbucă.

„Stați bre, zise căpitanul, da *copchiilor* istora nu le dați ceva, că uite cum se uită, să-racii, la noi. Și unul tăie câte o halcă de carne și câte o bucată de pită și ni le dete. După asta, scoase altă ploscă mai mare și o donicioară de lemn, și cu donicioara dela unul la altul, până ajunse iar la căpitan, care după ce bău se uită la noi și grăi: „Dați și *copchiilor*, măcar de poftă!“ și ne întinse și nouă: eră vin. Și au mâncat oamenii ceia tot berbecul și toată pita și au golit încă o ploscă, și pe lângă dânșii, ne-am săturat și noi.

Pe la sfârșitul mesei, căpitanul grăi unuia, — am uitat cum îl chema:

— Mai e negreală?

— Pană este a zis el, da cerneala, s'a vărsat în traistă! Da uite ici, și scofând un cuțit cu stricnele, suflecă mâneca cămeșei și făcù o creșăfură; iar căpitanul scoase o condică, și, înmuind pana în sânge, a scris nu știu ce, apoi rupse foaia și îmi făcù semn să mă apropiu de el.

— Cum te cheamă? m'a întrebat.

— Acsinia.

— Acsinie, ține hârtia asta și du-te cu dânsa la curte și dă-o boerului în mână, și spune-i să-ți dea răspunsul, și pe loc să fii cu el aice.

— Eu mă uifai la Costache, să văd ce a zice.

— Ce te uiți, îmi grăi el; lasă-l pe Costache, el rămâne cu noi, du-te că de-i veni repede, uife!“ Și scoase un galbăn din chimir, și mi-l arătă la soare!

— Mă duc“, am zis, plină de bucurie, și cu gândul la galben, am luat răvașul și m'am dus la curte. Boerul tocmai eră în cerdac, trăgea din ciubuc și bea *cafe*.

— Ce vrei? mă întreabă el.

— Sărut mâna, Măria ta, îi zisei eu, niște pădurari mi-au dat răvașul ista, să vi-l dau.

— Niște pădurari!... Ce pădurari? Când cefi, s'a făcut ca varul pe obraz, s'a uifat la mine pe sub gene și m'a întrebat: Unde-s?

— Ici în coada pădurii, cum dai în sat dela iazul Ciorsaci.

— Și câți sunt?

— Treisprece.

— Să poștească, a răspuns boerul cutremurându-se, și bătù de trei ori din palme.

Când iată și un arnăut.

„Sună, i-a zis boerul, să vie arnăuții și toți hargății.“

Nu mult se auzi un clopot, și pe dată se și arătară vreo opt arnăuți uscățivi la față și

mustăcioși și cu brăele numai cujite și chistoale și iartagane de mă luă cu frică, cum și vreo cinci hargaji.

— Măi, voi ați auzit de Codreanu?

— Ii! făcură vreo doi arnăuși sgulindu-se ca niște căței; ceilalți se măsurară unul pe altul, ca prinși de friguri, iar unul, deșirat și mai mustăcios, a grăit:

— Da ce e cu el, Luminăția-ta?

— Uite, vorbi boerul, arătând fidula, mi-a scris să-i dau parale, că, de nu, peste un ceas e aici.

— Și îs mulți, Luminăția-voastră? întrebă un hargat?

— Treisprece.

— Treisprece“, făcù omul, și arnăuții și hargajii se uitară unul la altul și prinseră să se numere.

„Și noi tot treisprece“, a grăit mustăciosul.

— Și cu mine patrusprece“, a zis boerul.

În vremea asta, se vede că s'a auzit în casă, că a eșit cucoana, fata și domnișorul ce venea la dânsa, un țăngău cu nasul cârligat, slab și cu urechile mari, și se uitară nedumeriți și spărieți și întrebători, ce este?

— Nu-i nimic, a zis boerul, intrați în casă! Și sui și tu fetică sus, a grăit el, și apoi adăogă înturnându-se către oameni: „Să nu vă temeți, ci, cum îți vedeà că se apropie, să trageți, că

eu cu aista am să-l primesc — și scoase un *chistol* dela brâu.

— Și noi cu astea îl primim“, și arnăuții își bătură brăele pline de cuțite și chistoale.

„Da ce-i frate?“ întrebare grăbite cucoana și fata.

— Tăceți odată, zise boerul, și iar vorbi oamenilor: — „Bun, așa vă vreau. Amu, patru să vă duceți la poartă“, și alese pe patru cari i s'au părut lui că-s mai voinici; pentru clopotnița bisericei, alese pe alți doi. „Doi, mai zise el, să stați în casă să pândiți la obloane; voi, grăi hargașilor, să faceți iscoadă, prin grădină, iar unui arnăut i-a zis: tu, încalecă chiar amu pe cal și du-te la târg la *Fulticeni* și spune-i ciaușului de poteră să vie să-l prindă, și, de-ți auzi împușcături, să vie încoa; de nu, să încunjure pădurea“. Apoi, suflând din greu zise: „Ei, lasă că te lucrăm noi, jupâne!“

— Da ce este? au întrebat iar cucoanele.

— Nu-i nimic. Cu aista am să-l primesc, grăi el, și iar a scos *chistolu*! Da intrați în casă, și scoase ceasul: mai sunt trei sferturi de ceas, până atunci vine și potera.

— Da ce e? ce e? au întrebat și mai înfricoșate femeile.

— Ia Codreanu, hoțul cela.

— Și ce vreă cu tine? îl întrebă cucoana cea bătrână.

— Bani!

— Și cât?

— O mie de galbeni.

— Vai! făcură ele, acoperindu-și obrazii cu mânilor, atâța bani!

— Bani? a zis feciorul de boer: să poftescă! Și a scos și el chistolul dela brâu și a adaogat: Vedeți chistolul ista? n'am eu păr pe cap câți am dat jos ca hoțul ista.

— Cum, nu te temi de Codreanu? a întrebat jupânița Anghelica, fata boerului.

— Eu, dacă îți spun, se vede că Dumnezeu a vrut să fiu aici ca să dau ochii cu tâlharul", zise el fălos și intrarăm cu toții în casă. Nu mult, obloanele ferestrelor, care aveau câte o gaură cât ar intra țeva puștei, se auziau închizându-se, iar boerul zise:

— Va să zică, suntem doi care-l primim la ușă la vreme de nevoie, doi la ferestre, patru la poartă; o să vie potera. Și scoase iar ceasornicul, se uită la el și grăi: „Arnăutul peste trei sferturi de ceas e aici cu potera. Hoțul a zis să mă gândesc un ceas bun; iar voi, femeilor, închideți tot“.

Nu mult, auzii slugile, stăpânile trântind ușile, zmucind cheile, sunând capace grele de lăzi, sărtare și dulapuri. După asta, cucoanele se înturnară, dar cu ochii plânși. Asta scăzù din

sufletul bărbaților. Cu toate acestea feciorul de boer strigă :

— Ce? Ce? Uite, să vie! — și puse mâna pe un iartagan din părete. — Da nici să vă mișcați de găinarul cela.“

Dar tot parcă se înfrigură de ceva, iar femeile doar suspinau....

Nu mult se auziră și clopotele sunând. În casă se făcuse tăcere, toți se uitau unii la alții și oftau, pe când feciorul de boer tot arătă paloșul. Boerul se plimbă prin casă în vârful picioarelor, din când în când se opreă și ascultă, și iar se plimbă. Câte un foșnet de rochie, câte un zingăt de iatagan a celor dela ferestre, câte o lovire cu piciorul a unuia în perete, îi făceau, să tresară. Arnăuții doar se uitau în jur și ziceau: „Tăceți“, și ascultau cu degetul la gură. Iar eu ședeam *tuchilată* lângă ușă și mă temeam nu cumva să-mi ia boii, că nu m'am dus cu răspunsul și, în loc să-l duc, am stat cu boerii. Într'un timp se făcuse o tăcere că se auzeau inimile bătând, de par'că în pereții casei erau numai șerpi.

Când, numai ce auzim împușcături apropiate, apoi mai departe, mai departe și mai îndușite.

— Tăceți, zise boerul, a încunjurat potera pădurea, și par'că, se luminează“. La vorba asta femeile suspinară ușurate, iar boerașul zise:

— Bun! de l-ar prinde, să-mi sar inima cu el“.

Da, nu mult, numai că se aud niște bocănituri în oblon: „Cucoane Niculae! Cucoane Niculae!“

— Oare cine să fie“, se întrebau cucoanele, tresărind.

Iar cei dela obloane, se întrebă prin semne: „Oare cine să fie“.

„Doamne, Doamne!“, și cucoanele au dat a clipoci și se lăsară în genunchi la icoană, iar boerul și feciorul de boer înverziră și se îngălbeniră.

— „Da de ce nu răspundeți odată?, întreabă acelaș glas. „Ce nu mă cunoașteți?“

Deodată boerul, strigă ca sugrumat, punând urechea la ușă: „Cine e acolo?“

— Eu îs Todoran, feciorul boeresc dela conu Alecu Ganea.

— Todoran ești?... Par'că..., a grăit boerul.

— Eu. Da, de ce v-ați zăvorit?, a răspuns glasul de afară: Deschideți, că am să vă spun o veste mare.

— Măi, da ce împușcăături se aud acolo?, întreabă ciocoiul.

— Apoi, nu știți, că doar de asta vreau să vă vorbesc; gonesc hoții ceia; i-a alungat spre Antilești; stați să vă spun, că doar Luminăția-voastră a trimes“.

Da cucoanele, bucuria lor; feciorul de boer s-a îmbujorat iar; iar boerul ușurat și făcându-și cruce, — suspină:

„Bogdaproste! Și, zi, pe hoji i-a alungat?, întrebă el.

— Da, a și prins din ei.

— Eee, a făcut boerul; și pe căpitan?

— Apoi, de asta vreau să vă spun, că sunt și închiși amu, la Spătărești, în hrubă la cuconul Alecu Gane.

— Ia, crapă ușa, a zis către un arnăut, să vedeți cine e“.

Îndată zăvoarele sunară, și arnăutul doar a crăpat ușa, da repede a vrut s-o tragă înapoi, da cel de afară așa a zvârlit ușa în laturi, că a eșit cu balamă cu tot din ușori, și în prag se fânșoșă spătosul care mă trimisese cu răvașul. Și punându-și mâinile în curea, rânji și numai grăi: „Apoi, eu îs Codreanu“.

La vorba asta, arnăuții au scăpat puștile jos și au rămas cu ochii holbați la el; la rând cucoanele au leșinat, boerul cel fânăr s-a băgat sub divan; iar stăpânul a holbat doar ochii, gângănind doar: „a...a...“ și a chicalat jos, ca apucat de răul *copchiilor*.

Și nu mult, intrară pe ușă vreo zece din haiducii din marginea pădurii.

Codreanu, văzând pe boer răstignit jos, a dat din cap și a grăit:

„Na-ți-o bună, că ți-am dres-o, să fi știut asta nici nu călcam casa asta. Nu de alta, da mi-e milă de femeile astea“, și se aplecă spre boer și vorbi:

„Cucoane Nicule! cucoane Nicule! Ce ești copil, frate? D'apoi eu așteptam să iei chistoalele să fragi în mine! Până atunci, măi băeți, ia dați ajutor cucoanelor să se trezească“.

Repede alergară femeile de casă cu apă, cu oțet de trandafir, le udă, le freacă și se treziră. Iar căpitanul îngenunchiă lângă boer: „Cucoane!... Cucoane Nicule!“

— Ha, cine ești tu?, se auzi boerul mai liniștit.

— Eu sunt un om ca toți oamenii, da vreau să vorbesc cu d-ta ceva.

— Vai, zise el, rău mă mai doare la inimă“.

Și căpitanul, umflându-l, îl puse pe un divan. Și atunci boerul deschise ochii și grăi: „De ce ne mai canonești, omoară-ne și pace.“

— Ba nu, ai femei și copchii, nu te omor, da am să-ți vorbesc ceva. Să-mi dai ceva din banii ceia, că uite îs vremurile grele și ne trebue și nouă; vine ca mâne iarna, și avem și noi de plătit *ghiru*, și trebue la băeți de cheltuială.

— Na cheile“, și boerul, plecând capul în jos ca un bolovan, băgând mâna sub brâu, scoase niște chei și ca și cu mâna altuia i le întinse.

Deodată fata boerului se ridică și zise scliosindu-se :

„Tată, zestrea mea ?, și vrù să zmulgă cheile din mâna hoșului.

— O, păcatele mele, grăi boerul. Lasă fată, lasă să iee tof, numai să ne lase zilele.

— Numai să ne lase zilele, drăguță, grăi și cucoana...

— Nu, nu, nu, mamă, eu nu las, că fără bani nu mă ia nimeni. Nu las chiar dacă aş muri“

Codreanu rânji :

„Porumbiță, lasă-mă măcar să-i văd la față și câfi sunt ?

— 4000 de gabeni, zestrea mea.

— Ho, ho, zise Codreanu, te măriși într'un picior și cu trei mii. O miie îmi trebue mie.

— Vai, da unde vrea să mă ia, fără cinci mii de galbeni ?

— O iau, se auzi un glas de sub divan, numai să ne cruși vieața.

— Da cine miorlăe acolo ?, întrebă Codreanu.

— Gineri-meu, zise cucoana, ștergându-și ochii de plâns.

— Ia eși, logofete, să te văz la obraz“, zise haiducul.

— Es es, se auzi glasul, numai, sărut mâ-nile și picioarele, să nu mă omori“.

Și numai că văzui pe domnișor eșind de sub divan.

„Da să nu ne omori, mă rog“, zise el mi-logindu-se, și scoase capu vâlvoet, galben de frică, și spăimântat.

— N-ai grijă; da o iai și cu trei mii?

— O iau.

— Atunci, eși, și aduceși o *calamară* și hârtie“.

Nu mult, o femeie de casă veni cu o *calamară* și condei. Cucoana scoase o hârtie și el spuse boerașului să scrie:

„CHITANȚĂ“

„Adeveresc că am primit dela socrul meu, Nicu Hărtulari, 5000 galbeni, zestrea în bani înainte, pe cari bani, în caz când m-oi luă pe gânduri de a strică vorba, să i-o dau înapoi îndoit. Banii iștia s-or trece și în foaia de zestre“.

— Iscălește“.

Și boerașul, par'că și acum îl văd, tremurând ca varga, a luat pana, și a iscălit; iar Codreanu, îndoind hârtia, i-o întinse boerului: „Ține, cucoane, deocamdată pe asta, și să-ți dau și eu una, da mă rog să-mi aduceși mai întâiu banii. Poftim, jupâniță, cheile și adu-mi miia de galbeni. Și până atunci să-ți dau o adeverință“.

Și Codreanu luă și el pana și a scris. Nu mult, veni și cuconișă cu o pungă în brațe.

„Așa, zise Codreanu, ado încoa“, și o puse

pe braț. Și, întinzând hârtia boerului, a zis: „Potim, jupâne, adevărînța să se știe, că banii i-am luat pentru stărustie, și rămâneți sănătoși! Da, băgați de seamă, dacă îți crăcnî o vorbă până vom eși, dincolo, pe poartă, să știți că pe la miezul nopții mă aveți aice“.

Și eși, și au încălecat pe cai, lăsându-i pe toți năucii. Ar fi strigat, da cuvântul nu le eșea din gură la nimene, ci ne-am uitat cu toții cum se duc și cum es pe poartă. Și numai după ce nu s-au mai văzut, au suspinat cu toții ușurați, iar boerul a grăit: „Bogdaproste, că am scăpat numai cu atâta“.

— Apoi, să vie popa să ne logodească“, a zis boerașul.

Duduia Anghelica n-a zis nimic, ci doar a *suspinat* ușurată și s-a uitat la icoane zimbind; iar boerul le vorbi: „Ați mai gândit voi, că vă veți lua în felul ista? Da, nu pricep cum de nu s-au mișcat cei dela poartă“.

Când iată și arnăutul trimes după poteră, rupt, desculț, și cu un ochiu umflat.

„Da ce e, a întrebat boerul, cine te-a schilodit?“

— Cine?, a zis el, ia m-au prins în drum niște hoși de a lui Codreanu și, după ce m-au bătut măr, m-au desculțat, mi-au luat tot de pe mine, și calul, și, după ce mi-a pus un căluș în gură, m-au legat de un pom și m-au lăsat acolo.

Noroc de niște drumeți, că au dat de mine și m-au deslegat și am venit să vă spun și să văd de n-ați păfimit ceva.

— Da bine ne-a mai lucrat, a zis boerul. Apoi, mă, a făcut el către arnăut, Codreanu a fost aice, a dat mâna cu noi și ne-a luat și parale! Da e vorba, ticăloșii cei dela poartă și cei din clopotniță, ce au făcut, că nu i-am văzut pe nici unul afară? Ia fugi tu și vezi, nu cumva i-o fi omorât, ori au fugit?“

Și a trecut ce a trecut și numai că văzurăm pe cei patru venind bătuți, fără chistoale și plouați; iar unul, vorbi: „Cei din clopotniță nu vor să se dea jos“, și îngenunchiară cu toții, iar arnăutul cel mustăcios grăi: „Omorâți-ne, Luminăția ta, noi nu l-am văzut intrând, ci numai ne-am pomenit cu vreo zece vlăjani plini de chistoale și cuțite că se reped asupra noastră și ne leagă burduf și ne pun câte un căluș în gură.

— Eu i-am deslegat, a zis cel trimes.

— Să-l ia dracul, a spus boerul, că bine ne-a mai boit. Na-vă și din partea mea câte un irmilic numai să tăceți și să nu spuneți la ni-meni, că ne-or râde și curcile“.

„Apoi, în sara aceea s-a și logodit jupânița, și a fost o petrecere ca la nuntă: a ținut vreo trei zile.

„Și așa a luat el pe duduca Anghelica cu trei mii de galbeni zestre, în loc de cincii, ba

mulțămăa lui Dumnezeu, că a scăpat cu zile, și și s-a tâmplat așa, că Dumnezeu știe, dacă boerul de zgârcenia banilor, o mai da după neamul de Domnitor. Și așa, dragii mătușei, am văzut și eu pe Codreanu“.

* * *

„Foarte frumos, mătușă“, am zis noi...

Iar Chitarcă, a grăit: „Amù, măi băieți, hai și ne-om jucà și noi, cum a spus mătușa.

— Hai“, am zis cu toții, și am dat să ne ridicăm.

— Apoi, stați, că n-am mântuit, a zis mătușa Acsinia.

— Mai este?“, am întrebat noi, uitându-ne unul la altul, cuprinși de o bucurie fără seamăn, și ne așezarăm iarăș jos, căutând cu toată grija să nu scăpăm nimic din spusele babei.

Și mătușa Acsinia se mai uită odată în gol ca și cum ar fi vrut să-și cheme gândurile și începù:

„Tătuca erà de felul lui dogar“...

La asta noi băieții: Chitarcă, băieții lui Vasiliu din fundul grădinei, a mătușei Ioanei din vârful dealului, Nicu Lămășanului, strânsarăm rândurile în jurul mătușei, în vreme ce dânsa povestì: „Că vezi pădurile de brad erau dese: lasă că erà muntele tot împodobit, dar se întindeà până încoace spre povârnișurile dealurilor și șesurilor.

Și în fiecare an, tătuca se duceà cu cofe și ciubere de Dumineca-Mare la târg, la Ieși. Se porneà pe la Ispas cu un car încàrcat și ajungeà la târg în Joia-Moșilor.

Pe atunci, dragii mătușei, nu erà ca amu. Când se porneà omul la un drum mai lung: la Ieși, la Bârlad și chiar la Roman, ori toamna după poama-vie la Cotnari ori în Țara-de-jos, își orânduia așa treburile ca și cum s-ar fi dus pe ceea lume: *mereà* la popă, se spovedeà, se precistuià și se iertà cu toți ai casei și cu neamurile, cu prietini și erà petrecut și bocit de femeie, mamă, tată, *copchii* până hăt departe de sat. De acolo, se iertà iar cu dânșii și o porneau tot fluturând căciulile și năfràmile până nu se mai vedeau.

Amu, eram de doisprece ani, știam a prăși, a coase năfràmi, a face mâncare, a nividi și a țese, că fata pe atunci nu erà ca azi, să șadă în școală până se mărită și să steie de găтели și de oglindă. La treisprece ani știà a nividi, a ghili și a pune în stative. La paisprece ani erà de măritat. Dacă treceà cu doi ani peste vârsta asta, o clevețeà satul că e bătrână. Și tocmai anul cela tătuca s-o sfătuit cu mama să-mi cumpere o cașaveică cu blană de hulpe și o ladă, că o fată aveà și nu aveà altă zestre, de nu aveà ladă și cașaveică nu se mărită.

„Știi ce, grăi tătuca așa pe la Paști, eu zic,

măi femeie, să mai lăsăm cu lada și cașaveica până la Dumineca-Mare. Atunci mă duc la Ieși și o iau și pe dânsa, să și le aleagă cum a ști ea să i le cumpărăm de acolo.

— Fie și așa“, a zis mama. Și a doua zi de Ispas au pornit opt cară încărcate cu cofe, ciubere și *cohițe*, au eșit din sat urmate de nevestele oamenilor, de copii, părinți, prietini; iar plânsetele și bocetele se auziau ca după mort. Și erà de ce, că drumurile erau tot prin codri și codri erau plini de hoji și când nu te așteptai îți eșiau înainte, să te întrebe de sănătate.

La rateș la Preutești carele s-au oprit; au băut oamenii rachiu, și cu mare greutate și jele s-au despărțit căraușii de ai lor. Și căraușii luaseră unul un băiet mai răsărit; altul o fată să-i fie de urât, așa că aveam cu cine mă lua. Și am mers tot scuturând năfrămile până am intrat în păduri și nu ne-am mai văzut, dar me-ream numai ziua, că noaptea nu erà chip, că mișunau hojii ca strigoii în noaptea de sfântul Andreiu; iar ziua de ne întrebà cineva de unde venim și unde ne ducem, spuneam că venim dela satul prin care trecusem și mergem la cela care erà înaintea noastră. Nu de alta, da dacă ar fi auzit unde mergem, cine știe dacă nu s-ar fi găsit unul să ne iasă înainte la vre-un han, ori la vreo inimă de pădure și să ne facă o șotie sau să dee de știre la câjiva de ai lui să ne

iese în cale și să ne ciomăgească bine. Și hai, hai, din sat în sat; seara am fost la Dolhasca și a doua zi sub seară la un rateș dela Ruginoasa. Și ce drumuri rele, cu hopuri, cu suișuri și cu coborâșuri, așa că să fi avut car da fier și tot i se rupea crucea. Și ce vreme frumoasă nu era: mă rog ca la Dumineca-Mare. Unde te uitai numai flori și lumină și miros de flori și iarbă. Dar trebuie se spun că fătuca cam suferea de vătămătură și când îl apucă, se făvăleă ca șerpele. Și la Ruginoasa îl apucă vătămătura și „valeu!“ „valeu!“ toată noaptea. Și așa de rău i-a fost atunci, că am crezut că se duce... A doua zi hangiul spuse tatei, că este în sat o babă care leagă vătămătura. Da oamenii ceialalți au grăit:

„Bădică, știi ce? Dumneata rămâi, că noi ne ducem înainte și te așteptăm la hanul dintre Ruginoasa și Sârca, că nu vrem să stăm pe cheltuială aici“. Și oamenii s-au dus; iar hangiul a trimis după babă, care cum a venit a spus să-i dea niște funingine și un pahar de rachiu. Și a pus funinginea în pahar, l-a bătut bine și i-a dat să beie. După asta l-a legat cu niște rășină și ce i-a mai bolmogit, ea, acolo, și ce i-a dăres, că să vedeți, i-a luat vătămătura ca și cu mâna. Și, de atunci, fătuca nu s-a mai văitat de meteahna asta. Și am pornit-o la drum, numai noi singuri. Și hai, hai; haida-hai. Când a fost soarele la nămezi,

am dat într'o pădure. Când numai ce ne iasă înaintea un român îmbrăcat în bondiță, cioareci, opinci, cu pălărie mare, uscat la față și cu ochi ca spărieți și ținea în mână o *ghiciușcă*.

— Bună ziua, grăi el cătră tata.

— Mulțămim dumitale, a răspuns tătucu.

— Bădică, a vorbit omul, nu te supără: am intrat cu carul într'un hop dela dâmbul cela în vale, și arată tatei șoseaua înapoia noastră, și nu-l pot școate. Dacă ești bun și nu-ți e cu supărare, ia boii dumitale și hai de mi-ajută să-l scot.“

Da mie, însă, cum îi jucau omului celuia ochii, așa, în cap: îmi venea să-i zic: „Ia ascultă, bădică, ce umbli cu prostii ziua nameaza mare“. Dar iar m-am întors cu gândul: „De, poate să fie și așa, săracul!.“

Și, tătucu, de, ca omul care știă ce e năcazul, mai scărpinându-se în cap, mai nu știu ce, întrebă pe om, că de unde e.

„Din Doinești, răspunde el.

— Din Doinești, făcù tătucu înseninat. Și unde te duci?

— Mă duc și eu la Ieși cu niște ciubere, a răspuns omul.

— Apoi, mergem amândoi, a glăsuït tătucu bucuros. Hai să-ți ajut. Și să pornim încaltea odată, că mai am niște cărauși cu cofe, care mă așteaptă ei după dealul de dinaintea noastră.

— Bun, a graiit românul, abià nu ne-a fi urât.“

Și luând, tata, boii, mă lăsă pe mine la car și o porni cu omul. S-au dus ei, ce s-au dus, până ce au dat dincolo de dâlme, când numai ce aud glasul tatei:

„Valeu! Hoșule! Valeu!“

Țipăt ce am tras. Am crezut că l-a omorât. Fuga eu până acolo. Când ce să vezi, tata se tăvăleà pe jos și se frecà la ochi, văitându-se: „M-a chiorât. Valeu! Valeu!“ Mă uit eu, ochii lui plini de ardei, de cel roșu, picat. Noroc, că cine s-a îndurat, că mai încolo la o margine de drum erà o fântână cu tioc și cu prăjină la el.

„Da boii, boii, unde-s tătucă? întreb eu.

— Boii unde-s, fată hăi! Hai, la fântână și mi-i turnă de spălat: „Valeu! Valeu! Boii mei! Ochii mei!“ se jeleà el. Și am stat ca la trei ceasuri, turnând tatei apă în pumni de s-a spălat la ochi, că aveà să chiorască, și oleac, oleac, doar s-a limpezit, dar ochii îi erau roșii ca sângele, și din durere tătuca o dădù în ofturi și în blesteme.

„Da cum ți i-a luat, tătucă?“

— Cum? Tâlharul știi că a zis să-i ajut, și m-am dus cu el, când colo, nici car, nici nimic.

— Poi, bine, zic atunci, pricepând ce a fost, da unde ți-e carul?

— Stai să-ți spun, răspunse tătucu. El nici

una nici două, scoate o mână de ardei roșu din sân și svârle în ochi.

„Oof! of! păcatele mele, ce aveam să frag“, și s-a pus să plângă ca copchiii. Ce erà să facă, erà prăpădit. Se uită în sus, în jos. Prinde orbul, scoate-i ochii, codri în dreapta, codri în stânga. Când numai ce dă Dumnezeu și se vede venind cineva călare din partea unde mergeam noi. Erà un popă, cu laibăr pe el, cu potcap, și par'că-l cunoșteam și nu știeam de unde.

Tata se ridică, își scoate pălăria, și popa mulfumește și șe oprește în loc.

„Da, ce ai pățit?“ îl întrebă el.

Și tata a dat a povesti: iacă așa și așa; toată întâmplarea.

„Ii, de *amu* nu mai ai boi, a rostit popa; poate îs și porniți spre țara nemfască. Da lasă, că nu ești numai d-ta pățitul. Da, uite ce e, lasă.“ Și descheiându-se la antereu a scos o pungă de pânză din sân — atuncea am zărit niște cuțite și pistoale la un brâu, și a numărat din el ce a numărat, numai galbeni și a zis tatei întinzându-i mâna:

„Iacă douăzeci de galbeni, să te duci să-ți iei alți boi dela Sârca, da mai stăi: să lași pe cineva la car, că altfel ar fi să rămâi și fără el.“

Și băgând două degete în gură, așa a fășcăit de a răsunat pădurea, și deodată numai ce auzim crengile frăsnind și doi oameni cu puștile în

mâni, eșiră în drum: se uitară și la noi și la el și grăiră:

„Ce porunciți, căpitane!

— Ce veste? a întrebat popa.

— Bine căpitane. N-am văzut nimic.

— Tu, Buzdugane, a zis popa cătră unul din cei doi; un român mic și îndesat: să te duci cu omul ăsta până la rateșul dela marginea pădurii, la Boldești, și să vezi n-a aveà orândariul, ori careva, să-i vândă, ori să-i împrumute doi boi, că pe a lui i-a luat un nepricopsit; și să vii înapoi. Iar tu Ispas, îi grăi cătră celalalt, un român mai uscățiv și mai înalt, să-i păzești carul și pe care l-ai vedeà că se apropie, un glonț, și în pădure“.

Și am pornit eu cu fătuca și cu omul. Pe drum fătuca l-a întrebat:

„Mă rog, da de unde e părintele?..

— Ce, nu-l cunoști? a zis omul. N-ai auzit de Codreanu?

— Codreanu? a răspuns fătuca, îngălbindu-se.

— Ce ai? a întrebat omul. Apoi, n-ai auzit că haiducul Codreanu face numai dreptate în țară; ia dela bogat și dă la sărac. Taci mulcom și liniștește-te și să nu spui la nimenea cine ți-a dat banii, că uife, și omul arată părul din cap, atâția dușmani are. Da Dumnezeu e bun, de câte ori vine potera, Codreanu îi răpune pe toți. Da,

amu, de o bucată de vreme e scârbit: aveà o drăgușă ici la un rateș la Moșca, și a dat stăpânirea că acolo i-e culcușul și a venit la dânsa pâlricari și a canonit-o până a spus; iar el a aflat și a venit și a omorît-o. Și amu îi pare rău; par'că e zăpăcit: Nici nu știe unde i-e capul. Da i-a trece, că e tânăr încă și apoi, ce se face codru fără el?"

La vestea asta m-am înfiorat și par'că vedeam o femeie omorîtă înaintea ochilor mei, și par'că vedeam un rateș fioros. La coada pădurii am dat de un rateș drept în marginea satului, la Boldești. Aicea tocmai ne așteptau oamenii cu carele, care cum au auzit s-au și grăbit doi să meargă să tragă caru; iar alții au și pornit în sat să caute boi de cumpărătură.

Da cu cât ne apropiam, cu atât vedeam mai lămurit, că, la car erau doi boi și doi oameni. Când colo, boii înjugați, și de-o roată, legat cu mânila la spate chiar omul care chiorîse pe tata cu ardei și-i luase caru.

„Măi, grăi tata, da asta-i minune!. De unde până unde, boii mei la car“.

Și omul care rămăsese la car, ne zise:

„Aiștia vi-s boii?"

— Aiștia.

— Aista e cel ce ți-a dat cu ardei în ochi?

— Aista, am zis eu.

— Par'că e aista, a zis tata; da, chiar el e.

— Da cum l-ai prins? întrebă cel ce îi zicea Buzdugan.

— Cum? a răspuns cel ce rămăsese la car: Întreabă-l să-ți spuie.

— Măi, de ce ai luat, tu, boii omului? îl întrebă cel ce fusese cu noi.

— Apoi, să nu mă mai canoniseşti, oameni buni, că vă spun totul: eu am avut, şi eu, car cu boi şi mergeam la Ieşi cu ciubere. Când colo după dealul cela mi se înţepeneşte carul într'un hop. Ce să mă fac? Văd pe omul ista cu carul. Repede îl ajung şi îl rog să vie cu boii să-l scoată pe al meu. Când mă întorc ia boi şi car dacă mai ai de unde: nişte hoji mi-i luaseră.

— Fire-ai de râs să fii, zise Buzdugan, în vreme ce şi celalalt grăi:

— Par'că mie mi-ai spus altfel, că i-ai luat de sărăcie.

— Da, boerilor, apoi, de sărăcie, da de ce, mă rog. Dacă mi-a luat unul boii şi carul meu, mintea mea m-a dus să-i iau şi eu pe ai altuia. Aşa m-a tăiat capul, aşa am făcut.

— Da de ce şineai ardeiu în sân? îl întrebă cel ce îl chema Buzdugan.

— Apoi să vezi, îl luasem de acasă pe drum într'o petică şi se vărsase în sân.

— Şi asta e una, a zis Buzdugan.

— Atunci, de ce ai venit înapoi cu boii?

— Să-i dau omului, că mă muştră gândul.

— Atunci de ce i-ai înjugat la car iar ?

— Să mă duc după om să-l caut, că ştiam, că trebuie să se fi dus până la hanul dela Boldeşti,

— Bine, bine, grăi omul ce rămăsese cu carul; până aici foarte le-ai şurubărit, da rogu-te, de ce ai vrut să întorni carul spre partea de unde veniseşi ?

— Apoi, boii, pe semne, se trăgeau spre casă.

— Al dracului neam de om, îi dă haiducul; cu tine, mă, n-o mai scoate nimeni la cale.

— Ia desleagă-l, a spus Buzdugan, şi să-i dăm câteva strate de puşcă, peste partea cea mai fragedă.

— Valeu! Valeu! prinde el a se văitã: Lăsaŝi-mã! Iertaŝi-mã!

— Nu, găinarule; de ce ai vrut să furi boii omului, grăi cel ce fusese cu noi, că şi el e sărac şi cu copii, şi de ce să-i iei munca lui. Ce ŝi-a făcut? Ba încă să-l şi chiorăşti.

— Valeu! Valeu! da nu-i adevărat, spune minciuni, a prins a da cu gura hoşul.

— Aşa bine!“ a zis haiducul şi mi l-a deslegat şi când i-a cârpiŝ Buzdugan, măi bade, o palmă ca aceea, de a dat peste tovarăşul lui, da cela, când l-a primit în alta, i-au săriŝ dinŝii din gură: „Na, găinarule, i-au zis ei, de te-om mai prinde cu comedii de astea, te *jupchim*“.

Şi s-a dus cela ca puşcat, iar noi ne-am

luat ziua bună dela dânsii și ne-am dus la rațeș, cu boii și cu douăzeci galbeni dela Codreanu“.

La asta, noi băeții, am vrut să zicem ceva și să ne ridicăm, crezând că cu asta s-a isprăvit povestea. Da băbuca ne zise: „Da, stați, că nu s-a isprăvit încă“.

La vorba asta ochii noștri fulgerară de mulțumire și ne frecarăm palmele, iar mătușa grăi:

„Da mai întâi aduceți-mi o lecuță de apă, careva“.

Eu, care cum am mai spus, eram de casa mătușei Acsinii, și sării:

„Mă duc eu, da nu începe până nu viu“.

Și cât te-ai șterge la ochi și fui cu apă; iar băbuca după ce o sorbi, scoase o basma din buzunarul cațaveiceii, se șterse la gură și urmă:

„Mergem noi la han, am spus la oameni toată pățărănia și am pornit. Am mai poposit la niște hanuri; la Târgu-Frumos, la podul-Iloaiei și a treia zi am fost la Ieși. Acolo, până am vândut cofele, până una alta, ne-a apucat Dumineca-Mare. Și cum e azi Dumineca-Mare; cum e mâne, Luni, sf. Troiță; și a doua zi, Marți, trebuiă să ne întoarcem. Când, Marți dimineața, să înjuge oamenii boii, numai ce auzim *trânghiți* și *dobe* pe uliși și lume alergând, iar un dorobanț călare cetea, nu știu ce pe o hârtie și lume de pe lume se adunase împrejurul lui și ne-am dus și noi și spre minunea și zăpăceala noastră, am aflat,

că haiducul Codreanu a fost prins și judecat și că după nămezi au să-l spânzure pe șesul Bahluiului. Și se făcuse o zarvă în târg, o mișună de oameni pe uliși, cum n-am mai văzut, și toți întrebau, dacă e adevărat și nu le venea a crede după câte se auzise de isprăvile lui. Iar cei ce băteau din dobe și cel ce cetea, nu spuneau decât, că cine vrea să-l vadă, n-are decât să se ducă pe șesul Bahluiului, iar tata a zis, că stă în cale, de ciudă, să vadă, care Codreanu a fost prins, că lui nu-i vine a crede, că doar vorbise cu el în pădurea dela Boldești și nici celorlalți oameni, după câte văzuse și auzise, nu le venea a crede și au rămas cu toții. Și după amiaza lumea a început a curge în vale, spre Bahlui. Aici furci puse și un podeș înalt și în fața podeșului alt pod mai sus, cu scări și cerdac ca un fel de balcon, învelit cu un țol și în el erau jilțuri, mese și scaune, și pe o masă o cruce; iar de jur împrejur erau țăruși și frânghie păzită de do-robanți și arnăuși, cum se fac și aicea la părăzi, să nu treacă orice lume unde se adună boerii și *meliția*.

Odată, numai ce auzim trăgând clopotele pe la biserici; goarneaue cântând și dobele băfând; iar lume de pe lume strânsă de se omorâ om pe om și mai să rupă funia dela țăruși. Noi am avut noroc că am apucat un loc mai aproape. Și numai ce vedeam că vine o gloată dinspre târg,

și frâmbițele tot mai apropiat cântând. Un rând de dorobanși băteau cu bicele în oameni să facă loc; apoi droști încărcate de boeri; după dânșii un popă, în odăjdii; după popă osânditul: l-am cunoscut după ochi și după umerii obrazului, da slab și tuns și ras după ceafă, și cu gulerul cămeșii tăiat, și cu lanț ținut de un Țigan fioros și urât. Am auzit din oameni, că e ajutorul călăului. După el venea droșca călăului și în ea un sicriu și în picioare călăul în strae roșii: un Țigan gras, fioros și buzat, apoi, iar arnăuși și lume după lume cât păr în cap. La vederea prohodului ăștuia femeile au dat a plânge; mulțimea să se burzuluiască și par'că te apucă fiorul. Boerii cum au ajuns, s-au și suit în cerdacul de scânduri și s-au așezat la masă. Arnăuții întăriră împrejmuirea de frânghie și ajutorul de călău îmbrânci pe osândit pe podeș. După asta călăul potrivî ochiul la o funie după un scripete, sus, la grindei.

Deodată un grămătic se scoală și face cu mâna la lume să asculte. Și a dat a cefi *sintenția* și a înșirat tot, tot ce a făcut hoșul: că în cutare timp a prădat pe cutare hangiu, că în cutare a călcat pe arândașul cutare, și că e osândit la spânzurătoare. Apoi, dobele au prins să bată; iar popa a spus osânditului să îngenunche și să se roage; și să-și ceară iertare dela lume. Da el a ridicat doar mâinile la ceriu, și s-a închinat; iar iertare la oameni nu a vrut să-și

ceară, că a zis, că nu le-a greșit cu nimic. Lumea par'că nici nu suflă, iar eu mă alipii de tătuca strâns, și inima par'că îmi eră cât un bob de linte și doar mă uitai nedumerită. Da, din toată lumea de boerime, și de boerime și de ju-pânese ce eră acolo, una par'că nu aveà astâmpăr: o cucoană tânără, semănà ca două picături de apă cu fata boerului Hărtularu dela noi; de care v-am spus că a făcut Codreanu s-o iee de nevastă, nepotul lui Vodă, cu trei mii de galbini în loc de cinci, și se uită când peste mulțime, când la osândit și tare îngrijată. Da mie nu-mi eră de ea cât de cel osândit. Și-am văzut cum călăul i-a potrivit capul în jos, după care luă ochiul și îl așeză după bărbie. Dobele iar au bătut; iar inima în mine amu tremură de mi se muiaseră picioarele. Niște femei dela spatele noastre au dat a bocî tânguindu-l: „Săracu! Săracu! Da ce rău a făcut el, că de omorît n-a omorît pe nimenea. Ba unde vedeà sărăcie și foame, scoteà și da. Mâncà-i-ar cremenariu, grăi una, să-i mănânce, și putrezî-le-ar oasele, să le putrezească, *hunțifuși și ciuși*, că tot l-au urmărit și nu s-au lăsat până l-au prins“. Călăul și ajutorul au pus mâna pe frânghie să tragă, da atunci cucoana ceea tânără a făcut cu mâna: „Stați!“ Iar la spatele nostru auzirăm: „Opriți! Opriți!“ Și un arnăut călare a întins domnilor o hârtie cu pecete, în o prăjină. Grămăticul a făcut semn călăilor să

steie, și cu cât ceteà cu atât se întunecà; iar fața cucoanei cu atât se înseninà. Deodată gră-măticul se uită chiorîș la osândit, arată hârtia și altor boeri care și ei s-au posomorît și s-au uitat lung la osândit, și ce au șoptit între dânșii, că unul, care samănă cu ginerele boerului dela noi, a grăit:

„Oameni buni!.. Mila domnească a hărăzuit iertare osânditului; dacă se lapădă de relele apucături și năravurile cele fără de lege, la care din ispita diavolească s-a dedat la ele până azi, și dacă se așază într'un loc să trăiască ca un om cinstit și fără gând rău asupra aproapelui lui. Dacă primește așa, să i se iee funia...”

Da pentru ce l-a iertat n-a spus.

„Osânditul, a zis un alt boer, cu barbă neagră și mai tânăr, te lași de hoție și de codru? Măria Sa te-a iertat, fiindcă asupra ta n'apasă, afară de răzmeriță cu pofera, moarte de om.

— Ba da, a grăit el, am omorît. La rateș, la Moșca eu am omorît pe hangiță, fiindcă mi-a spus culcușul stăpânirii și pentru aceea trebuie să-mi iau osânda”.

Așa s-a făcut între oameni o zarvă ca de huet de ape; iar boerii ce au vorbit între dânșii, că toț acela ce l-a întrebat i-a zis:

„Asta nu scrie la cele ce ai făptuit. Te-a iertat domnitorul, ești bun iertat. Decât atât, că dacă îți mai e de codru, rămâi unde ești”.

Da, în vremea asta cucoana se ridică. Atunci o văzui mai bine la fafă, da tătuca a grăit: „Fă, Acsinie, asta nu e duduca noastră?”

Și când mă uit eu bine la ea, eră chiar ea, duduca Anghelica, fata boerului Hărtularu dela noi dela moșie, măritată după nepotul domnitorului, că a grăit:

„Omule, lasă-te de rele și de codru și dacă nu ai unde trăi, vină în ograda și casa noastră și stai toată vieața, că noi te-om îngriji și te-om comândă ca pe o slugă bună și veche”; iar un boer cu barba albă a grăit: „Da poate să meargă și la mine”.

Da, Codreanu a zis: „Mă las de codru; mă las de hoție”. Și a spus să-l deslege, apoi înturnându-se spre norod a grăit:

„Oameni buni, iertarea nu-mi face nici o cinste, că nu mai am dragoste nici de codru nici de lumea asta. Am pierdut tot: mamă, tată, nevastă, așa că nu mai am ce pierde. Eu singur m-am dat prins și m-am bucurat de osânda și de liniștea asta”. Și a zis cucoanei și boerului: „La dumneata, cinstită jupâniță și luminăția ta, la ce să vin? Nu-i rușine de mine să șed ca un câne să rod mămăliga altuia? Rămâneți cu bine, și oameni buni rugați-vă lui Dumnezeu pentru iertarea lui Codreanu, haiducul, care a murit pentru cei săraci și obijduiți și ziceți: „Dumnezeu să-l ierte!” Cât pentru mine, ca suflet, cum

mă găsesc, nu purtați grijă, că m-a lumină Cel de sus...”

Și cu asta s-a strecurat printre lume și s-a tot dus spre fârg...

III.

„Și de atunci, nu s-a mai auzit de el, decât că unii spuneau că s-a văzut în un munte, în o hrubă, pustnic; altul că e hoț și că e în Țara ungurească, că fură dela Unguri și are să vie să deie tot la creștini; altul că s-a prăpădit. Iar dela o vreme nu s-a mai vorbit nimic, ba îl și uitase, că așa e firea omului: pe cel ce-ți face rău îl ții minte; dar pe cel ce-ți face bine îl uiți.

Au trecut vreo doi ani. În vremea asta m-am măritat și eu, cu Berteia. El eră slugă la Hărtularu, boerul nostru. Și nu mult după nunta mea a murit și boerul ista, și să vedeți cum”.

Aicea, iarăș strânseserăm rândurile în jurul babei ghiontindu-ne, care mai de care să audă mai bine, în vreme ce ea tuși și urmâ:

„V-am mai spus, că boerul băteà oamenii de-i ologeà și le da câte un sorcovăț să se însdrevenească și se lăudă că lui nu-i pasă decât de Dumnezeu, și cu asta ajunsese de pomină. Ba, acum băteà și oamenii streini de pe drum...

— Ce, eră nebun, mătușă?”, zise Chitarcă, plin de ciudă.

„A, unde se pornește, stați să vă spun: Fă-

ceà câte o mămăligă mare — ziceà, că face po-mană și da și câte o strachină cu brânză de oi — și aveà lipit pe stâlpul porții o tablă, că, de e foame unui drumeț n-are decăt să intre și să mănânce pe degeaba. Omul mănca, se sătura, făcea cruce, și când la urmă veneà boerul, se uità cât măncase omul și la el și nici una două porunceà butucul.

— Da mă rog, întrebai eu, cum erà butucul, mătușă?

— Butucul, răspunse dânsa, erà un butuc de stejar bărdăluit ca o ladă și despicat în două și cu două găuri cât încap picioarele. La un capăt despicăturile erau unite prin balamale și la celalalt capăt aveà belciuge și lacată. Descuie dacă poți butucul greu. Cui îi puneà picioarele în butuc nu le mai puteà purta. Și când făcea cineva ceva descuia butucul, îi puneà picioarele în găuri cu tălpile afară și îl închideà iar cu lăcata... Doamne ferește, măi băeși, numai când îl vedeai te îngrozeai.

— Da, ce mai aveà, mătușă?, o întrebă Chitarcă.

— Erà plin de sânge, scurs dela picioarele celor ce-i bătea.

— Și ce, îi bătea la tălpi? întrebai eu.

— *Poicum*, făcù băbușă.

— Și pe urmă cu boerul, cum a mai fost, mătușă? întrebai iar.

— Da de Codreanu, s-a mai auzit? întrebă Chitarcă.

— Apoi stați o leacă, că mă prea grămădiți cu întrebările. Se mântuesc cu una, răspunse ea năcăjită. Da unde am lăsat?... Ha-ha, dela când făcea pomană... A, da. Și cum am spus. Vestea, că boerul dă de mâncare și bate și îi dă pe urmă și un sorocovăț, se dusesse ca de popă tuns. Și dela o vreme nu prea venea nimeni să mănânce din măvăliga lui.

„Da un drumeț, care se ducea la *Ieși* la o judecată, pe semne se porni fără merinde, ori poate le isprăvisse atunci, și a înflămânzit tare. Știa și el de obiceiul boerului și tocmai era în drumul lui și ce și-a zis omul: „Mă duc să mănânc, par'că numai eu am mâncat bătae“... Și intră în ogradă, un om l-a întrebat ce vrea și el a zis, că-i e foame. Da, ori venea cineva ori nu venea, măvăliga era pe fund. Și a mâncat omul frumos, a tăiat cum se taie măvăliga cu o ață, sfrmânturi nu i-a scăpat pe jos nici pe masă n-a lăsat și nici în brânză, să-i vie greu altuia să mănânce. Și după ce s-a săturat s-a închinat și a stat să-l bată. Când iată și boerul. Se uită el pe masă, se uită la om și îl întreabă:

„Ce mai vrei, mă?”

— Sărut mâna boerule, am, auzit, că dai de mâncare și bați. Am mâncat, sărut mâna, și bogdaproste și amu stau să mă bați.

— Da unde te duci, tu?, — îl întrebă boerul. — De unde ești?”

Omul a spus, că e din cufare loc și că se duce la Ieși la judecată.

„Hâm! a făcut boerul, pe tine nu te bat, că tu ești om de treabă, creștin; ai milă de fața lui Hristos și de munca omului; tu ai mâncat frumos; n-ai lăsat frământuri pe masă. Na un sorocovăș și du-te cu Dumnezeu. Eu nu bat, că am obiceiul de a usturà omul, decât numai pe proști și pe hoși, să se învețe minte cum să se poarte în lume“.

Și omul s-a dus la Ieși la judecată și a spus la unul și la altul pățania cu Hărtularu și pe semne, dracu să știe, că a ajuns jefiea asta și la urechile celor mai mari de acolo și la domnitor. Da, am uitat să spun, că domnitorul, care erà neam cu ginerile lui, se schimbase și venise altul din țara turcească — că să vezi, pe atunci Turcu erà mare și tare pe aice, și el puneà domnitorii. — Se vede că aista nu-l prea aveà la inimă pe boer, unde poate că se lăudà, că nu-i pasă de el și că are bani mulți, ori mai știu eu de ce, că nu mult după comedia asta l-a chemat la domnie și l-a întrebat de-i adevărat de ce se laudă. Boerul a făgăduit, da se vede, că a avut și șpioni și dușmani, că nu l-a crezut. Și l-a întrebat și de stare și el a crezut, că domnitorul, poate, vreà bani, și a scăpà cu afâta, a

zis, că are parale să podească cu galbeni două odăi.

Domnitorul a zis, că nu așa, să-i podească două odăi cu galbeni puși pe zimți, ca în fâșic.

Boerul a răspuns că nu poate; iar Vodă i-a grăit, de ce se laudă atunci că are bani și că nu-i pasă. Și l-a dus în visterie și i-a arătat o cameră plină numai cu fâșicuri de galbeni.

Sumedenia asta de bani ne trezi inima, că Chitarcă zise:

„Unde avem noi măcar câte un fâșic?...”

— Câte un galben măcar, — îi făie vorba Nicu Lămășanului.

— Eu am avut — vorbi mătușa Acsinia — și galbeni roșii, și irmilici și garboave. Erau mulți bani odată. Mă rog, mă jucam în colbul dela crâșmă și găseam sorcoveți. Da, să vedeți că pe urmă, s-a auzit că fâșăcurile din visterie nu erau galbeni, ci bucăți de lemn făete așa să pară fâșicuri, și asta numai ca să amăgească pe cămătari, ca să-i deie bani să poată petrece.

— Auzi mă, ce a dracului eră, — făcù Dumitru mătușei Ioanei.

— Așa, așa, măi băieți, — grăi mătușa — și să nu-mi uit cuvântul: De acolo l-au luat pe boer și l-a dus într'o casă unde se bătea cu buzduganul.

— Cu buzduganul, mătușă, — întrebai eu mirat — și cum eră?

— Stați să vedeți, zice că erà o laiță, și deasupra de grindă un buzdugan de fier, care cu două degete nu atingeà de laiță. Și-l puneà pe creștin pe ea și-l legà cu funii și unu de colea, călăul, luà buzduganul și se trăgeà câțiva pași înapoi și un pãrcãlab ziceà: Una, două, și la al treilea și da drumul buzduganului. Apoi, când te atingeà nu-ți mai trebuià nici *zahar*. Bietului boer numai trei i-a repezit în piept, și l-a și podidit sângele, și a venit acasă și a gogit ce a gogit și într'o toamnă s-a și dus.

— Da, de Codreanu, bunică? — întrebă Nicu Lămășanului.

— Tocmai, — răspunse dânsa. — Cum e toamna a murit boerul, apoi, al doilea, primăvara, ne luăm noi: eu și bărbatu-meu, — cu Berteà, — să ne ducem, pe la Ispas, la Mănăstirea Neamțului, la hram. Acolo, lume de pe lume, oameni veniți din Bucovina, din târguri și sate, și între alte erà și o îngropăciune; călugării petreceau pe cineva și după ei lumea cea multă și am întrebat pe cine duc, și ni s-a spus că pe un căpitan de hoși, Codreanu, care amu se pocăise și se pusnicise și umblà așa prin munți, dormind prin scorburi și stânci, și că venise cam bolnav la mănăstire și s-a rugat de un călugăr să-i dea sălaș până a trece ziua asta mare. Noaptea, zice, că i-a venit rău și o chemat pe duhovnic că se spovedească, și până la ziuă a și murit. Când

eră să-l coboare în locașul de veci, m-am dus și eu să-l văd, da nu eră decât o umbră: cu barba și părul lăi, ochii duși în fundul capului. Ceva, ceva, aducea la frunte și la fălci, și încolo moaște“.

Aici mătușa Acsinia își șterse ochii cu poala fustei, după care, răcorită, glăsuî: „Am zis și eu: Dumnezeu să-l ierte!, și am aprins o lumânare pentru el la Maica Domnului... Da, ori cât bine ți-ar face un om, da dacă nu-l mai vezi, nu știi ce s-a făcut cu el, n-ai cum să-ți arăți mulțumirea.

„Și așa, dragii mătușei, a fost cu săracul Codreanu, și când mă gândesc, zău, de bietul Codreanu, îmi vine să cred că eu nu-s decât o nălucire a minții mele, și de aceea zic: Doamne, de m-ar luă Dumnezeu, să mă hodinesc, că tare nu știu cum îs trudită și tare mă dor toate cele“...

La vorba asta numai ce auzirăm din casă glasul mătușei Ruxandei, fata mătușei ei:

„Mamă! Mamă! Hai și-ți bea ceaiul.

— Hă-hă! — făcù băbuca, sprijinindu-se cu mâna de cerdac. — Îndată, îndată, Ruxandă“... Și adunându-și puterile, icni și se ridică, zicând: „Na, zici să mai trăești“...

Pe când noi îi ziserăm: „Mulțumim, mătușă“. Iar Chitarcă grăi:

„Și amu, băeți, hai să ne jucăm și noi de-a haiducul Codreanu, cum a povestit bătrânică“.

Și pe dată ne-am și orânduit, fiecare după rostul ce ne aleserăm să-l plăsmuim; iar povestea, ca și altele, am ținut-o minte și am scris-o s-o cetiți și dumneavoastră.

VISUL LUI MIHĂIȚĂ

VISUL LUI MIHĂIȚĂ

Mihăiță Șarampoi, e un om, așa, ca de 50 de ani și de cincisprezece ani e agent de urmărire. Într'o sară stă de slujbă la percepție și înaintea unei mese cu hârtii și condici și o lampă cu abajur, și cu ochelarii legați cu sfoară pe după urechi, cetește „Universul“. Afară viscolul răbufnește în ferestre și pereși, ca și cum ar arunca cineva cu țărână, iar ulucile, sună ca niște glasuri de copii fără mamă. Toată ziua a umblat Șarampoi, prin viscol, incasând, împărțind câte o somație, făcând câte un proces verbal de sechestru, mai bând câte o litrișoară la câte un contribuabil cârciumar, ba a dus și acasă ceva albișori cu zimți. Și ar putea să fie vesel, dar „Ultimele Informații“ ale „Universului“ l-au năcăjit tare, căci, când să le sfârșească

de cetif, numai văzù: »*Mișcarea în poliție*: Dl Nae Vintilescu, comisar cl. III., a fost numit șef al poliției Roșiori-de-Vede în locul dlui Victor Măgură demisionat“. Și la rândurile astea par'că îi sări inima din loc, lovì cu desnădejde în jurnal și grăi, uitându-se în gol: „Iată-l și pe ăsta înaintat. Apoi să nu-ți vie toți dracii?“ Și dând din cap cu desnădejde, urmă: »*Cincisprezece ani, cincisprezece ani...*« Și ochii i se făcură mai sticloși, ca și cum ar fi vrut să pătrundă dincolo de ziua de mâne, dar nici asta nu erà, și mintea par'că i se închisese ca într'un beciu întunecos.

În adevăr, lui Șarampoi de atâția ani de când e agent de percepție nici o îmbunătățire nu i s-a făcut, nici o înaintare. Și copiii, patru la număr, nevastă, chirie, mâncare, lemne. Cu ce toate astea? Cu o sută cincizeci de franci pe lună? Da haine, încălțăminte. Nu zău, cu ce toate astea? Mai face el. Vorba ceea: „dacă nu curge, picură“, dar dacă nu-i leafă mai mare, dacă nu e o ușă de înaintare, totuș fi se pare că ai o piatră după gât. Și Mihăiță de câte ori se gândeste la toate astea, par'că îl apăsà cineva de cap în jos și par'că vedeà lumea prin o sticlă verde. De data asta, dupăce stătù ca dus în aiureală, mintea i se duse înapoi, cu cincisprezece ani, pe când a fost și el în poliție ca epistat. Vintilescu pe atunci erà numai agent de siguranță.

Iar el a eșit din pricină că dl comisar i-a

cerut odată de spălat și un inspector i-a dat cu condicele în cap, că l-a găsit dormind într'o noapte. Și cu cât se gândea, sufletul i se deșiră în el, și își zise cu părere de rău: „Ce rău am făcut că nu am rămas în poliție, azi și eu aș fi, poate aș fi undeva șef de poliție“, și-și aduse aminte de vorba bătrânească: „Capul plecat nu-l taie sabia“. Și-și grăi tot singur: „Ce bine a făcut Vintilescu“ și cu vorbele astea își aminti că Vintilescu a răbdat mai multe decât el, că a trebuit, ca mai mic, să facă multe slujbe umilitoare celor mai mari, nu numai să toarne de spălat comisarului, dar să măture cancelaria, să șteargă prafu, să bată covoarele cucoanei comisărese și să îngrijească, ca dl inspector, când a veni, să aibă totdeauna hârtie de dus afară, și iată-l acum om cu vază. Și oftând cu o strângere de tâmple, își puse picior peste picior și tușind cu răbdare, cetii mai jos: »*Știri politice*«. Și de-odată se luminează și i se făcù întipărire că a avut un buboi și i s-a spart, și acum i-e mai îndămână. De cinci ori a cetit și a recetit ce erà scris. O lume nouă părù că se deschide înaintea lui, o înviorare caldă simfi în el și mai că-i veni să țipe de bucurie și să se ducă la nevastă să-i spue: „Dragă, am scăpat. Să știi că a sosit, însfârșit, momentul să avansez. Dl Rudi Cocoranu din strada oglinzi, știi dl Rudi, de care îți vorbeam...“

Și, par'că ar vedeà pe nevastă, întâi uitân-

du-se cu vecinica neîncredere la dânsul, iar el că-i zice: „Ce te uiți? Uite, ice, scris în „Universul“: Dl Rudi Cocoranu...” Și par'că se vede întîlnzându-i, izbânditor, gazeta nevestei, dar ce gândi, că repede se întunecă. Nevasta lui n-are încredere în el; de o sută de ori a amăgit-o că-l înaintează, și par'că se vede, că-i spune, ca totdeauna, luător în răs: „Ei ce mai veste! N-ai grijă, că nu te mai avansează, tot agent mori“. Și numai gândindu-se, că are să-i spue așa, par'că i se suie inima la gât de ciudă. Însă gândul înțelepciunei îi veni și își dădă cu mintea, că nu trebuie să spue, ci să tacă și să facă și gândul îl duse la ceea ce cetise: „Rudi Cocoranu...” Apoi urmă: „Doamne, când ar veni“. S-ar duce la dânsul și par'că se vede cu căciula în mână milogindu-se ca de obicei: „Salut domnule Cocoranu“... Iar dânsul i-ar răspunde cu aceleași vorbe vecinice, omului sătul de sevestre și polițe: „Iar?“ — „Nu, dle Cocoranu — i-ar șopti dânsul — uite ce e: sunt agent de cincisprezece ani și v-aș ruga, nu s-ar putea face așa ceva cumva, pentru mine. Cinci copii, nevasta, și chiriile s-au urcat, mâncare, pe urmă lemne, haine, încălțăminte, cărți. Credeți și dvoastră, o sută cincizeci de franci pe lună“... Dl Cocoreanu îi va zice: „Fă-mi o petiție“. El are s-o aibă și făcută, iar protectorul va și chema pe secretarul general, spunându-i, că de îndată să-l și numească con-

trolor cl. I.I. De acolo, să fie el sănătos, și dl Cocoranu la putere, la anu cl. II., apoi ușor merge și la cl. I. Pe urmă, cine știe, poate și administrator financiar. N-are fițluri, dar dl Rudi pentru el face atâta bine. Și de ce nu? Vințilescu cum a ajuns dela agent de siguranță, șef de poliție? Și în străinătate cum e... Și gândi: „Da, domnule, în străinătate un funcționar, dela vardist, ajunge în cele mai mari slujbe, numai la noi...” Da, numai la noi, după el, e țara lui Hübsch, unde toate se trec cu vederea, și numai în străinătate îs toate bunurile. Și la gândul, că în țara noastră sunt lucrurile alțfel, ca în străinătate, Mihăiță se înecă de jignire și par'că se oprì tot mersul vieții în loc. Dar nu mult, gândul îi fugi înapoi, la ceva care-i mijeà ca o lume de primăvară.

El cunoșteà pe Cocoranu de vre-o zece ani. Dl Cocoranu face politică, e om cu vază în partidul albilor, și partidul e la putere, dar până acum n-a avut nici o slujbă, deși a făcut vre-o zece ani de opoziție.

În zece ani i-a pus dlui Rudi peste o sufă de secvestre pentru neplata datoriilor cătră stat, și totdeauna s-a purtat Mihăiță cu dânsul bine: îi luà în scris mobila, apoi, să nu deie de vorbă slugilor, duceà la percepție de-i scrià procesul verbal și îl puneà în plic închis și-l lășà acasă, iar când aveà să se hotărască vânzarea, îi spu-neà termenul, fără să fi primit înștiințarea, așa

că dl Cocoranu aveà vreme să-și mai plătească din dări și să mai amâne. Nu-i vorbă, tocmai asta îl face să nădăjduiască, că de câte ori intră la dl Cocoranu în casă, aista îi și eșeà înainte și-l rugà să facă cum a ști mai bine, ba îl băteà peste spate și la eșire îi strângeà mâna cu înfiorarea rece a unei patace, care îi urcă sângele dela picioare la inimă, și dela inimă la cap, și îi veneà gust de ceva bun de mâncat și de beut. Ba, câte odată, erà cinstit și cu câte o țigară. Și nimene nu știà de lucrurile astea, decât el și feciorul din casă, Costache, un moș cu două favorite albe, ca două caere de lână lae. Erà de vreo zece ani în serviciul dlui Cocoranu, și-i știà și bunele și relele, și-l oploșeà împotriva datornicilor cum știà el mai bine.

Spuneți și dumneavoastră, nu aveà dreptul, bietul Mihăiță, să nădăjduiască un bine dela astfel de om? Și dela cetirea gazetei cu veștile bune și rele, au trecut zile, nopți în care s-a frământat în tot felul de gânduri și pârjol. Auzeà el ceva, pe ici pe colo, de dl Cocoranu, dar nu bine. Și a trecut iarna, primăvara. Când într'o sară așa răcoroasă de Octomvrie, când oamenii încep a se mutà, lemnele a se scumpi, trupul a cere haine groase, iar diminețile mijesc în cojoace brumării, Mihăiță cetește iar în „Universul“ sub vorbele „*Remanierea Ministerială*“, și între alte, că dl Cocoranu a și luat punga visteriei statului. Bucu-

rie pe el, îi veneà să joace, ba să mai bage grija în șefi, să-l ia mai cu domolul, și pe tovărăși, să nu-l mai ia peste picior, le șopti, așa cu înțeleș, că are *protecția* ministrului, dar văzând, că nu le face nici cald nici rece, făcù, lăsând vremii să le aducă pe toate. Și nu-i rămase nimic de făcut, decât să se ducă el și să-i spue ministrului. Și se gândi: „Dar cum?” Să se ducă acasă, par'că nu mai aveà îndemnul acela de dinainte. Cercetă să vadă dacă dl Rudi n-are vreo rămășiță de plătit, n-avea. „Și apoi, gândi el, nu face pentru un interes al tău, să te duci cu al altuia. Și apoi, acasă pentru interesul tău, nu face. Ce poate omul să-ți răspundă acasă, decât: „Vino în cutare zi la minister“. — „Mai bine la minister, într'o zi de audiență, gândi el. Să mă duc să vedem atunci, când îs audiențele“.

Dar tot rămase nehotărât, însă și chinuit de gânduri, până când într'o zi, luându-și inima în dinți, se duse de cercetă și văzù scris pe ușa de intrare: „Se aduce la cunoștința — nu știu ce — că audiențele la dl ministru sunt marțea și vinererea“.

„Așa bun, își zise: Mă duc chiar marța asta“.

Dar, dracul știe, frate, el, care nu se sinchisește de omul ăsta niciodată, el care vorbise cu dânsul ca și cu un prietin, el, care fusese cinstit cu figări, numai la gândul, că are să dea ochi cu un ministru, se deșteptă în el, nu știu cum,

un simțământ ciudat: nu-l mai vedeà pe omul cela ca înainte, par'că între amândoi se pusese o prăpastie și omul cela erà departe, departe și tot ce-și închipuise, că are să-i spue, îi murì în gând și îi împietrise inima. Ce să-i spue și cum? Și capul lui păreà un cuptor în care cotrobăi ceva cu cleștele și nu găsești nimic și în ziua când trebuià să se ducă, amână: „Mai bine vineri, azi poate e prea multă lume, cine știe, ca la cea dintâi audiență din săptămână“. Însă și atunci, când se îndreptă spre minister, par'că aveà o proptea în inimă și îi erau picioarele greoaie. Și merse ce merse, și de odafă se oprì: „Lasă, marțea viitoare“.

Dar cu cât amână, cu atât nerăbdarea și chinul lui crescù mai mult și-și grăi: „Ce Dumnezeu, frate, par'că nu-s curat“. Și chiar marțea viitoare, cu toată greutatea sufletească s-a dus, dar în adevăr erà atâtă lume, că-l fâstâci și se gândì: „Cum pot să-i spun eu de copii, de avansare, între atâți oameni. Lasă, vineri, că poate or fi mai pușini“. Și mai trecù o zi și venì și vinerea, însă ce folos că de data asta văzù oameni foarte pușini, dar ușierul îi spuse, că dl ministru are consiliu și nu poate primì. Și Mihăiță ba din o pricină ba din alta, a tot amânat atâtea marși și vineri, de par'că Dumnezeu se plictisise, că împrejurarea de a da ochi cu omul zilei, îi căzù într'o zi ca din oală. Venì vremea să-i ceară iar

niște dări dlui Cocoranu. Și asta îl umplu de bucurie și de gând, că ministrul cum a auzi, are să-i sară înainte ca de obicei și are să-l întrebe: „Ce este? Iar?” Pe urmă, pe lângă astea poate, are să-l cerceteze și de soarta lui, de nu, are să-i spue chiar el și iarăș își părăndă în gând povestea veche: „Domnule ministru, cincisprezece ani de perceptor, nevastă, copii...” și el are să cheme pe secretarul general să-l înfățișeze.

Însă, cu cât se apropiă de casa dlui Cocoranu, cu atât inima îi bătă mai tare, de mai să se înecă și nu știu cum, par'că mai ușor s-ar fi dus în altă parte, ba i-ar fi părut mai bine chiar să nu-l găsească acasă, și par'că aveă un fel de friguri în el, de-l apucă când cu cald, când cu rece.

Însă, când dădù pe strada Oglinzi, văzù pe cineva că se plimbă încins cu tesac, pe dinaintea porții. Oamenii ăștia cu tesac, ce șed pe la porțile ministrilor, îs tare ciudași: nu te lasă să intri cu una cu două; te coasă și te descoasă, mai abitir ca un judecător. Și trebue să fii cineva, sau să te cunoască, să-ți dea drumul. Totuș, el, ca agent de urmărire, își dădù cu gândul, că după cum îl știe și Costache feciorul, a izbufi să afle ministrul, de numele lui, că a venit. Dar, cum ajunse, omul cu tesac să și fânșoșă în poartă.

Șarampoi îi dădù bună ziua și îl întrebă: „Domnul ministru e acasă?”

— Nu, a eşit, e la minister — răspunse omul cu tesac, — da ce aveți ?

— Am o afacere cu dumnealui.

— He, he, — făcù vardistul, — acum e greu de vorbit cu dumnealui“.

— Am să-i dau o hârtie, de care știe numai dumnealui, — îi adăogă Șarampoi.

— Apoi, dă-o la mine, par'că eu am să mă uit în ea, — zise omul de pază, rânjind.

— A, nu se poate, — răspunse Mihăiță, — e un secret profesional, întreabă și pe fecior, pe dl Costache, că are să-ți spun că mă cunoaște.

— E hei, — făcù omul de pază, — s-a schimbat căciula“.

Și vardistul se duse și veni alt fecior, dar nu mai erà Costache, ci unul tânăr, grăsuliu și cu mustățile rase.

Altă vorbă și cu aista, care îi cerù și el hârtia, dar Mihăiță și lui îi spuse ordinul ce-l are dela șefi.

Feciorul la asta îl măsură din tălpi până în creștet și îi grăi să vie la vremea mesei.

Bucuria lui. „Vra să zică, — gândi el — tot am să dau ochi cu dânsul“.

Și până la orele douăsprezece i se părù un an, și umblă ce umblă și când ceasul dela »Independența« băfù douăsprezece, el fu în poartă. Vardistul îi spuse, că ministrul mănâncă la unu și încă n-a venit.

„Să-l aștept, — își zise el, — și când a veni am să-l salut și are să mă vadă“. Dar cu cât trecea, inima i se bătea în gol și îl înfrigurà și îl încâlzeà, nu știu de ce. Și par'că i-ar fi părut bine, să nu vie așa de îndată.

Nu mult, o trăsură se văzù, și în ea dl Cocoranu. Mihăiță când îl zări, par'că se deșteptă în el o spaimă, ca sfiit, se dădù în laturi și abia îndrăzni să pue mâna la pălărie. Ministrul se uită la dânsul, strâmbând din nas și întoarse capul în altă parte și intră cu trăsura în curte, se dădù jos la scară și se perdù pe ușă, pe când trăsura se întoarse și se opri.

Mihăiță, cu inima bătând, voi să intre, dar sergentul îi puse mâna în pept cu vorbele:

„Dă-mi hârtia!“

Acum, când îl văzuse ministrul, agentul își făcù gând, că poate să-i dea și vardistului hârtia și îi întinse o hârtie galbenă, cu pecetea percepției și iscălitura lui scrisă lămurit, ca să se poată ceti, zicându-și:

„Bine, bine, lasă, nu mă lăsați voi, dar când a vedeà somația cu numele meu, aveți să vedeți cum are să mă cheme“.

Și vardistul se duse de o dădù feciorului, și Mihăiță așteptă, așteptă, dela o vreme, timpul pareà un tort ce se urzeà dela cer la pământ, la fiecare eșire a unei slugi prin curte, îi tresărea inima, trecù ora unu, unu și jumătate, două.

Vardistul se duse de întrebă și se înturnă de plăți birjarului, care adormise, și zise lui Șarampoi: „A telegrafat să vie dl perceptor!”

Mihăiță nu se înșelase în presimțirea lui dintâi. Acum par'că prăpastia aceea se lărgi și mai mult și adâncă de nu-i vedeai fundul, și omul cela care fusese așa de slobod la vorbă cu dânsul, par'că erà departe-departede și s-ar ruina o casă; așa par'că simți în el un zgomot: surparea castelului de visuri, care îi dăduse curaj și-l amefise și par'că îi căzuse inima mai jos și slăbi și în capul lui simți un gol, o tîmpenie și șoapta cunoscută a nevestei: „Ai să mori agent”. Și fără să murmure, se îndepărtă ca apăsă de un capac și privind lumea ca prin un cristal, și prin care nu se vedeă decât pe el, nevasta și copiii.

* * *

A doua zi află, că dl perceptor e chemat de ministru acasă, iar pe perceptor îl văzù tare grăbit și tare îngâmfat, ceea ce făcù pe Mihăiță să gândească:

„Păcătosul, de atâtea ori am vorbit cu omul ăsta, și mi-a dat și figări, și nu m-am îngâmfat, și el a fost chemat odată și uite cum se umflă în pene”.

De atunci a trecut o lună de zile, Mihăiță își luase gândurile de înaintare și muncea ca unul care se duce pe un drum și nu știe la ce

capăt o să iasă, decât eră bucuros, că are slujbă.

Dar într'o sară de iarnă, tot pe vremea când se bucurase de isbânda cu dl Cocoranu, sta iar de slujbă de noapte la percepție și cetea „Universul“.

Afară ger, ger sec; iar în percepție, pârăiau burlanele dela sobă, împrăștiind o căldură amețitoare.

Deodată tresări, căci în capul unei coloane cu litere grase, cefi: „Proiectul de reformă a ministerului de finanțe“, și între altele:

Art. 50. — Nimenea nu va putea fi agent de percepție, decât în baza unei diplome academice, de licențiat sau școală de comerț gr. II-a.

Art. 51. — Actualii agenți, cu o vechime dela zece ani în sus și care n-ar posedă nici una din condițiile de mai sus, vor fi scoși la pensie din oficiu.

Aice, pe bietul Mihăiță, îl apucă tremurul și îl înfioră și par'că vedeă sfârșitul pământului.

Unele reforme îs bune, dar altele, cu tot cugetul legiuitorului, de a îndeplinî un progres, aduc multă daună celor mai pușini armași în lupta pentru pâne, și aceștia, de obicei, sunt cei mulți. Rămân copiii fără pâne, bătrânii fără sprijin. Se întâmplă adevărate schimbări casnice foarte dureroase.

Și gândul lui Mihăiță zbură la copii, la nevastă, mai cu seamă la nevastă, care francul îl rupe în patru părți, să mulțumească o casă: ce ar zice ea când a auzi.

Și-și amintî de un prietin a lui din poliție, care neavând nici spete, nici carte, cu pricina unei reforme polițienești, a fost scos din slujbă, iar femeea lui când a auzit, a căzut jos și a murit. La doi ani și el a murit în o magazie la un cârciumar, iar copiii, doi la număr, nici azi nu-i știă ce s-au făcut.

Și asta îl făcù să-și scuture capul cu groază și gândi: Câtă penzie ar luà el pentru 15 ani? Șaptezeci de franci pe lună, poate și mai puțin. Și patru copii, nevastă, chirie, haine, mâncare, lemne, și par'că îl apăsà ceva și îl micșorà și îl apucà cu cârcei din tălpi la inimă și dela inimă prin cap și par'că se năruia lumea pe el, bucată cu bucată de cer, și vedeà lumea prin o sticlă neagră.

Noroc, că abia dl ministru își vestise proiectul, și guvernul a căzut.

ICOANE VECHI

ICOANE VECHI

„Ei, băieți, mergem mâne la țară, la Constantin, — ne zise tata, într'o sară, în urma câtorva păhărele de vin. — Mâne tot e sărbătoare, „Sfinții Împărați“, ziua lui, de ce n-am petrece și noi o leacă?“

Moș Constantin erà fratele tatii, mai mic. Par'că-l văd: un Român înalt, bălan și uscățiv, și veneà ades pe la noi, dar noi pe la ei nu fuseseșem niciodată, și tare m-aș fi dus să mă întâlnesc cu verii mei: Ion, Toader, și cu verișoara Gafișă, de care auzisem că-s de o seamă cu mine. Cum se lumină de ziuă și fusei în picioare și la tata.

„Tătucă, mergem azi la moș Constantin?“

— Da, da, zise el, spune-i lui Sacu lui Bumbac să pună calul la cărușă“.

Sacul lui Bumbac erà rîndaşul nostru și îi ziceà așa pentrucă mîncà mult. Și repede la el și într'o clipă calul fu și înhămat.

În vremea asta mama și tata își pregătiseră de ale gurii. Nu, că moș Constantin nu aveà cu ce să ne primească, că slavă Domnului, urătenii ce am văzut la el în ogradă, puteai tăia o lună și nu gătai, ci că e altceva când te duci la om fără veste.

Și așa pe la eșirea preoșilor din biserică, pornirăm eu lângă tata pe capră, iar mama cu frate-meu Mihaiu în trăsură. Peste un sfert de ceas eram dincolo de rohatcă.

Și erà o zi frumoasă, cum numai pe la „Sf. Împărafi“ poate fi: ceriul limpede ca o apă liniștită și adîncă, iar soarele cerneà numai lumină dulce și înviorătoare.

Deoparte și de alta a șoselei holde verzi se întindeau pînă deasupra culmilor de deal și se prelingeau ca niște valuri de apă, când băfînd în argint când în albastru; pe ici și colo, clăi și șire de fân și paie mucegăite de ploile toamnei și ale primăverii scoteau aburi calzi, pe când niște tălăngi dela niște stîni de pe dealuri amestecate cu niște dârlăituri de trișcă, își umpleau sufletul de voieșie.

Cu cât ne îndepărtam de oraș, cu atît vîntul suflă mai curat și mai plin de sănătate.

Și meraserăm noi, tot spre sfințit, și cu cât

Înaintam în largul vieții de țară, cu atâta simțeam dragostea de fire și de liniște și am trecut prin Rădășeni, am suit un dâmb și am dat pe un șes, de aicea se făcea un drum ce ducea la un sat cu o biserică albă, apoi în stânga se întindeau munții, umăr la umăr, până departe spre asfințit, pierzându-se fumurii spre miazănoapte, și străjuți de desișuri de copaci, acoperișuri de case și turnuri albe de clopotniță; iar până colo se făcea un șes încovorat de lanuri verzi și tăiat dela răsărit spre sfințit de șoseaua Cornu Luncii, care pare o nesfârșită pânză de borangic și care începea din Dealul Spătăreștilor, se ascundeă o clipă într'o vale și o luă spre sfințit, trecea printre niște case și se perdeă în o margine de sat din Țara Nemțescă.

Pe marginea șoselei din depărtare în depărtare se vedeă câte un pom, câte o casă dărăpănată, de numai zidurile stăteau în picioare.

„Ce sat e acela, fătucă, cătră care mergem ?

— Aista e Lămășenii“, răspunse el, apoi ridicând degetul spre stânga, îmi arătă un sat în dreptul Spătăreștilor, acela e Fântâna Mare; aista în dreptul nostru e Baia, unde a bătut Ștefan-cel-mare pe Unguri, cela de colo, mai spre sfințit, e Sasca, unde a fost popă moș Luca, bunicu mamei și care a fost pușcat de Turci.

Povestea cu moș Luca și Turcii o știam, că mi-o spusese bunica, mama tatii, și pe care

v-am și povestit-o; iar colo, vedeți voi o clopotniță albă ca o căpățină de zahăr, ce răsare din munți, aceia-s Mălinii, moșia Regelui, acolo avem și niște neamuri.

„Da acolo, — zise Mihai, — unde-s casele cele, printre care trece șoseaua?”

— Acolo e vama Cornu Luncei, și dincolo e Țara Nemțească, *Bocovina*.

— Da satu lui moș Constantin se vede?“
Îl întreban eu.

„*Horoncenii?* — zise el. — Vedeți voi, colo, între sfințit și miezul nopții, niște copaci? Acela e.

— Da, mai avem mult până acolo?”

— Amuși, amuși, — zise tata.

— Da colo, tătucă, ce a fost la casele cele dărăpănate, de pe șosea?”

— Iată acolo, — zise el, arătând spre o casă de pe șosea, în dreptul satului Sasca, — e la rateș la Irimia. Uite colea în dreptul nostru, — și-mi arată altă zidărie, — e la rateșul lui Vasilache. Uitați-vă colo, între Sasca și Cornu Luncei, o casă singuratecă și cu un părete dărâmat, îi zice: „La rateș la trei oale“, și au fost multe, îmi spune mama, dar amu, nici cărămida nu-i din ele, că le-au dărâmat Turcii, când cu Volintirii, că se ascundeau prin ele și trăgeau în Turci“.

Însfârșit, tot vorbind, am ajuns în Lămășeni, de acolo am dat de o pădure și de alt sat, de care tata mi-a spus că-s Rotopăneștii, apoi

am scoborît la vale prin altul, de care tot el, mi-a spus că-i Brădăţelul; am trecut prin altă pădure şi mai suind dâmburi, mai coborînd costişe, ajunserăm în satul lui moşu Constantin, sat mare, cu case gospodăreşti şindrelite, ogrăzile cu porţi înalte şi împrejmuite cu gard de nuele şi învălitate cu gunoiu.

Totuş, din toate, par'că aceea a lui moş Costantin erà mai arătoasă, mai nouă şi făcută după chipul noilor case de ţară; mai la câţiva paşi o şură mare cu un hambar şi grajdul; iar alături coteşul găinilor; iar ograda plină de troscot, pe care păşteau nişte găşte cu bobocii lor, apoi găini, cloşti cu pui, raţe, pichere, claponi, mă rog, o lume de cobăi, care trăiau ca în rai; în dosul casei, grădină cu pomi roditori, prin ale căror ramuri se lăfăiau în cântece trimişii primăverii: ciocăniţoare, mierle, florini, gaişe, ba în scurtul timp cât am stat, am auzit şi cucu.

Moş Constantin tocmai erà în poartă, în cămeşă şi se uită pe drum. Fete şi flăcăi eşiau când dela o casă, când dela alta, îndreptându-se unii la deal, alţii în josul uliţei. Cum ne văzù şi strigă: „Măi Irină, măi băieţi, ia veniţi încoă, să vedeţi minune“. Repede eşiră de prin casă, de prin şură, grădină: mătuşa Irina, nevasta lui moş Constantin, verii mei: Ion şi Toader şi vară-mea Gafişa, care tocmai se găteau să meargă şi dânşii să vadă cum se învârte scrânciobul la crâşmă.

„Bună ziua! Bun venit, bădică Vasilie și cumnată Dominică!“ Apoi, uitându-se la noi făcù: „Hă-hă! și Ionică și Mihai. Hai, dați-vă jos, trageți căruța în ogradă. Deschideți poarta, băeți“.

Nu știau ce să mai facă de bucurie. Apoi întrebări: „Ce mai faceți? Cum vă mai lăudați?“

Iar după ce traserăm cu căruța în ogradă, și se sărutară frățeste, tata scoțându-și pălăria și curățind-o de niște puf de floare de alun, grăi:

„Iacă, am venit și noi pe la dumneavoastră. Tot eră azi sărbătoare, ziua ta, Constantine, am venit să mai facem o petrecere, că doar ni s-a urât și nouă tot acasă, tot acasă!“

Lelea Irina, nevasta lui moș Constantin, trimise repede pe unul din băeți și pe Ion și pe Gafița să prindă câțiva pui, o rață; pe Toader să aducă lemne să facă o leacă de foc, să frigă vreun puiu doi; iar lui moș Constantin îi grăi:

„Tu, Constantine, dă o fugă la crâșmă și mai ia o leacă de vin. Mai avem și noi, și astfel se împacă lucrurile“.

Dar tata la asta, ce s-a gândit, că a zis:

„Da? Eee, Constantine, știi ce, până când faceți de ale mâncării, noi ne ducem să vedem ce fac de-alde Andrei, Voichița și Tănase, încaltea să-i vedem și pe dâșii, că de câteori vin la târg, tot ne bănuie că nu venim odată să le vedem gospodăria, și amu vreau să le fac pe chef.“

— Atunci, bădică Vasile, — grăi moșu Con-

stantin, — știi ce? Dacă vă duceți pe acolo, pe la ei, spune-ți-le, că am zis noi, să poștească și dânșii încoace. Dacă e vorba s-o facem, încaltea s-o facem aice, cu toții laolaltă“.

Andrei erà văr cu tata, și parcă l-am văzut odată pe la noi, un Român mic de stat, cu muștafa galbenă și cu două caere de barbă lăi, venise cu nevasta lui, Voichița, să cumpere niște bumbac dela fârg, și cu Tănasă, care erà feciorul lor.

Și am plecat. Am apucat pe un drum spre sfinșit, la deal, tot la deal, până s-a făcut o cotitură, aicea am făcut hăisa la stânga pe o ulicioară, și am dat de o poartă cu ostrețe, la o casă tot mare, învălită cu draniță și unde erà pe prispă o femeie ce alăptă un copil.

Repede femeea fugi în casă, de unde izvorî Andrei, văru tatii, mătușa Voichița și femeea cu copilul.

Tii, și când ne-a văzut, par'că le-ar fi venit împăratul. „Da ce mai faci, vere Vasile? Da ce mai faci, cumnată Domnică? Da voi ce mai faceți? Da trageți în ogradă“. Atunci am aflat, că femeia cu copilul mic erà sora lui moș Andrei.

Iar moș Andrei zise:

„Da și aiștia au venit, ha?

— Apoi i-am adus, — zise mama, — că nu mai puteam scăpă de dânșii.

— Da trageți în ogradă, — grăi nevasta.

— Apoi nu tragem, — zise tata, — că doar suntem găzduiți la Constantin, da uite ce, vrem să facem o lecuță de *guleai* și am vreă să fiți și voi.

— Să mergem, — răspunse femeea.

— Apoi gătați-vă, — zise moș Andrei, — și trimiteți după Tănase, că e la crâșmă.

— Apoi veniți“, zise tata, și darăm să ne întoarcem, dar deodată, la cotitura drumului, el oprî calul:

„Măi băeți, mi-a venit un gând, tot suntem aproape de aice, haideți să vă arăt unde mi-am petrecut eu vieața în tinerețe“. Și mână înainte.

Ajunserăm la un deal cam ghebos, nu-i vorbă, și cu un drumșor cam strâmt, ce mergea tot șerpuind și cam anevoe de urcat. Totuș roibu nostru l-a suif așa de ușor, că par'că și el ar fi vrut să vadă locurile unde și-a petrecut tata tinerețele și poposirăm în vârful înălțimei. Aici darăm de o lume nouă, munții dinspre sfînșit erau par'că mai aproape, iar de-ți aruncaii ochii în jos aveai înainte o prăpastie ce se despărțea spre sfînșit și miezul nopții, în sus creșteau ca doi urieși îmbrăcați cu burnuze verzi și culcați pe pantece, tălpi la tălpi, și care par'că se făceau una cu munții și pe care se vedeau satele din Bucovina. La răsărit se înălță un deal cu un sat pe el, ce se vedeă dela noi din târg și căruia îi zice Bosancii; iar în vale în dreptul unui sat cu case albe și vrănișite se vedeă o casă neagră

singuratică și cu coperișul de raniță spart în câteva locuri.

Priveliștea asta mă uimì și întrebai pe tata:

„Da satele astea, fătucă, ce sunt?”

— Uitați-vă aici, — și ne arată sub picioarele noastre un sat. — Aista e Tolva, cela de colo, — și arată alt sat spre sfințit, — e Drăgăști, cela de colo, — și ne arată altul mai sus, — e Măzărești, uitați-vă colo, — și ne arată cu degetul satul din dreptul casei negre și cu coperișul spart, — e Litenii, unde m-am născut eu, colo mai sus de Liteni e Zaharești, unde ne-am cununat“.

La asta, ochii mamei se pierdură în zare, de par'că voiă s-o soarbă și lacrimi se rostogoliră pe obrajii ei rumeni.

Pe când tata ne arată între sfințit și miezul nopții niște vârfuri de copaci și zise punând mâna pe umărul mamei: „Acolo e Ilisești, Dominică, satul tău. Da ce, tu plângi?” Da mama n-a zis nimic, ci doar a oftat adânc și și-a șters lacrimile cu basmaua; iar tata, posomorându-se, se îndreptă spre zidăria cea neagră și cu coperișul spart, și grăi:

„Vedeți casa ceea de colo, neagră, singuratică, a fost rateș și amu șede cu obloanele la ea, îi zice „La rateș la Sultana“. Am apucat-o și eu pe femeia asta, eră frumoasă. Atunci mă însurasem. Eram logofăt la pădure la Iaciu Botoșan și stam bine: aveam casă în pădure, go-

spodărie, și mă duceam la rateș la rachiu, că erà ieftin, 20—30 parale ocaua, și-mi dădeà și pe datorie. Apoi acolo erà prăpănăjie: cazacii de pe *hraniță*, rivizorii din ceea parte și cuib ascuns de controbonți, care se aveau bine și cu unii și cu alții din păzitorii *hraniței*, că treceau vite de furat din Moldova în Bucovina și mărfuri din Galiția și *Lipsia*. Bărbatu-său făceà că-răușie, duceà negustori și mărfuri pe la iarmaroace și se auzeà că făinuià și hoși... Și rămâneà ea acasă, singură, și-și făceà de cap cu un vameș dela Bunești. Da eu, cum am spus, nu mă duceam decât după rachiu. Nu că-mi erà de dânsa, ca să fi fost cu ea acolo, nu eram nebun, să-mi găsească cinești ce belea cu slujbașul. Da a pășit-o cu ocârmuirea. De atunci s-au spart toate și hanul s-a închis și vadu s-a părăsit“.

La asta tata își plimbà ochii prin împrejurimi, și grăi:

„Vedeți voi împrejmuirile astea, până departe, cât cuprinzi cu ochii? A fost numai pădure, stăpânirea lui Nicolae Canta, veche familie de boeri. Curtea boerească din Horonceni e și mai veche, casele în care acum sunt grajdurile, au fost case de locuit. Zice, că în ele a stat la masă Mihaiu Vodă, când a venit de a cuprins țara și a alăturat-o la Țara Ungurească și Muntenescă, și a fost tot pădure, și acum uite abia

câte un copac se mai vede, par'că n-a fost de când e lumea.

„Pădurea pe atunci erà plină de Țigani, de al unui Vanghelie, care erà și bulibașa lor, dar eu mă aveam cu dânșii mai bine ca cu neamurile mele. Și asta mă făceà nevoia, că de eram altfel, nu s-ar fi ales nimic de osul meu.

„Se întâmplà, că nu mai aveau parale, nici merinde, atunci veneau la mine. Îi vedeai câte doi-trei Țigani negri ca făciunele, lăfoși, cu căciulele în mâni:

— Logofete Vasile, boerule Vasile, dă-ne ceva de mâncare, că nu mai avem nimic“

Eu le dădeam ce aveam: făină, slănină și plecau. Pe urmă furau cai, cine știe de unde, se duceau la târg, îi vindeau și veneau de-mi plăteau cinstit și se puneau pe chef până gătau tot. Aduceau vin cu vedrele dela Sultana. Da de al meu nu s-afingeau de un fir de păr, ba mai mult, dam trumul toată ziua calului meu să pască prin pădure, și seara mi-l aduceà un Țigănuș de căpăstru: „Poftim, jupâne, calul“.

Odată, veni chiar bulibașa lor cu un mânzat roib deschis, pintenog la amândouă picioarele și-mi grăi: „Jupâne, ține calu ista pentru dumneata. Nu, nu trebuie să-mi dai nimic.

— Dar de unde-l ai?, i-am zis.

— De unde-l am, — îmi răspunde el, — nu mai vine să-l ia“.

Dar eu n-am vrut să-mi fac belea capului, să se afle, cine știe cum, și să dăm de bucluc. Și nu l-am primit și am intrat la bănueli, cu vorba: „Nu mai vine să-l ia“, și în adevăr că nu m-am înșelat. Când mai erà o săptămână până în Sf. Ilie, într'o noapte, cu o lună ca ziua, făceam revizie singur prin pădure, văd așa prin mijlocul ei o lumină roșietică. Mă îndreptai într'acolo. Când ajunsei văd că deodată se ridică o sută de inși, cu ciomegile în mâni. Erau Țigani. Le strigai, se vede că-mi cunoscură glasul, că se așezară fiecare la locul lui.

Erau pregătiți să plece la iarmaroc la Făl-ticeni, că atunci se întruchipà de Sf. Ilie.

Eu îi lăsați și plecai înainte, cu calul la pas, făcându-mi o țigară și trăsei un chibrit să mi-o aprind. La lumina galbenă și sclipitoare a chibritului zării un om lungit jos lângă un tufiș. Când mă uit mai bine la el, ce să vezi, erà cu beregata tăiată și căscată cât o oală. Am încălecat și am fugit cât am putut; mă tot uitam înapoi și tot îmi părea că se ia după mine.

Atunci, mi-am adus aminte de vorbele bu-libașei: „De amu nu mai vine după el“, și mi-am zis că nenorocitul nu-i decât stăpânul mânzatu-lui și m-a pus pe gânduri: „Măi, când dracul voi scăpà eu de aiștia?“

Dar se vede că Dumnezeu îmi purtă de

grijă, că într'o sară numai ce văd pe niște Țigani cu niște bucele în spate la mine.

„Jupâne, ne prind, — zise unul din ei, — să lăsăm lucrurile astea la dumneata.

— Da cum se poate una ca asta? Nu primesc! Voi vă ascundeți în toate scorburile, iar eu rămân. Duceți-vă unde știți. Ce, cât e pădurea de mare, nu aveți loc?

— Să mergem la Sultana“, sărî unul din ei.

„Acolo mai ușor“, le zic eu, doar i-oi vedea urniți.

Și Țiganii umflând bucelele plecară.

Dar nu mult, așa cam pe la miezul nopții, numai ce aud niște clopote: balangă, balangă. Tocmai mă culcasem. Din ce în ce zgomotul se apropiă. Eu o băgasem pe mânecă și par'că am fost năzdrăvan, că-mi zisei:

„De acum s-a sfârșit cu mine. O fi vre-o poteră. Vine să mă calce. O fi aflat că păsuesc hoji“. Și nu m-am înșelat, zgomotul se oprî tocmai la poarta mea. Totuș să nu fie niscaiva hoji prefăcuți, mă sâii.

Tocmai aveam niște pistoale și un iatagan de cele turcești.

Am luat pistoalele și le-am întins spre fereastră: „Dacă o fi ceva, trag fără milă“.

Aud că mă strigă pe nume, un glas ce-l mai auzisem, dar nu știam de unde, pase-mi-te ei m-au văzut cu pistoalele întinse.

„Vasile! Vasile! să nu tragi, că nu suntem hoji, suntem oameni de treabă“.

— Ce a fi, a fi“, am zis, și am tras zăvorul dela ușe și am eșit afară, și deși mă strigase pe nume, dar tot cu pistoalele întinse.

„Cine-i?“ întreb eu.

„Pomojnicul“, mi se răspunse.

. Atunci am fresărit, eră în adevăr pomojnicul plășei, cuconu Iancu Telenzescu, cu vătăjei și dorobanși.

Avea obiceiul să vie câteodată pe la mine, că ne cunoșteam de mici. Tată-său eră din Liteni dela noi.

Le scosei o pătură din casă, o întinsei pe iarbă și trimisei un pădurar să aducă o leacă de apă rece dela fântână, și ca de obicei îmi ceru ceva de ale mâncării. Eu le-am dat slănină, niște ouă fierte și un puiu fript ce-mi rămăsese de cu ziuă.

Însă amu veniseră chiar pentru țigani, să vadă nu-i găzduesc, — se vede că a fost vreo pâără, sau mai știu eu ce, că dupăce au mâncat bine, mă și luară la descusut, așa pe dedeparte.

„Măi Vasile, nu cumva fac niște țigani coveși și linguri pe la voi prin pădure?“

— Nu știu, cucoane Iancule, — îi răspund eu, — va fi, nu zic bă, că de, pădurea e mare, de unde știu eu unde or fi băgați.

— Măi, spune, măi, că nu-ți facem nimic.

Uite, dacă-ți este frică de ei, și dacă îi spune, îți dau un vătăjel să te păzească cât îi stă tu pe aicia.

— N-am văzut, — le-am răspuns, — ce să zic, dacă nu știu. Adecă, dacă aș ști eu ceva i-aș lăsa eu așa? Pădurari eu n-am? Și dacă ar fi văzut ei nu mi-ar fi spus? N-am văzut, pe aici n-avem lingurari, poate mai spre Baia, încolo, da aicia nu“.

Văzând ei, că nu pot scoate nimic dela mine, au mai stat ce au mai stat, au șoptit nu știu ce, s-au suit în trăsură și au plecat spre Sulfana. Abia a eșit pomojnicul și țiganiii toți, ca eșiți din pământ, la mine.

„Să trăești, logofete, să-ți dea Dumnezeu sănătate, că nu ne-ai spus, că eram reci că îi scăpă o vorbă.

— Da unde erați?, — îi întrebai.

— Pe sub gard, jupâne, tupilași și ascultam ne spui ori ba.

— Da cu lucrurile ce ați făcut?, — îi întreb eu.

— Le-am suit la Sulfana în pod, — răspunse unul din ei. — Acum ne ducem să vedem ce e pe acolo.

— Da de unde aveți voi lucrurile cele ce aveți în bucele?

— Da de unde să le avem, jupâne, — roști un alt țigan. — Dta nu știi feleșagul nostru“.

Și țigani o luară într'acolo. Și am văzut la han ușa deschizându-se, ferestrele luminându-se, iar așa când se luminează de ziuă, pomojnicul său în trăsură, cu mâinile legate la spate, pe Sultana, și au lăsat rateșul cu ușa deschisă. Apoi, cui nu i-a trebuit n-a luat beutură de acolo. Umblau oamenii pe câmp beți chiori. La vreo câteva zile l-au prins și pe bărbatu-său.

Apoi la vreo săptămână numai ce l-am văzut pe pomojnic iar la mine.

„Măi Vasile, de ce dracu nu mi-ai spus că ai țigani prin pădure?”

— Poate acum s-or fi acuit, boerule, da eu până amu n-am văzut.

— Da, da, — grăi el, — da Sultana spune că-s de mult prin pădure.

— O fi, — îi răspund, — da nu la mine, poate dincolo la Nemți, spre Baișești“.

În adevăr, țigani toți fugiră în pădurile din țara nemțască.

Apoi de atunci stăpânirea dela noi și dela Nemți, a început o adevărată goană prin păduri după țigani, iar boerul ca să-i poată prinde mai repede, a poruncit parchete de lemne, așa că pădurea tot rărindu-se, țigani parte au fost prinși, parte risipiți. Totuș din când în când mai venea câte unu pe la mine flămând prăpădit. Când într'o sâmbătă sara, veneam dela târg dela Suceava cu căruța cu târgueli: făină de păpușoiu, de grâu,

lucruri de ale mâncării și cu un tovarăș, chir Iam, omul lui Iaciu.

Erà cam pe toamnă, pe după Sf. Paraschiva, frunzele fagilor și frasinilor galbene și ostenite așterneau pământul ca cu o cergă cu flori galbene și roșii. Da erà cald, și chir Iam pusese o manta mare de suman în căruță.

Când acasă nu-i mantauă. Chir Iam la mine:

„Măi Vasile, n-ai luat tu mantaua din căruță?

— Nu, jupâne, n-am luat-o eu.

— Ei atunci, — zise el, — lasă că prind eu pe hoș. Da când îi merge iar la târg, să mă iai și pe mine“.

Și la vreo două săptămâni, într'o sâmbătă sara, iar veneam dela Suceava cu chir Iam în căruță și cu o altă manta, a cărei mânecă spânzură pe codârlă. Dar prin locul unde perise cea dintâi, iese un țigan mare și lăfos, și dă să fure mantaua.

Da chir Iam, repede scoate pistolul și bang răsună o bubuitură, și țiganul se prăbuși ca frâșnit, mort pe loc.

„Ce ai făcut, chir Iam? Am dat de belea acum.

— Taci din gură, chir Vasile, că de acum nu mai fură hoșul ăsta“.

A doua zi au început cercetările: de unde e țiganul; cine l-a omorât; dacă îl cunoaște cineva

Dar nu s-a ivit nimenea să dea vreo lămu-

rire. Ceea ce m-a făcut să cred că acela a fost cea din urmă rămășiță de Țigan prin pădure, ori de mai erau, s-or fi ascuns, că de atunci n-am mai văzut Țigan prin codru, necum pe la mine. Și de atunci și hanul a rămas părăsit. Cât de Sulfana am auzit că a osândit-o și a dus-o la ocnă. Hanul Canta n-a mai vrut să-l mai dea în arândă și par'că a fost de blestem, nici cei ce au venit după el, și azi iată-l șede ca un adormit cu obloanele închise locuit doar de draci și de șoareci și broaște.

Și acum să mergem, că e târziu și ne așteaptă oamenii. Acum trebuiă să ne întoarcem tot pe drumușorul cela. O luarăm mai încet, să nu-și ia roibul vânt; dar roibul iute din firea lui tot își mai luă sbor la vale, de mai-mai să ne dea de-a berbeleacul.

Când ajunserăm în vale, la drum bun, tata eră galben ca ceara, de frică că ne-om răsturnă.

Acasă găsirăm pe toți adunați, pe moșu Andrei, pe mătușa Vochița, pe dealde Vasile; iar masa pusă sub niște sălcii din marginea părau-lui, în fundul grădinei.

Apoi, lasă, ce bine au petrecut ei în ziua aceea, au murit unu câte unu și cred că n-au uitat; iar eu cu frate-meu Mihail și cu verii și vară-mea, ne-am făcut de urât cu jocurile: de-a ascunsele, de-a paiul, de-a baba oarba; baremi de-a ascunsele am păjit-o rău, venise rândul vă-

rului Ion să *amijească*, și noi ne-am ascuns care încotro. Mie și vărului Toader ce mi-a venit să mă ascund în cotețul găinilor, și când am eșit o început să ne mânânce pielea și sprincenele, și de ce mă scărpinam, de ce mă mîncă mai al dracului, eu nu șiam de ce. Și m-am dus la mama de i-am arătat. Când a văzut, și-a pus mâinile în cap:

„Ce-ai făcut, drace, — îi dă ea sgâfâindu-mă, — unde te-ai umplut de păduchi de găină“.

Eu făceam ca pămîntul. Dar fratele meu Mihai, a și sărit:

„Mamă, s-a ascuns în cotețul găinilor“.

Noroc de mătușa Irina, că mi-a adus o cămașă și o păreche de ismene de a lui Ion, și de mama, că m-a uns cu gaz pe cap și pe sprîncene, că muream de mîncărime, dar lasă că și palme ce am căpătat peste spate dela mama, plesneà spinarea mea, ca și cum ai izbî o haină de un stîlp să iasă colbul.

Dar nici vărului Toader nu i-a mers mai prost. Încaltea pe el l-a băgat în cămară și l-a bătut.

Însfârșit spre sară am plecat.

Moșu Constantin și Andrei și ceilalți ziceau să mai rămînem pînă a doua zi, însă cum a doua zi aveam școală, mama a stăruit să mergem și am plecat.

* * *

De atunci îns ani, și toate par'că n-ar fi fost și nimenea nu pomenește c'ar fi fost, decât eu, care știu și mai trăesc din toți. Și acum îns uluit, par'c'am fost într'un palat, din care întâi ar fi perit lucrurile, apoi vremea, încetul cu încetul, ar fi luat câte un stâlp, câte o cărămidă, i-a surpat temelia, a acoperit și dărâăturile și n-a rămas decât un loc buruenos pe care suflă vântul și pe care mă plimb ca o umbră, chemând sufletele și plângând trecutul.

CUPRINSUL

CUPRINSUL:

Volintirii	5
Mama	31
Împăratul Rogojină	41
Cuza Vodă la Mănăstirea Neamțului .	61
La iaz	79
Sărbătorile lui moș Vasile	99
Ofițerul mamei	111
Codreanu	127
Visul lui Mihăiță	177
Icoane vechi	193

